

VIINA, VETO VAI VEKARA? -
VOIMAUTTAVA VALOKUVA
PÄIHDERIIPPUVAISEN MIEHEN ISYYDEN
TUKENA

Jonna Lehtikoinen

VIINA, VETO VAI VEKARA? -
VOIMAUTTAVA VALOKUVA
PÄIHDERIIPPUVAISEN MIEHEN ISYYDEN
TUKENA

Jonna Lehikoinen
Diakonia Ammattikorkeakoulu
DIAK Etelä Helsinki
Terveysten Edistämisen koulutusohjelma
Perhe- ja perhehoitotyön johtamisen ja kehittä-
misen koulutusohjelma,
Sairaanhoitaja (YAMK)

TIIVISTELMÄ

Lehikoinen, Jonna. *Viina, veto vai vekara?* Voimauttava valokuva päihderiippuvaisen miehen isyyden tukena

Helsinki syksy 2012, 82s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Helsinki. Terveystyön edistämisen koulutusohjelma, Perhe- ja perhehoitotyön johtamisen ja kehittämisen koulutusohjelma, Sairaanhoidaja (YAMK)

Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena on lisätä tietämystä päihderiippuvuudesta toimivien miesten isyyden kokemuksesta. Toisena tarkoituksena oli kehittää yhteisölliseen päihdeyksikköön vanhemmuuden voimavarojen ja toimintatapojen vahvistava menetelmä soveltaen voimauttavan valokuvauksen periaatetta. Kehittämistehtävän tavoitteena oli tukea päihderiippuvaisten miesten voimautumista vanhempana valokuvamenetelmää kautta ja antamalla ääni heidän kokemuksilleen.

Kehittämistehtävässä on narratiivinen tutkimusote ja siinä sovelletaan osallistavan toimintatutkimuksen periaatteita. Kehittämistehtävässä laadittiin suunnitelma voimauttavan valokuvauksen soveltamisesta yksikössä sekä toteutettiin kaksi toimintasykliä, joiden aikana menetelmää testattiin ja arvioitiin. Aineistona toimi valokuvatyöskentelyssä tuotetut kertomukset, valokuvat sekä tutkijanpäiväkirja. Aineisto analysoitiin temaattis-narratiivista menetelmää soveltaen.

Isyyden kokemus muodostui kolmesta teemasta, jotka olivat päihteisen isyyden kokemus, kokemus yhdessäolosta ja kokemus omista kyvyistä toimia isänä. Isyyden kokemuksen alateemoja olivat kokemus toipumisesta isyyden mahdollistajana, suhde lapseen, läsnäolo perheessä sekä koetut tunteet. Kokemukseen isänä toimimisen kyvyistä vaikutti saatu tuki ja mallit, isyyteen liitetyt ominaisuudet sekä kehittyminen isänä. Isänä toimiminen toteutui läsnäolona ja yhdessä toimimisena.

Voimauttava valokuvaus työskentely auttoi miehiä näkemään hyvää omassa toiminnassaan isänä, jäsentämään isyyttä ja siihen liitettyjä merkityksiä. Työskentelyn myötä miehet tunnistivat muutoksia toiminnassaan isänä ja se lisäsi isyyteen sitoutumista. Työskentely vaikutti miesten voimautumisen kautta perheiden toimintaa ja todellisti lapsen kokemusta ja isän merkitystä lapsen hyvinvoinnille. Yhteisöltä saatu palaute tuki miehiä ja reflektio auttoi yhteisön jäseniä tunnistamaan omia kehittymishaasteita vanhemmuudessaan.

Voimauttava valokuvaustyöskentely näyttäisi sopivan menetelmänä yhteisölliseen päihdekuntoutusyksikköön. Vanhemmuutta tukevana työmenetelmänä sen etuja ovat konkreettisuus, sovellettavuus sekä voimavarakeskeisyys. Isyys koettiin merkityksellisenä roolina elämässään ja se näyttäisi motivoivan muutokseen omissa elämäntavoissaan. Päihteidenkäytön lopettaminen on vanhemmuuden toteutumisen edellytys. Miesten päihteidenkäyttö johti jatkuessaan perheen tilanteen kriisiytymiseen.

Asiasanat: Päihderiippuvuus, Päihdekuntoutus, Yhteisöhoito Isyys, Perhe, Voimaantuminen, Voimauttava valokuvaus, Osallistava toimintatutkimus

ABSTRACT

Lehikoinen, Jonna

Empowering Photography as a parenting support method for substance abusing men

82 p. 6 appendices Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2012,

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Health Promotion, Role of Management in The Care of Families. Degree: Master of Health Care.

The aim for this study was to increase knowledge of how substance abusing men experience fatherhood. The purpose of this study was to develop a tool for parenting support in Helsinki Deaconess Institute's Drug-Rehabilitation Residential Unit for Families. The aim of the tool was to support and empower men in fatherhood in order to enhance commitment to their children. The tool was based on the idea of Empowering Photography.

This study was conducted by using participatory action research. Evaluation and developing the use of the method were carried out when the method was applied. The data were gathered using the empowering photograph method. The data consisted of men's stories of fatherhood, their collection of photographs and research diary. The qualitative data were analyzed by using thematic-narrative analysis.

The experience of the substance abusing men's fatherhood is structured of three themes and those sub-themes. The history of substance abuse affects the experience of fatherhood and rehabilitation was seen as a prerequisite of being a father. Other themes were the experience of togetherness and of one's own abilities as a father. Father's role consists of the presence and functioning as a member of the family.

Participating in the study empowered men by helping them to appreciate themselves as fathers, construct fatherhood and it increased their attachment with their children. Through the fathers' empowerment the whole family was involved and the children's experiences were seen. As a tangible tool empowering photography suits to community rehabilitation as a parental support method. It provides opportunity for community members to reflect their own parenthood. Fatherhood played a significant role for men and so it motivated them to reach for the change in life. Substance abusing men's role for family wellbeing should be recognized before the family situation is plunged in to crisis. Rehabilitation is the prerequisite for functional and supportive parenthood.

Keywords: Substance abuse, Rehabilitation, Rehabilitation community, Family, Fatherhood, Empowerment, Empowering Photography, Participatory Action Research

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	9
2. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
2.1. Vanhemmuuden merkitys päihderiippuvuudesta toipumiselle	5
2.1.1 Päihteinen vanhemmuus	6
2.1.2 Isyys	8
2.1.3 Isyys miehen elämässä.....	9
2.2. Voimautuminen	10
2.3. Valokuva sosiaali- ja terveysalalla	11
2.3.1 Valokuvan käyttö terapeutisessa työssä	11
2.3.2. Voimauttava valokuvauksen menetelmä	13
3. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAVOITTEET JA TARKOITUS	15
4. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTTAMINEN.....	16
4.1 Menetelmälliset lähtökohdat	16
4.2 Osallistava toimintatutkimus	16
4.3 Kehittämistehtävän toimintaympäristön kuvaus	18
4.3.1 Yhteisö päihdekuntoutuksen toimintaympäristönä.....	19
4.3.2. Perheen Yhdistetty Hoito kehittämistehtävän toimintaympäristönä	19
4.4. Aineiston keruun menetelmät.....	20
4.4.1 Suunnitelma menetelmän käytöstä	21
4.4.2. Narratiivi- eli kertomusmateriaali.....	24
4.4.3. Valokuvat.....	24
4.4.4. Tutkijanpäiväkirjamerkinnät.....	25
4.5. Toiminta vaiheiden kuvaus.....	25
4.5.1 Toimintasykli I – Pauli	27
4.5.2 Toimintasykli II – Matti.....	33
4.6 Aineiston analyysi	36

5. TULOKSET	42
5.1. Isyyden kokemuksen muodostuminen	42
5.1.1 Päihteisen vanhemmuuden heijastuminen isyyden kokemukseen	42
5.1.2 Yhdessäolon kokemus	45
5.1.3 Kokemus omasta kyvystä toimia isänä.....	49
5.2 Isyyden näyttäytyminen toimintana	51
5.2.1 Isä on läsnä	51
5.2.2 Yhdessä tekeminen	53
5.3 Voimauttava valokuvatyöskentely päihderiippuvuudesta toipuvan isyyden tukena	55
6 POHDINTA	57
6.1 Keskeiset tulokset.....	57
6.1.1 Päihteiden pitkä varjo	57
6.1.2 ”Sellaista normaalia perhe-elämää”.....	59
6.1.3 Voimauttava valokuvatyöskentely isyyden tukena	61
6.2 Kehittämistehtävän luotettavuuden arviointi.....	63
6.2.2 Oman roolin reflektointia	66
6.2.3 Kehittämistehtävän eettisyys	68
6.3 Johtopäätökset ja tulosten hyödyntäminen.....	71
LÄHTEET.....	73
LIITTEET	82
LIITE 1. Suunnitelma tutkimuksen vaiheista.....	82
LIITE 2. Saatekirje suostumukseen	83
LIITE 4. Itsearviointi valokuvatyöskentelystä	85
LIITE 5. Ote analyysistä – Teeman läsnäolo muodostuminen	86
LIITE 6. Voimautumisen havainnot prosessin aikana	87

1. JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön alkusanat lausuttiin kesällä 2011 helteisenä päivänä. Istuimme asiakasyhteisön jäsenten kanssa nauttimassa auringosta ja luonnosta ja keskustelimme naisten kanssa äidiksi tulosta ja etenkin tuesta, jota he olivat saaneet eri sosiaali- ja terveysalan toimijoilta raskautensa aikana. Keskustelun aikana joku äideistä kysyi: ”Entäs isät? Miksi kukaan ei ikinä puhu päihdeisistä?”.

Päihdeperheessä kasvaneen lapsen lähtökohdat elämään ovat hatarat ja riski joutua yhteiskunnan marginaaliin on suuri. Päihteiden käyttö vaikuttaa negatiivisesti perhedynamiikkaan ja sitä kautta vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vanhempien kuntoutuminen tukee lapsen todellistumista. Emotionaalinen suhde lapseen sekä vanhemmuudessa kasvaminen tukee vanhemman päihdekuntoutusta. (Hyytinen 2007, 188–190; Ruisniemi 2006, 175.) Vanhemmuus tulisi huomioida päihdetyön arjessa, sillä se on merkittävä elementti päihdeongelmasta toipumisessa. Vanhemmuus toimii kuntoutumisen voimavarana ja mahdollistaa ylisukupolvisten päihdekierteiden katkeamisen. Tämä palvelee yksilön lisäksi hänen perhettään ja yhteiskuntaa. (Ruisniemi 2006, 175–178.) Kuntoutusyhteisössämme Perheen Yhdistetyn Hoidon Yksikössä (PYYssä) olemme tavanneet miehiä, joiden oma toipuminen on mahdollistanut heidän lapsilleen turvalliseen ja ikätasoiseen kehitykseen.

Sosiaalialantyo on perinteisesti äitikeskeisesti painottunutta, mikä näkyy palveluorganisaatioiden rakenteessa. Tämä näkyy myös perhettä tukevissa palveluissa, kuten lastensuojelussa ja perhetyössä, joissa isät jäävät varjoon. (Tienvieri 2011, 74–75.) Isän huomioimisella terveys- ja sosiaalipalveluissa on myönteinen vaikutus hänen kiinnittymisessään lapseen ja hän voi olla voimavarana koko perheelle (Hellstén & Salonen 2011, 3-10, 12, 35). Tämän opinnäytetyön, josta tulen käyttämään termiä kehittämistehtävä, yhtenä lähtökohtana on toiminut Pyy asiakasyhteisön jäsenien kokemus siitä, että päihderiippuvaiset miehet jäävät isinä huomiotta sosiaali- ja terveysalan auttamisjärjestelmissä.

Kehittämistehtävän lähtökohtana oli yksikön ja omien työtapojen kehittäminen. Hoitotyöntekijänä koen tärkeäksi tarjota asiakkaille mahdollisuuksia hahmottaa ja työstää tunteita ja kokemuksiaan muillakin kuin verbaalisella tavalla. Olin suorittanut aiemmin Miina Savolaisen ohjaamana voimauttavan valokuvauksen perusopinnot ja käyttänyt

menetelmää työssäni. Asiakkaana olleen isän olimme kuvanneet heidän perheen arkea ja erityisesti se herätti kiinnostusta sekä asiakkaissa että työyhteisössä. Menetelmän hyödyntämisestä laajemmin yksikössä vanhemmuuden tukena puuttui tavoitteellisuus, mikä kannusti kehittämään valokuvatyöskentelyä.

Kehittämistehtävän tavoitteena on tukea päihderiippuvaisten miesten voimautumista vanhempana käyttämällä valokuvamenetelmää työkaluna ja antamalla ääni heidän kokemuksilleen isänä. Valokuvatyöskentely nostaa esiin jo olevia tai saavutettavia voimavaroja toiminnassaan vanhempana. Vanhemman voimautuminen tukee sitoutumista vastuulliseen vanhemmuuteen ja lapsen hyvinvointiin. Tämän kehittämistehtävän osallistujiksi on rajattu isät, koska tarkoituksena on lisätä tietämystä päihderiippuvuudesta toipuvien miesten isyyden kokemuksista. Tämän kehittämistehtävän toisena tarkoituksena oli kehittää yhteisölliseen päihdeyksikköön työväline, jota voidaan käyttää vanhemmuuden voimavarojen ja toimintatapojen vahvistamiseen. Menetelmä soveltaa voimauttavan valokuvauksen periaatetta, joka on Miina Savolaisen (2010) kehittämä menetelmä. Sen avulla voidaan käsitellä ja jäsentää kokemuksia ja omaa elämäntarinaa sekä tunnistaa ja vahvistaa voimavaroja.

Tässä kehittämistehtävässä on narratiivinen tutkimusote ja siinä sovelletaan osallistavan toimintatutkimuksen periaatteita. Osallistavan toimintatutkimuksen ideologisena lähtökohdaksi toimii osallisuuden lisääntyminen, tasa-arvo, vapautuminen sekä voimautuminen ja valtaistuminen (Anttila 2007, 135–137). Osallistava toimintatutkimus näkee osallistajat kehittämisprosessissa aktiivisessa ja vastuullisessa roolissa, se tukee yksikön yhteisöhoitollista perustaa (Heikkinen 2006; Murto 1997, 75).

Kehittämistehtävä on rakennettu seuraavasti. Teoreettinen viitekehys esitellään luvussa 2 ja siinä tarkastellaan vanhemmuuden merkitystä päihderiippuvuudesta toipumiselle, isyyttä sekä valokuvausta sosiaali- ja terveysalalla sekä määritellään voimautumisen käsite tässä työssä. Luvussa 3 määritetään kehittämistehtävän tarkoitus ja tavoitteet. Luvussa 4 kuvataan toimintatutkimuksen metodologiset lähtökohdat ja toteutus. Luvussa 5 esitellään tulokset ja luvussa 6 tarkastellaan kehittämistehtävän keskeisimpiä tuloksia sekä kehittämistehtävän luotettavuutta ja johtopäätöksiä.

2. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1. Vanhemmuuden merkitys päihderiippuvuudesta toipumiselle

Vanhemmuus on sosiaalisessa konstruktionismissa rakentunut käsite, joka erilaisissa kulttuurillisissa toimintaympäristöissä saa erilaisia sisältöjä (Lehtonen 2008, 21–23). Vanhemmuuteen siirtyminen on kasvuprosessi, joka vaatii sitoutumista (Hermansson 2008). Vanhemmuus on perheessä tapahtuvaa laaja-alaista ja vaativaa kasvatus- ja hoivatyötä, jossa aikuinen toiminnallaan mahdollistaa lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen. Vanhemmuus on vuorovaikutuksellinen prosessi, jossa vanhemmat ja lapsi vaikuttavat toisiinsa. Prosessin aikana lapseen muodostetaan suhde, jossa toteutuu hoivaa, yhteistä toimintaa ja elämistä. (Collins, Maccoby, Steinberg, Hetherington, & Bornstein, 2000; Hermansson 2008; Lehtonen 2008, 22–26; STM 2005, 8-12.)

Vanhemmuuteen liitettyjä sisältöjä ovat lapsen tarpeiden huomioiminen ja niihin vastaaminen ja psykologinen läsnäolo. Vanhemmuuden tehtävinä voidaan pitää rajojen asettaminen, auktoriteettina toimiminen sekä demokraattisuus ja lapsen itsenäisyyden tukeminen. (Perälä-Littunen 2006, 90–91; Valkonen 2006, 64–70.) Riittävä vanhemmuus takaa lapselle mahdollisuuden kasvaa itsetuntemukseen, omanarvontunteeseen ja vastuulliseen aikuisuuteen (Lehtonen 2008, 24–25).

Äitiyden ja isyyden toteuttamista ohjaavat yhteiskunnassa vallitsevat normit. Äitiyden kohdalla normeihin liittyy vahvasti hyvän äidin julkilausumattomat ilmentymät. Mahdollisuudet äitiyden ja isyyden toteuttamiseen ovat monipuolistuneet viime vuosina ja isyys on noussut puheeseen äitiyden rinnalle. (Lehtonen 2008, 22–26; Perälä-Littunen 2004, 90–110.)

Huumausaineita käyttäneiden naisten toipumispäätökseen vaikuttaa usein raskaus tai vastuu lapsistaan. Tämä motivoi naisia hoidon piiriin ja toipumisen alkuun. (Kotovirta 2009, 91.) Vanhemmuudessa kasvamisen on todettu tukevan myös toipumista päihderiippuvuudesta. Kuntoutuminen mahdollistaa yhteisten kokemusten syntymisen ja vanhemmuudesta nauttimisen, jolloin se muuttuu voimavaraksi. (Hyytinen 2007, 189; Ruisniemi 2006, 175.) Hyytinen (2007, 143–144) toteaaakin, että päihdeperheessä tapahtuva kuntoutuminen on prosessi, joka on osiensa summa.

Myös isyyttä pidettiin positiivisena mahdollisuutena miesten päihteidenkäytön lopettamiselle (McMahon ym. 2005). Ruisniemen väitöstutkimuksessa (2006) vanhemmuus toimi voimavarana päihderiippuvuudesta toipumiselle. Isän tai äidin identiteetin vahvistuminen muutti minäkuvaa. Vanhemmuus ja suhde lapseen toimivat siten motivaationa ja toipumisen muutosta eteenpäin vievänä elementtinä. Toipuminen lisää vanhemmuuden sävyjä, lapsi muuttuu voimavaraksi ja hänestä osataan nauttia omien vanhemmuuden taitojen karttuessa. (Ruisniemi 2006, 186–193.) Kehittämistehtävän lähtökohtana on ajatus, että vanhemmuus voisi toimia miehillekin toipumista motivoivana tekijänä.

2.1.1 Päihteinen vanhemmuus

Päihderiippuvuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä huumaavaan tarkoitukseen käytettyjen aineiden sekä huumeiden ja lääkeaineiden ja/tai alkoholin sekakäyttöön syntynyttä päihderiippuvuutta. Päihderiippuvuus aiheuttaa merkittävää haittaa riippuvaiselle sekä hänen lähiympäristölleen. (Duodecim 2006, 597.) Riippuvuuteen kuuluu myös huomattava vaikeus hallita aineen käyttöä, määriä ja lopettamista. Riippuvuutta aiheuttava aine ja sen käyttäminen muodostuu elämää hallitsevaksi asiaksi. Käyttöä jatketaan psyykkiselle ja/tai fyysiselle terveydelle koituvista haitoista huolimatta. (Koulu 2007.)

Päihdeperheeksi määritellään perhe, jossa jonkun perheen jäsenen päihteidenkäyttö haittaa vuorovaikutussuhteita ja hyvinvointia (Mäkelä 2001, 4069–4073). Huumeidenkäyttö raskaudenaikana ja vanhempien huumeidenkäytön jatkaminen lapsen syntymän jälkeen aiheuttaa aina riskin lapsen kasvulle ja kehitykselle, Suomessa noin 17 % perheistä on luettavissa päihdeperheiksi (Duodecim 2006, 611; Pajulo & Kalland 2006, 5.)

Hyytinen (2006) puhuu liseniaattityössään päihteisestä vanhemmuudesta. Päihteiden käyttöön ja vanhemmuuteen liittyy monia haasteita. Usein vanhemman elämän tilanne on kaaottinen ja vauvan syntymään ei ehditä valmistautua ja raskaus on odottamaton. Päihderiippuvuuden ollessa aktiivinen vanhemman tarpeet menevät lapsen tarpeiden edelle. (Etherington 2007, 70–72; Hyytinen 2006, 81–103.)

Lapsen kannalta sikiöaikaista altistusta suuremman riskin muodostaa kasvaminen huumausaine / päihdekulttuurissa, sillä se altistaa lapsen laiminlyönneille ja kaltoinkohtelulle niin fyysisesti, psyykkisesti kuin emotionaalisesti. Lisäksi lapsien kehitystä vaarantaa

kasvuympäristö, johon liittyy heikko sosiaali-ekonominen asema, syrjintää, köyhyyttä sekä leimautumista. (Etherington 2007, 71; Heino 2009, 62-66; Kivitie-Kallio & Politi 2004; Wright, Gray, Watts, McAteer, Hazel, Mark & Haines 2010, 2-5.) Sikiöaikainen päihdealtistus alentaa lasten kykyä selvitä heikon hoivan ja vanhemman puutteellisten kykyjen avulla. Vanhemmilla ei ole kykyä vastata tai edes huomata lapsen tarpeita eikä luoda ja ylläpitää riittävää läheisyyttä lapsen kanssa. Lapsen kehityksen kannalta vanhempien toiminnan ennakoimattomuus ja elämää hallitsevat pelot ovat merkittävä riski. (Etherington 2007, 71–72; Pajulo&Kalland 2006, 2603-11; STM 2009.) Päihteisessä ympäristössä kasvaneilla lapsilla on todettu tunne-elämän ongelmien lisäksi ongelmia sosiaalisissa kyvyissä, puheen- ja kielenkehityksessä sekä tarkkaavais- ja keskittymishäiriöissä (Koponen 2006, 147–148).

Riittävä vanhemmuus vaatii vanhemmalta kykyä asettua vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Tämä vaatii vanhemmalta itseltään itsehavainnoinnin ja tunneälyn taitoja, kuten tunteiden havaitsemista, impulssikontrollia, empaattisuutta ja joustavaa ongelmanratkaisua. (Lehtonen 2008, 24-25). Voidaan puhua vanhemman reflektiivisestä kyvystä, kun tarkoitetaan vanhemman kykyä asettua lapsen kokemukseen. Vanhemman kyvyt reflektiiviseen vuorovaikutussuhteeseen vaihtelevat ja niitä voidaan tukea. (Pajulo & Kalland 2008, 164–166.)

Päihteiden käytön värittämää isyyttä on tutkittu alkoholismien näkökulmasta. Suomessa aihetta on tutkinut esimerkiksi Itäpuisto (2005) ja Pirskanen (2011) väitöstutkimuksissaan. Molemmissa tutkimuksissa on näkökulmana kokemus alkoholiongelmaisen kanssa eletystä lapsuudesta ja sen vaikutus lapsen elämänsäkuun. Pirskasen (2011, 160–174) tutkimuksessa isän alkoholismi vaikutti isien ja poikien suhteeseen aikuisuudessa, suhde jäi usein etäiseksi. Alkoholien runsas käyttö vaikuttaa isän ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen ja perheen toimintaan (Halme 2009, 46). Näyttäisi kuitenkin, että huumeriippuvaisten isien kokemuksia ei ole juurikaan tutkittu Suomessa. Kuitenkin huumeriippuvuuden vuoksi vuonna 2010 hoidetuista 61 % oli miehiä (THL 2012).

McMahonin ja hänen tutkimusryhmänsä ovat viime vuosina tekemissään tutkimuksissaan korostaneet isyyden merkitystä päihderiippuvaisille miehille itselleen sekä heidän lapsilleen (McMahon & Rounsaville, 2002; McMahon, Winkel, Luthar, & Rounsaville, 2005; McMahon, Winkel, Suchman, & Rounsaville, 2007). Isän päihderiippuvuus vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä tulevaan sosiaali-ekonomiseen asemaan. Toi-

saalta miehet hyötyvät saamastaan vanhemmuuden tuesta ja päihderiippuvuudesta toimiminen tukee perhettä. (Twomey 2012.)

McMahonin ja kumppanien (2007) tekemässä tutkimuksessa haastateltiin 50 metadoni - korvaushoidossa olevaa miestä liittyen heidän isyyteensä. Tutkimuksen tuloksissa selvisi, ettei lapsen syntymä vaikuttanut miesten päihteenkäyttöön, mutta siitä huolimatta heillä oli yritystä toimia sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla vanhempana lapselleen. Lähes kaikki isät olivat osallistuneet lapsen elämään tämän ollessa vauva. Lapsen kasvaessa päihteenkäytön jatkuminen, epävakaa suhde lapsen äitiin ja taloudellinen kykenemättömyys tukea lasta heikensivät isän osallisuutta vanhempana.

Tutkimusryhmän mukaan tarvitaan järjestelmiä, jotka tukevat päihettä käyttäviä miehiä isyydessään. Päihderiippuvaiset miehet jäävät huomiotta, kun työskennellään lapsiperheissä, jossa äidillä on päihderiippuvuus. Myös päihdehuollossa miesten isyys tulee ohitetuksi. (McMahon ym. 2002; McMahon ym. 2005; McMahon ym. 2007.) Päihettä käyttävien naisten hoitoon hakeutumisen esteenä toimii usein pelko lasten tai puolison menettäminen. Usein naisilla on heikko tukiverkoston, jossa päihettä käyttävän puolison rooli korostuu. Perhekeskeiset hoito-ohjelmat ovat suositeltavia perheellisten päihteenkäyttäjien hoidossa. (Sutinen 2012, 18–19.)

2.1.2 Isyys

Isyys on monimutkainen käsite, jota tulee tarkastella historiallisena sekä kulttuurisidonnaisena ilmiönä ja käsitteenä eikä se ole selitettävästi yksiselitteisesti (Huttunen 2001, 12). Isätutkijana ansioituneen Huttusen (2001) ajatus on, että isyys rakentuu aina kontekstissaan. Isyys voidaan nähdä sosiaalisena konstruktiona, joka muodostuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Isyyden odotukset ja vaatimukset sekä toteuttamistavat määrittyvät suhteessa yhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin ja rajoihin. (Haukkaa 2000, 1481-2; Huttunen 2001 57–65.) Toisaalta miehen isyys syntyy myös suhteessa perheeseensä, joka määrittää miehen isyyskäytäntöjä. (Mykkänen 2010, 14-15.)

Biologinen isyys on yksiselitteinen ja yhteen mieheen kiinnittyvä ominaisuus (Huttunen 2001 37, 57-65) Lapsen siittämisen lisäksi viime aikoina on kiinnostuttu niistä neurobiologisista muutoksista, joita isyydestä seuraa (Mossop 2011, 31-37). Isyyden muut olottuvuudet ovat juridinen, psykologinen ja sosiaalinen isyys. Sosiaalinen isyys raken-

tuu, kun asutaan samassa taloudessa ja jaetaan yhteinen arki. Juridisella tarkoitetaan miehen tunnustettu laillinen asema isänä ja toisaalta siihen liittyviä velvoitteita. Psykologiseen isyyteen liittyy tunnesuhteen ja kiintymyksen syntyminen lapseen. Vahvan tunnesiteen lisäksi psykologista isyyttä leimaa kiinnostus lapsen ajatusmaailmasta ja tämän arvostaminen. (Huttunen 2001 37, 57–65.). Isyyden kokeminen on pysyvä osa identiteettiä, vaikka yhteyttä lapseen ei olisikaan aiemmin mainituissa merkityksissä (Haukkamaa 2000, 1481-2;Huttunen 2001 37, 57–65).

2.1.3 Isyys miehen elämässä

Isäksi tulemiseen liittyy psyykinen siirtymäprosessi, jonka miehet läpikäyvät kumppaninsa raskauden aikana. Raskaudenaikaisen prosessin aikana miehen on joka tapauksessa hyväksyttävä raskaus ja muodostettava suhde syntyvään lapseen, otettava vastuuta käytännön asioista sekä ratkaistava ja hyväksyttävä suhde vapauden menetykseen ja omaan isäänsä. Kyetäkseen asettumaan sitoutuneen isän rooliin miehet tarvitsevat tukea ympäristöltään. (Paavilainen 2003, 23–26.) Toimijuus ja aktiivinen päätöksenteko raskauden suunnitteluvaiheessa edistää isyyteen sitoutumista ja perheen hyvinvointia (Mykkänen 2010, 125–126).

Isyyteen sitoutumisella on positiivisia vaikutuksia miehen elämänlaatuun (Huttunen 2010). Sitoutumista voidaan tarkastella kolmesta ulottuvuudesta. Vuorovaikutus on lasten kanssa konkreettisesti vietettyä aikaa, kuten syöttäminen tai puhuminen. Saatavilla ololla tarkoitetaan aikaa, jolloin vanhempi on lapsen ja hänen tarpeidensa saatavilla. Kolmas ulottuvuus on vastuullisuus, jolloin vanhempi kantaa vastuun lapsen hyvinvoinnista. (Mykkänen 2010, 24–25.) Lapsen ja isän myöhemmän yhdessäolon edellytyksenä on isän kiintymys ja sitoutuminen lapseen emotionaalisesti. Toimivassa suhteessa isä kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin ja yhteiseen toimintaan ja tämä yhdessäolo on nautittavaa ja erilaisia tunnetiloja tuottavaa. Lapsen ja isän yhdessäoloa, eli vuorovaikutusta, voidaan pitää yhtenä isän sitoutumista kuvaavana käsitteenä. Muita lapsen sitoutumista kuvaavia tekijöitä ovat vastuullisuus suhteessa lapseen sekä lapsen saatavilla olo. (Halme 2009, 29–30; Huttunen 2010.)

Halme (2009, 112–116) tutki väitöskirjassaan isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäoloa. Tutkimuksessa todetaan, että isät haluaisivat sitoutua aiempaa enemmän lapsen kanssa

olemiseen. Isän ja lapsen yhdessä olo toteutuu usein fyysisen toiminnan kautta. Isän ja lapsen toiminnan ulottuvuuksia oli mm. leikki, ulkoilu, keskustelu ja lapsen tarpeisiin vastaaminen. Isyys lisäsi miesten hyvinvointia, mutta isänä toimimiseen liittyi stressiä, joka liittyi etenkin suhteeseen lapseen sekä kykyyn toimia vanhempana.

Muutos miehestä isäksi aktivoi miehen kokemukset omasta isästään (Haukkamaa 2000, 1481-2). Pirkkasen tutkimuksessa kokemukset omasta alkoholisti-isästä näkyivät poikkeuksen isyydessä vertailukohtana. Oman isän toimintaa ei haluttu toistaa, vaan haluttiin olla läsnä olevia ja tehdä asioita yhdessä lapsen kanssa. Aktiivinen ja huolehtiva isyys oli vaatinut ajatusprosessien lisäksi konkreettista läsnäoloa lapsen kanssa arjessa. (Pirkkanen 2011, 154–157.)

2.2. Voimaautuminen

Suomalaisessa sosiaalityön käytännöissä termit liitetään voimavaralähtöiseen työtöteeseen, joka tähtää yksilön voimavarojen ja vastuullisuuden lisäämiseen (Kivipelto 2008, 34; Savolainen 2007). Kirjallisuudessa yleisimmin käytettäviä termejä ovat voimaantumisen, valtaistuminen sekä empowerment, joka tarkoittamaan ihmisestä itsestään lähtevää sisäisen voimantunteen kasvuprosessia. Tässä kehittämistehtävässä termillä voimaautuminen tarkoitetaan ihmisen omien voimavarojen, mahdollisuuksien ja kykyjen löytämiseen ja käyttöönottoon liittyvää prosessia.

Voimaantumiseen liittyy kokemus hallittavuudesta elämän hallittavuudessa. Voimaantumisen lähtee ihmisestä itsestään ja se on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jota ei voi antaa toiselle (Kakko 2006, 170-172; Larkin ym. 2008; Siitonen 1999, 93; Yeh ym., 2008, 926-928.) Voimaantumisen päämääränä voidaan pitää omien voimavarojen, kykyjen ja merkityksellisyyden löytämistä sekä itsemääräämisoikeuden toteutumista (Larkin ym. 2008; Siitonen 1999, 93-95.).

Voimaantunut yksilö kykenee tunnistamaan, edistämään ja vahvistamaan tarpeitansa ja voimavarojansa, joita on mahdollista käyttää ongelmien ratkaisemiseksi. Voimaautuminen on mahdollista saavuttaa sosiaalisessa prosessissa lisääntyneen minätietoisuuden kautta. Voimaantumisen prosessilla tavoitellaan hallinnan tunnetta, kokemusta oman elämän harrastamisesta. Yksilön itsetuntemus ja kokemus pystyvyyden tunteesta kasvaa voi-

maantumisprosesissa. (Downey 2009, 26-28; Kakko 2006, 170-172; Larkin ym. 2008; Yeh ym. 2008, 922-928.)

2.3. Valokuva sosiaali- ja terveysalalla

Kulttuuritoimintaa sosiaali- ja terveysalalla tutkittaessa on todettu sen tuottavan terveysvaikutuksia ja hyvinvointia osallistuneille. Taidelähtöisten menetelmien käyttö on tuottanut positiivisia tuloksia sosiaali- ja terveysalalla. Taiteen etuna voidaan pitää sen kykyä lisätä yksilö- ja yhteisötasolla elämänhallintaa ja muutokseen sopeutumista. (Von Branderburg 2008, 19–21.)

Valokuva on luonteeltaan visuaalinen ja viestinnällinen taidelähtöinen menetelmä. Sosiaali-, kasvatusta- ja terveysalan ammattihenkilöiden valokuvankäyttö voi olla luonteeltaan ennaltaehkäisevää, hoitavaa tai kuntouttavaa terapeutista valokuvaterapiaa. (Halkola 2009, 14-18.) Von Branderburgin (2008) tutkimuksessa esitellään amerikkalaisen Janet Kellmanin (2004) perusteluja kuvataiteiden hyödyistä terveydenhuollossa. Kellmanin mukaan visuaalisen taiteen kautta mahdollistuu oman tarinan kertominen kuvan keinoin siten, kun kertoja haluaa oman tarinansa ymmärrettävän. Taide on parhaimmillaan intuitiivista ja tunnetasolla vaikuttavaa. Visuaalisen taiteen avulla voidaan jakaa elämäkokemuksia ja tarinoita. (Von Branderburg 2008, 22.)

2.3.1 Valokuvan käyttö terapeutisessa työssä

Valokuvaa voidaan käyttää sekä terapeutisessa työssä välineenä että terapia muotona. Valokuvaterapiassa kuvat ovat osa psykoterapeutista hoitosuhdetta ja valokuvan käyttö määrittyy terapian hoidollisista lähtökohdista. Terapeutisessa työssä työntekijä käyttää valokuvaterapian ja voimauttavan kuvauksen menetelmiä osana omaa työtään ja sen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Halkola 2009, 14-15.)

Valokuvan käyttäminen työvälineenä vaatii työntekijältä osaamista ja ymmärrystä valokuvan vaikuttavuudesta. Menetelmien ammatillisessa käytössä koulutus ja omakohtainen kokeilu ja siitä saadut oivallukset tukevat menetelmien käyttöä. Valokuvaa voidaan käyttää terapeutisessa työssä monella tavalla. Valokuvan käyttömenetelmät voidaan jakotella seuraavasti (Halkola 2009, 17-18):

1. Asiakkaan ottamat, luomat tai keräämät kuvat
2. Asiakkaasta otetut poseeraus- tai spontaanit tilannekuvat
3. Omakuvat. Omakuvia voivat olla asiakkaan tekemät kuvat, symboliset kuvat tai itsestä otetut kuvat
4. Perhekuvat ja muu omaelämäkerrallinen kuvasto
5. Kuvaprojektiot, joissa kuvan merkitys on ensisijaisesti katsojan prosessi ja luomus.

Valokuvaa työvälteenä voidaan perustella sen moniulotteisuudella. Valokuvan käyttömenetelmissä on läsnä yksilön tiedon käsittelyyn ja mielikuvien muodostumiseen liittyvät tekijät; kinesteettis-sensorinen tila, havainnon ja affektien tila, kognitiivis-symbolinen tila sekä luova tila. Valokuvaan liittyy kokonaisvaltainen yksilöllinen prosessi, jossa kuvan ottaminen tai katsominen on yhteydessä ihmisen itseään koskeviin mielikuviin, uskomuksiin ja muistikuviin. (Halkola 2009, 49, 69-71.)

Asiakkaan ja työntekijän kohtaamiseen valokuva tuo konkreettisen ulottuvuuden, joka itsessään on muuttumaton, vaikka suhde kuvan tuottamiin representaatioihin muuttuukin (Salo 2009, 39). Valokuva mahdollistaa sanattoman kokemisen ja viestinnän, minkä myötä vuorovaikutuksen emotionaalisuuden on mahdollista syventyä. Kuvan katsominen on asiakkaan ja työntekijän yhteinen kokemus, johon liittyy sanallinen jakaminen. Valokuvien kautta työskentelyssä sanaton ja sanallinen viestintä lomittuvat, mikä on suotuisaa terapeuttisessa työskentelyssä. (Halkola 2009, 50-51.)

Kuvat muodostuvat osaksi eri aistiemme ja koodijärjestelmien välittämää tietoa. Kuvaan liitetään yleisiä kulttuurisidonnaisia tulkintoja sekä kokemuksia, mielikuvia ja tulkintoja. Visuaalinen havaitseminen muodostuu ajattelun, muistin ja mielikuvituksen avulla. (Lehtonen 2008, 48-48; Seppänen 2001, 40.) Kuvalle voidaan antaa yhtä aikaa yksilöllisiä ja sosiaalisia merkityksiä (Salo 2009, 38-39; Seppänen 2001, 55).

Identiteetin voidaan ajatella rakentuvan sekä niissä tilanteissa, joissa ihmiselle tarjoutuu mahdollisuus puhua tai kirjoittaa suoraan itsestään (Kulmala 2004, 231). Lehtosen (2008, 56-59) mukaan merkittäväksi nousee omakuvan katsomisen merkitys sekä oman kuvan sidonnaisuus ihmisen identiteettiin. Kuvan kautta voidaan esittää tai nähdä erilaisia itsen tai perheen representaatioita. Kuvaan identiteetin työstämisen välineenä liittyy halukkuus tai haluttomuus olla kuvattavana ja rakentaa omaa kuvatodellisuutta.

Päivi Lehtosen (2008) tutkimassa videoavusteisessa perheohjauksessa toiminnan orientaatio oli asiakaslähtöisyydessä, myönteisessä kohtaamisessa ja asiakasperheiden voimaantumisen. Hänen tutkimuksensa mukaan voimaantumista tapahtui sekä perheissä että työntekijöissä. Kuvan käyttö mahdollisti vuorovaikutuksen tarkastelun ja vanhemmuustaitojen sanoittamisen. Toisaalta oman toiminnan tarkastelu kuvan pohjalta mahdollistaa uusien näkökulmien syntyminen ja toiminnan reflektoinnin.

2.3.2. Voimauttava valokuvauksen menetelmä

Voimauttava valokuvaus on Miina Savolaisen kehittämä sosiaalipedagoginen menetelmä, joka perustuu empowerment-käsitteen sisältöihin. Se on yksi terapeuttisessa työssä käytettävistä valokuvamenetelmistä. Siinä lähtökohtana on ihmisen oma sisäinen kasvuprosessi, joka johtaa voimantunteen lisääntyessä voimavarojen vapautumiseen ja yhteisölliseen vastuullisuuteen. Toteutuakseen prosessi edellyttää oikeuden itsenmäärittelyyn sekä tasavertaisuuteen. Menetelmässä valokuva ja valokuvaus toimivat näkemisen ja katsomisen välineenä. Niiden avulla pyritään tekemään näkeväksi vaikeasti nähtävä tai piiloon jäävä hyvä ja arvokas. (Savolainen 2011.)

Menetelmän kautta voi opetella tasavertaista ja dialogista kohtaamista. Valokuvausta voidaan käyttää myös vallan välineenä ja sen vuoksi on tärkeää tunnistaa vallankäyttöiset elementit valokuvatyöskentelyssä. Voimauttavan valokuvan käyttäminen edellyttää omaa prosessia ja koulutusta. Menetelmän käyttäminen edellyttää valokuvan arkikäyttöön liittyvän vallankäytön tuntemista ja sen purkamista sekä henkilökohtaisen voimauttavan valokuvaprosessin läpikäyntiä (Savolainen 2010.)

Voimauttavaa valokuvatyöskentelyä voidaan käyttää ymmärtämisen välineenä vaikeasti sanallistettaville asioille. Kuvan avulla voidaan rakentaa eheyttäviä tulkintoja omasta elämänculusta ja fokusoida ajattelua olennaiseen. Lisäksi kuvan avulla on mahdollista tehdä näkyväksi hyvää itsessä ja vuorovaikutussuhteissa ja harjaannuttaa lempeämpää suhtautumista itsen. Voimauttava valokuvatyöskentelyä on käytetty tukena myös elämän muutoskohdissa ja kriiseissä sekä hauraiden perhesiteiden vahvistamisessa. (Savolainen, 2010.) Voimauttava valokuvaus näkee voimautumisen ihmisestä itsestä lähtevänä kasvuprosessina. Voimauttava valokuvaus mahdollistaa yhteiset kokemukset sekä niiden näkyväksi tekemisen luottamuksellisessa ja hyvän näkevässä vuorovaikutuksessa. Voimauttavan valokuvan kautta on mahdollista tukea kasvuprosessia ja käsitellä

oma kuvaa, vuorovaikutussuhteita, elämäntarinaa sekä vahvistaa ja tunnistaa voimavaroja. (Savolainen 2010.)

Voimauttavaa valokuvausta on käytetty alun perin lastensuojelun laitoshoidossa olevien tyttöjen kanssa tehtävässä työssä (Savolainen, 2005). Savolainen on ollut ohjaamassa myös isien voimauttavan valokuvauksen projektia, jossa miehet käsittelivät isänä olon tarinoita valokuvan keinoin kaksivuotisen prosessin aikana. Projekti lisäsi ymmärrystä isyyttä ja sen ulottuvuuksia kohtaan. Projektin aikana miehet työstivät isyyteen liittyviä teemoja yhdeksän harjoituksen kautta, siirtyen henkilökohtaisesta yhteiskunnalliseen. (Savolainen n.a.)

Omassa yksikössä menetelmää on käytetty varhaisen vuorovaikutuksen tukena (Hautsalo, 2011). Voimauttavan valokuvauksen soveltamiseen liittyviä tutkimuksia on löydetävissä ammattikorkeakoulujen perustutkintojen opinnäytetöistä. Lastensuojelun piirissä olevien lasten lisäksi voimauttavaa valokuvausta on hyödynnetty esimerkiksi työhyvinvoinnin menetelmänä, mielenterveytyössä sekä äitien kanssa tehtävässä työssä. Menetelmän hyödyiksi koettiin osallistujien voimautuminen sekä itsetunnon ja hyvän näkemisen lisääntyminen. Itse voimauttavan valokuvauksen prosessi oli osallistujille voimautumisen näkökulmasta merkityksellinen. (Gaily 2009; Ruokolainen 2011; Savolainen 2011; Välilä 2009.)

3. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TAVOITTEET JA TARKOITUS

Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena on kuvata päihderiippuvaisten miesten isyyden kokemusta. Tämän kehittämistehtävän toisena tarkoituksena on kehittää yhteisölliseen päihdeyksikköön työväline, jota voidaan käyttää vanhemmuuden voimavarojen ja toimintatapojen vahvistamiseen. Menetelmä soveltaa voimauttavan valokuvauksen periaatetta.

Kehittämistehtävän tavoitteena on lisätä tietämystä päihderiippuvuudesta toipuvien miesten isyydestä ja siten tehdä näkyväksi heidän kokemustaan isyydestä. Kehittämistehtävän toisena tavoitteena on tukea päihderiippuvaisten miesten vanhemmuutta käyttämällä voimauttavan valokuvan menetelmää työkaluna. Valokuvatyöskentely nostaa esiin jo olevia tai saavutettavia voimavaroja toiminnassaan vanhempana. Vanhemman voimautuminen tukee sitoutumista vastuulliseen vanhemmuuteen ja lapsen hyvinvointiin. Kehittämistehtävässä kehitettävää voimauttavan valokuvauksen menetelmän tavoitteena on toimia jatkossa yhteisössä vanhemmuuden tukena.

Kehittämistehtävässä haetaan vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- A) Millaisista tekijöistä päihderiippuvuudesta toipuvien miesten isyyden kokemus muodostuu?
- B) Millaisena toimintana isyys näyttäytyy?
- C) Miten voimauttava valokuvatyöskentely voi tukea päihderiippuvuudesta toipuvan miehen isyyttä?

4. KEHITTÄMISTEHTÄVÄN TOTEUTTAMINEN

4.1 Menetelmälliset lähtökohdat

Tämän kehittämistehtävän lähtökohtana toimii osallistava ja narratiivinen tutkimusote. Toimintatutkimuksessa ja narratiivisessa tutkimusotteessa voidaan nähdä samankaltaisuutta. Toimintatutkimus on tapahtuma sarja, jonka edistyminen kuvataan ajallisesti etenevänä juonellisena raporttina. (Heikkinen & Rovio 2006, 114–122.) Narratiivisessa tutkimusotteessa tutkimuksella ei tuoteta todellisuutta vaan tutkimusraportti on tutkijan kertomus (Heikkinen & Syrjälä 2006, 153). Narratologian juuret ovatkin sosiaalisessa konstruktivismissa, joka näkee sosiaaliset suhteet merkitsevinä yksilön elämässä. Tieto nähdään kommunikaationmuotona. (Anttila 2006, 321). Narratiivista tutkimusotetta voimaantumisen tutkimuksessa on hyödynnetty Salme Mahlakaarron (2010) väitöstutkimuksessa, jossa voimaantuminen nähtiin dynaamisena, narratiivisena prosessina.

4.2 Osallistava toimintatutkimus

Toimintatutkimuksen päämäärä on käytännön kehittämisessä, osallistujien valtaistumisessa ja käyttökelpoisen tiedon lisääntyminen. Toimintatutkimuksen kiinnostus on ihmisten välisessä sosiaalisessa toiminnassa ja se on usein luonteeltaan rajattu kehittämis- tai tutkimusprosessi uusien toimintatapojen kokeilemiseksi tai kehittämiseksi. (Heikkinen 2006, 16–22; Quinlan 2009, 118.) Toimintatutkimus on luonteeltaan osallistavaa ja kokeilevaa, jossa vuorovaikutuksen, jatkuvan arvioinnin ja reflektion kautta kehitetään uusia toimintatapoja (Toikko & Rantanen 2009, 89–91). Toimintatutkimus on luonteeltaan prosessi, joka etenee syklisesti. Siinä vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi. Toimintatutkimuksessa toiminnan kautta on mahdollista kehittää uusia toimintatapoja ja samanaikaisesti lisätä ymmärrystä toiminnankohdeena olevasta ilmiöstä. (Anttila 2007, 135–136.) Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa sisältää erilaisia suuntaviivoja. Toimintatutkimuksille yhteisenä voidaan pitää Kuulan (1999) mukaan seuraavia tekijöitä:

- 1) lähtökohtana on käytännöstä lähtevät ongelmat tai kehittämishaasteet

- 2) tavoitteena on kehittää tai muuttaa käytännön toimintaa. Toisin sanoen luodaan interventio, jonka muutosprosessia ja vaikutusta arvioidaan tieteellisin menetelmin
- 3) tutkija ja tutkittavat ovat aktiivisen osallistujan roolissa
- 4) tutkimus/kehittämispöessi etenee syklimäisesti ja siinä vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan arviointi

Kehittämistoiminnan lähtökohtana on muutos ja toteutuakseen kehittäminen tarvitsee tavoitteet, joihin sisältyy ajatus muutoksesta. Muutoksen lähtökohtana voivat olla nykyhetken ongelmat tai ajatus uudesta. Kehittämisen orientaatio on tulevaisuudessa. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Toimintatutkimus kohdistuu usein työn prosessien kehittämiseen, jolloin osallisena ovat tutkija ja tutkimusympäristön ammattihenkilöstö (Heikkinen & Kontinen & Häkkinen 2006, 52–62; Hopia 2006, 23).

Tämä kehittämistehtävä soveltaa osallistavan toimintatutkimuksen periaatteita. Osallistava toimintatutkimus tavoittelee osallistujien voimaantumista henkilökohtaisella ja yhteisön tasolla (Garwick & Seppelt 2010, 269–281). Kehittämistehtävä tähtää osallistujien valtaistumiseen ja voimautumiseen sekä osallisuuteen (Anttila 2007, 135). Kehittämistehtävässä muutos kohdistuu yksikön työmenetelmiin ja osallistujien eli miesten isyyden toimintatapoihin sekä heidän voimautumisensa kautta yhteisöön.

Osallistavaa otetta voidaan perustella oikeudella olla mukana kehittämässä itseä koskevaa toimintaa ja sen kehittämistoimintaan sitouttavalla luonteella. Osallistava ote on dialogiin perustuvaa ja on kahdensuuntaista. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.) Toisaalta kehittämistehtävän metodologiassa on vaikutteita Tutkiva opettaja- liikkeestä. Toimintatutkimuksen toimintaympäristönä on oma työpaikkani. (Heikkinen & Kontinen & Häkkinen 2006, 52-62). Tutkijana roolini on aktiivinen ja subjektiivinen sillä olen osallisena kehittämistehtävässä toteutettavassa interventiossa (Heikkinen 2006, 16–22). Toimintatutkimuksessa tutkijan rooli toiminnassa ja osallistajat tuovat näkökulmia ja kysymyksenasetteluja keskusteluun (Toikko & Rantanen 2009, 89–91).

Osallistavassa tutkimuksessa osallistujille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua toimintaan. Osallistavan toimintatutkimuksen yksi tavoite on osallistujien asettaminen aktiivisiksi toimijoiksi tutkimuksen kautta tavoiteltavassa muutoksessa (Minkler 2000, 190–195.)

Tähän kehittämistehtävään osallistava ote on valittu, koska kehittämistehtävä toteutetaan yhteisössä, jonka toimintaa ohjaaviin arvoihin osallisuus kuuluu (Pyy-yhteisö 2009). Toimintatutkimusta on käytetty hoitotieteellisissä tutkimuksissa perhetyöhön kohdistuvissa kehittämistoiminnoissa (esim. Garwick & Seppelt 2010; Hopia, 2006).

Osallistava toimintatutkimus on muutoksen työkalu. Se vaatii tutkijalta hienotunteisuutta ja ymmärrystä tutkimuksen toimintakentästä. (Garwick & Seppelt 2010, 269–281.) Toimintatutkimuksessa voidaan tavoitella tutkijan ja osallistujan yhteistä toimijuutta myös tiedonhankinnassa. Tämä asetelma korostaa tutkijan roolia kanssaoppijana ja vierellä kulkijana tutkimuksen prosessissa. (Berg, 2004,195–197; Kivipelto 2008, 26; Minkler 2000 190-195; Vilka 2006, 46-47.)

4.3 Kehittämistehtävän toimintaympäristön kuvaus

Kehittämistehtävä toteutetaan yhteisöllisessä päihdekuntoutus yksikössä. Hoitoyhteisöllä tarkoitetaan sellaista hoidollista organisaatiota, jossa on pyrkimyksenä asiakkaiden auttaminen kohtaamalla heidän hoidolliset, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeensa. Hoitoyhteisössä korostuu ihmisen yksilöllisyys, ainutkertaisuus, ihmisen myönteiset piirteet, toiminnan tasa-arvoisuus ja demokraattisuus. Nämä periaatteet mahdollistavat hoitoyhteisön tavoitteiden saavuttamisen; ihmisen hyvän vaalimisen ja olemisen laadun parantamisen. (Paunonen, Penttilä, Erjanti & Onninen 1988, 31.) Hoitoyhteisöllä on useita hyvän, terveen perheen ominaisuuksia, kuten vastavuoroisuus, empaattisuus, tunteiden ilmaisun mahdollisuus, keskinäinen tuki ja hoiva sekä kyky havaita, myöntää ja ratkaista ongelmia (Isohanni 1986, 13-14).

Yhteishoidossa ja terapeuttisessa yhteisössä yhteisöä käytetään organisaation hoidollisten, kuntoutuksellisten ja kasvatuksellisten tavoitteiden toteuttamiseen. Yhteisön käyttäminen on tietoista ja siihen liittyy fyysisen ja sosiaalisen ympäristön lisäksi terapiaa, kuntoutusta ja kasvatusta ohjaavat periaatteet. (Murto 1997, 13.)

4.3.1 Yhteisö päihdekuntoutuksen toimintaympäristönä

Yhteisöllinen kuntoutus noudattaa perusajatusta, jonka mukaan lopullinen toipuminen päihderiippuvuudesta vaatii persoonallisuuden ilmiönsä uudelleen järjestäytymistä ja käyttäytymisen muutosta. Tämä on mahdollista vain vuorovaikutuksen ja muilta saadun palautteen kautta. Lähtökohtana on ajatus, että ihminen kehittyy toistuvassa vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja yhteisössä järjestetään vuorovaikutuksellisia tilanteita, joissa yksilön on mahdollista saada käyttäytymistään, persoonallisuuttaan ja yksilöllisyyttään muokkaavaa palautetta. (Kaipio 1999, 17–18.)

Yhteisöhoidollisessa kontekstissa toipuminen ymmärretään sosiaalisena oppimisprosessina, jonka tavoitteena on päihderiippuvuutta ylläpitävien uskomusten, ajattelumallien, asenteiden ja käyttäytymisen muuttuminen. Toiminnassa painotetaan yksilön vastuuta. (Uutela-Hännikäinen 2004, 123–125.) Osallistamalla yhteisön toimintaan ja ottamalla vastuun itsestään, käytöksestään ja vuorovaikutuksestaan ja sitä kautta saaden ohjausta ja neuvontaa omista toimintatavoista ja käyttäytymisestä, yksilön on mahdollista kasvaa yhteisössä uusien positiivisten arvojen ja asenteiden mukaiseen elämään (Murto 1997, 75).

Yhteisön tärkeimmän elementin muodostava vertaisten muodostama vertaisryhmä, joka muodostaa toipumista edistävän kulttuurin yhteisöön. Vertaisryhmä jakaa tiiviin yhteisen arjen ja sitä kautta havainnoi ja vaikuttaa jäsentensä toimintaa. Yksilö oppii hyväksymään itseään ja muuttamaan toimintaansa juuri vertaisryhmässä tapahtuvassa reflektoinnissa. (Ruisniemi 2006, 38–39.)

4.3.2. Perheen Yhdistetty Hoito kehittämistehtävän toimintaympäristönä

Perheen Yhdistetty Hoito (PYY) tuottaa kuntouttavaa päihdehoitoa perheille, joissa vanhemmilla on päihderiippuvuus. Pyy:n toiminta perustuu terapeutin yhteisön periaatteisiin. Terapeuttisessa yhteisössä koko yhteisö, henkilöstö ja asiakkaat ovat osallisia hoidossa ja toiminnassa, kuten päätöksenteossa ja arjessa. (Murto 1997, 17-28.)

Pyy:n perustehtävänä on kuntoutuksen reunaehtojen asettaminen. Kuntoutus perustuu yhteisöllisyyteen ja vertaistukeen. Yhteisön toimintaa ohjaa yhteisöllisyys, jolla tarkoitetaan ihmisten välistä välitöntä kanssa käymistä ja kommunikaatiota. Terapeuttisessa yhteisössä asiakkaat vaikuttavat vuorovaikutuksellisesti toinen toisiinsa, mutta myös

asiakkaat ja henkilökunta ovat vuorovaikutuksellisessa suhteessa toisiinsa (Kaipio 1995, 49; Murto 1997, 17–28.)

Tavoitteena on asiakkaiden elämänhallinnan vahvistuminen, lapsen/lasten huostaanoton ehkäiseminen tai purkaminen sekä vanhemmuuden vahvistuminen. Toipuminen tapahtuu itselle tuhoisien toimintamallien muuttuessa sekä päihdealakulttuurista ja päihdekeskeisestä elämäntavasta luovuttaessa. Perheen yhdistyminen on kuntoutuksen tavoitteena ja siten kuntoutusta arvioidaan paitsi päihdetyön näkökulmasta, niin aina myös lapsen hyvinvointi huomioiden. Perheen yhdistyminen ei voi koskaan tapahtua lapsen hyvinvoinnin kustannuksella. (Pyy 2009.)

Pyyhyn tullaan perheenä tai lasten ollessa sijoitettuna kodin ulkopuolelle, jolloin vanhemmat voivat aloittaa hoidon yksin. Kuntoutuksen aloittaminen edellyttää hoidontarpeen arviointia sekä tarvittavaa katkaisu- ja vieroitushoitoa. Yksikössä voidaan toteuttaa korvaushoitoa. Kuntoutusajat suunnitellaan yksilöllisesti yhteistyössä asiakkaan ja lähtevän tahon kanssa ja ne vaihtelevat kolmesta kuukaudesta 1,5 vuoteen. Kuntoutuksen ajan perheet asuvat yksikön lähellä vuokra-asunnoissa ja osallistuvat yhteisön rakenteisiin arkipäivisin. Yhteisöpäivien jälkeen perheet harjoittelevat arjen taitoja vertaisten tuella.

4.4. Aineiston keruun menetelmät

Triangulaatio tutkimuksessa tai tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarkoittaa useamman kuin yhden menetelmän käyttämistä tiedon tuottamiseksi. Tämän tarkoituksena on lisätä luotettavuutta ja uskottavuutta. Triangulaatio mahdollistaa ilmiön tarkastelun usealta eri kannalta samanaikaisesti sekä näiden lähestymistapojen välisen arvioinnin. (Anttila 2007, 143.) Kehittämistehtävän kysymyksen asettelu määrittää käytettävät menetelmät (Toikko & Rantanen 2009, 89-91).

Tässä kehittämistehtävässä voimauttavan valokuvatyöskentelyn kehittäminen toimii sekä päämääränä että tiedonhankinnan strategiana. Asetettuihin kysymyksiin haetaan vastausta isien tarinoiden, valokuvien ja yhteisön palautteen sekä tutkijanpäiväkirjan merkintöjen avulla. Tutkimusaineistoa, joka on ihmisen tekemä tuotos, kutsutaan artefaktiksi. Tämän kehittämistehtävän aineisto muodostuu siis kolmesta hyvin erityyppisestä ar-

tefaktista, joiden yhteisenä lähtökohtana on pyrkimys kuvata päihderiippuvaisten miesten isyyden kokemusta. (Anttila 2006, 211–216.)

4.4.1 Suunnitelma menetelmän käytöstä

Toimintatutkimus on luonteeltaan prosessi, joka etenee syklisesti. Siinä vuorottelevat suunnittelu, toiminta ja toiminnan reflektointi. (Heikkinen, Kiilakoski, Rovio 2006, 79–81.) Suunnittelu vaihe käynnistyi aiheen tarkentumisella ja teoreettisen viitekehyksen rakentamisella. Olen suorittanut Miina Savolaisen ohjaamat voimauttavan valokuvauksen perusopinnot 2010 Aalto yliopiston järjestämässä koulutuksessa. Koulutukseen sisältyi oma voimauttavan valokuvaustyöskentelyn prosessi. Voimauttavan valokuvan käyttäminen edellyttää koulutusta henkilökohtaisen voimauttavan valokuvaprosessin läpikäyntiä (Savolainen 2010). Koulutuksen jälkeen olen käyttänyt voimauttavan valokuvauksen menetelmiä työvälineenä mm. surutyössä ja minäkuvan tarkasteluun sekä vanhemmuuden tukena. Suunnitteluvaiheessa kävin tapaamassa Pyyntä entistä asiakasta, jonka kanssa olimme käyttäneet valokuvatyöskentelyä. Tämän isän kanssa jaoin kokemuksen, että valokuva oli isyyttä tukeva työväline.

Teorian, yhteisön (asiakkaat ja työntekijät) ideoiden ja kokemusten pohjalta loin suunnitelman menetelmän käytöstä:

1) Teeman löytäminen Ensimmäisessä vaiheessa on tarkoituksena sanoittaa miesten kokemusta isyydestä ja siihen vaikuttavista elementeistä. Näistä muodostuu tekstit, joista käytetään tässä tehtävässä ilmaisua kertomukset. Vaiheen tavoitteena on antaa miehille mahdollisuus kertoa omaa isyyden tarinaa, johdattaa isyyden tarkasteluun ja luoda yhteistä todellisuutta miehen isyyden kokemuksesta. (Savolainen 2009, 222). Työntekijän asettuessa kuuntelemaan miehen tarinaa, hän asettuu kuuntelemaan myös miehen tunteita, ajatuksia ja tarpeita hyväksyen ja arvostaen. Työntekijän tehtävä on ohjata isää tunnistamaan omia tunteitaan ja tarpeitaan isänä. Hyväksyvä kohtaaminen tukee itsetuntoa ja itsetuntemusta. Omien tarpeiden ja tunteiden tiedostaminen on mahdollista toiminnan kautta. (Kaipio 1996, 18-19.) Voimauttava valokuvauksessa kehollisuus yhdistyy lähentävään vuorovaikutukseen ja palautteen antoon. Valokuvaus työskentely antaa mahdollisuuden tehdä näkyväksi itselle tärkeitä asioita isyydessä tai etsiä uusia näkökulmia isyyteen. Kuvattavia asioita etsit-

täessä on tärkeä tarttua tärkeältä tuntuviin asioihin, vaikka niiden merkitys selviäisi vasta myöhemmin. (Savolainen 2009, 221–222.)

Prosessin tässä vaiheessa sovelletaan syvähaastattelua, jossa keskeisessä asemassa on osallistujien kertomus kokemuksistaan siinä kontekstissa, jossa hän elää/on elänyt (Seidman 1998, 63–71). Tavoitteena on tilanne, joka muistuttaa mahdollisimman autenttisesti normaalia yksikön rakenteisiin kuuluvaa työntekijän ja asiakkaan välistä kuntoutuksellista keskustelua. Näistä keskusteluista käytetään yksikössä nimitystä audi ja samaa nimitystä tullaan käyttämään myöhemmin kehittämistehtävän raportoinnissa. Audien teema määräytyy kehittämistehtävän intressien mukaan eli tavoitteena on osallistujien isyyteen liittämiensä kokemusten ja merkitysten ja toiminnan esiin nouseminen. (Seidman 1998, 63–71.)

2) *Kuvan rakentamisen ja kuvaustilanteen vuorovaikutustilanne* vaiheessa kerrataan aiemmin kerättyjä tarinoita ja sovitaan yhdessä, millaisia teemoja isä haluaa tehdä näkyväksi. Teemojen löytymisen jälkeen yhdessä mietitään, missä arjen toiminnoissa isän nimeämät tilanteet näkyvät/ voisivat näkyä. Kuvattavien asioiden tulisi nousta isästä itsestään, mutta visuaalisen toteutuksen tueksi voisi tarvittaessa tarjota näkökulmia. (Savolainen 2009, 218-220.)

Kuvaushetkellä korostuu arvostava kohtaaminen, jossa työntekijä tunnistaa tilanteeseen liittyvän vallankäytön. Kuvaajana toimiessa on pyrittävä näkemään isät tunnetasolla ja kuuntelemaan, millaisena he haluavat tulla nähdyksi. Kuvaustilanteessa kuvaaja toimii hyvännäkijänä. Tilanteen vuorovaikutus ja dialogisuus perustuu juuri tälle hyvän näkemiselle. Kuvaustilanteeseen vaikuttaa aiemmat kokemukset nähdyksi tulemisesta. Kuvaustilanne vahvistaa isyyden arvokkuutta. Kuvaamisen kautta on mahdollista tukea päihderiippuvaisten luottamusta omaan arvokkuuteensa. (Savolainen 2009, 218-220.)

3) *Merkityksellistäminen* Valokuvatöiden lopullinen muoto määritetään yhdessä osallistujien kanssa. Mahdollisia muotoja ovat albumit, valokuvanäyttely yksikössä, kollaasit, muotokuvamuunnelmat sekä kuvakirjat. Valokuvia katsellessaan ja niitä valitessaan isän on mahdollista nähdä itsensä isänä ja tarkastella suhdettaan lapseen ulkopuolisen silmin, säilyttäen itsenmäärämisoikeutensa. (Savolainen 2007). Kuvaajana on hyväksyttävä, että isälle arvokas kuva voi olla muu kuin itsestä onnistunein otos. Valmiista valokuvista tulisi etsiä isyyden voimavaroja ja isyyttä vahvis-

tavia tekijöitä. Kuvia valitessa isälle tarjoutuu mahdollisuus työstää omaa kuvaansa isänä. Työntekijän on kyettävä antamaan isälle tilaa löytää kuvista isyyttään sellaisena kuin hän sen haluaa tulevan nähdyksi. Kuvien merkityksellistämisvaiheen tavoitteena on vahvistaa nähdyksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemusta. (Savolainen 2009, 220–227.)

4) *Reflektio yhteisössä* Isän valitsemat valokuvat esitetään muulle yhteisölle yksilön rakenteisiin kuuluvassa ryhmässä. Voimauttavaan valokuvaukseen sisältyy ajatus prosessissa syntyneiden oivallusten siirtämisestä yhteisön käyttöön. Yhteisössä kuvat saavat myös erilaisia merkityksiä ja tulkintoja, kun jokainen sen jäsen katsoo niitä omista lähtökohdistaan käsin. Valokuvatyöskentely mahdollistaa voimautumisen sosiaalisessa prosessissa, ja se voi parhaimmillaan tuottaa ymmärretyksi tulemisen kokemuksen. (Savolainen 2009, 222–227.) Yksilön identiteetin kannalta merkittävää on kohtaamiset toisten kanssa sekä näissä vuorovaikutustilanteissa tapahtuva itsen suhtauttaminen heihin ja heidän asenteisiin. Lähellä olevien ryhmien käsitykset muodostuvat merkittäviksi ja siirtyvät osaksi yksilön identiteettiä. (Kulmala 2004, 231–236.) Ryhmäkeskustelu käydään prosessin lopussa ja sen tarkoituksena on siirtää osallistuneiden isien kokemuksia ja oivalluksia muun yhteisön käyttöön. Vastaavasti muu yhteisö voi toimia reflektioijina isille ja auttaa heitä siten näkemään valokuvien kautta uusia näkökulmia isyydessään ja vinkkejä, kuinka siirtää voimavaroja käytäntöön. (Downey 2009,31; Savolainen 2009, 227.)

Suunnitteluvaiheeseen kuului myös itsereflektiolomakkeen (liite 5) suunnittelu ja kehittäminen. Lomakkeen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi prosessin aikaista muutosta isänä toimimisessa ja isyyteen liitetyissä merkityksissä. Lomakkeen teemat pohjautuivat Halmeen (2009) väitöstutkimukseen isän ja leikki-ikäisen lapsen yhdessäolosta. Lomaketta testattiin viidellä vapaaehtoisella asiakasyhteisön ulkopuolisella miehellä. Testauksen perusteella oli odotettavissa, että lomakkeen kysymykset tuottaa vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena oli kuvata osallistuneiden miesten isyyttä (tutkimuskysymykset A ja B). Valokuvausmenetelmän prosessi tuottaa aineistoa, joka pyrkii vastamaan tutkimuskysymyksiin yksi ja kaksi. Toisena tarkoituksena oli kehittää voimauttavaan valokuvaukseen perustuvaa menetelmää (tutkimuskysymys C). Prosessin

kuvaus hakee vastausta kolmanteen tutkimuskysymykseen, miten voimauttava valokuvausmenetelmä voi tukea päihderiippuvaisten miesten isyyttä.

4.4.2. Narratiivi- eli kertomusmateriaali

Aineistosta, joka kuvailee tai selostaa tapahtumien kulkua, voidaan käyttää termiä narratiivit. Puhutut narratiivit ovat pääosin kertomuksia, joissa kertoja kuvaa omia kokemuksiaan tai kertoo toisille tapahtuneista asioista. Narratiivien avulla voidaan uudelleen rakentaa minuutta ja sen suhdetta valtarakenteisiin. (Anttila 2006, 225–226.). Tämän kehittämistehtävän yhden osa-aineiston muodostavat osallistuvien miesten kertomukset isyydestään. Kertomukset ovat luonteeltaan sekä omia kokemuksia kuvaavia että isyyteen liittyviin tapahtumiin selostavia.

Kertomukset koottiin yksilökeskusteluissa eli audeissa ja tallennettiin kirjoittamalla ne muistiin keskustelun aikana. Ensimmäiselle isälle annoin itsereflektiolomakkeen, joka oli tarkoitus täyttää kotona ensimmäisen haastattelun jälkeen. Tarkoituksena oli täyttää sama lomake myös yhteisöreflektion jälkeen. Lomakkeen täyttäminen ja käyttäminen ei kuitenkaan toteutunut. Lomakkeen palautuksesta muistutettiin ja asiasta keskusteltiin, mutta syytä sen palauttamatta jättämiselle en saanut. Lomakkeen teemat siirtyivät osaksi audeja. Tavoitteena oli saada isien omat kokemukset esiin ja audit etenivät väljästi teemojen ympärillä. Toisaalta ne etenkin toisen isän kanssa ohjasivat omaa ajattelua ja siten kysymyksen asetteluja.

4.4.3. Valokuvat

Valokuvia on perinteisesti käytetty laadullisessa tutkimuksessa kahdessa roolissa. Valokuvaa on voitu käyttää tutkimuksessa metodologisena työvälineenä tai tutkimuksen raportoinnissa. Kuvien valinnassa on tällöin kiinnitetty huomiota niiden kontekstuaalisuuden lisäksi autenttisuuteen ja edustavuuteen suhteessa tutkittavaan ilmiöön (Anttila 2006 211-215). Tässä kehittämistehtävässä valokuvien rooli eroaa laadullisen tutkimuksen perinteestä, vaikka niitä tullaakin käyttämään tutkimuksen aineistona. Kuvien tavoitteena ei ole tarjota mahdollisimman edustavaa ja autenttista otosta osallistuneiden miesten isyydestä vaan kuvat toimivat voimautumisen välineenä tekemällä näkyväksi voimavaroja isyydessä.

Kehittämistehtävä lähestyy tässä Photovoicen metodia. Siinä yhteisön jäsenten ottamia kuvia käytetään yhteisötasolla esiintyvien vahvuuksien ja huolenaiheiden näkyväksi tekemiseen ja yhteiseen keskusteluun nostamiseksi. Photovoicen kolmantena tavoitteena on perinteisesti ollut poliittinen vaikuttaminen. (Wang, 1997.) Photovoice menetelmää on käytetty terveydenedistämisen hankkeissa, joissa se on viety yhteisötasolta yksilön tasolle (Fitzpatrick, Steinman, Tu, Ly, Ton, Yip & Sin, 2010; Kulbock, Thatcher, Park & Meszaros, 2012).

4.4.4. Tutkijanpäiväkirjamerkinnot

Tutkimuspäiväkirjan avulla tehdään näkyväksi prosessi sekä sen aikana nousseet ajatukset, tunteet ja kokemukset (Grönfors 2008, 80, Anttila 2006, 330-331). Tutkijanpäiväkirja muodostuu pääasiassa saneluista, jotka on äänitetty välittömästi toiminnan (audit, valokuvaus, yhteisön reflektio) jälkeen. Saneluissa on paitsi toiminnan kuvaus myös oma kokemukseni tilanteen kulusta. Tutkijanpäiväkirja toimii prosessissa oman toimintani reflektoinnin apuvälineenä.

Tutkimuspäiväkirjaan saneltiin myös havaintoja osallistujien osallistumisesta ja reaktioista tapaamisissa. Havainnoinnilla tarkoitetaan tutkijan aktiivisesti tekemiä havaintoja tutkimuskohteesta. Havaintojen tekemistä ohjaa tutkimuskysymyksiensä lisäksi tutkijan omat tunteet ja tuntemukset. Havainnot ovat suhteessa asiayhteyteen. Tieto ja teoria auttavat tutkijaa ymmärtämään havaintojen kontekstin, mutta myös ohjaavat havaintojen tekemistä. (Vilka 2006,8-9.)

4.5. Toiminta vaiheiden kuvaus

Kehittämistyöhön oli tarkoituksena saada mukaan kolme isää, jotka ovat asiakkaina Perheen Yhdistetyn Hoidon Yksikössä. Koska kehittämistehtävän tarkoituksena ja tavoitteena on tehdä näkyväksi päihdekuntoutuksessa olevien miesten isyyttä, on osallistujat rajattu miesasiakkaisiin. Kehittämistehtävän puitteissa menetelmä toteutettiin kahden isän kanssa. Työskentely aloitettiin keväällä 2012 ja viimeinen reflektio yhteisössä toteutui kesäkuussa 2012. Tulevasta prosessista oli puhuttu jo aiemmin yksikössä ja alustavasti kysytty kuntoutuksessa olevien miesten halukkuutta osallistua prosessiin.

Matti ja Pauli ilmaisivat halukkuutensa osallistua. [Nimet on muutettu henkilöllisyyden suojaamiseksi].

Raporttiin on kuvattu erillisinä prosesseina isien kanssa läpi käydyt valokuvatyöskentelyn vaiheet, jotka muodostavat toimintatutkimuksen syklit. Toimintasykliin kuvaukseen on kirjattu havainnot ja reflektointi. Tämä kirjaamistapa on valittu, koska toiminta, sen reflektointi ja uuden toimintatavan suunnittelu limittyivät toimintasykliin aikana. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 78–81; Hopia 2006, 33).

Omasta yksiköstämme ei ollut mahdollista saada kolmatta osallistujaa, joten kävin tapaamassa palvelualueen toisessa yksikössä miesasiakasta. Hänelle kerrottiin tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Mies oli kiinnostunut isyysaiheesta, mutta kuultuaan valokuvatyöskentelystä hän alkoi empiä ja lopulta ilmaisi haluttomuutensa osallistua tutkimukseen. Kirjasin tutkimuspäiväkirjaan havainnot tapaamisestani tämän miehen kanssa. Oma kokemukseni oli, että hänen fyysinen vointinsa oli sillä hetkellä huono. Lisäksi jäi tunne, että hän keskusteli kanssani pakonomaisesti ja vuorovaikutusta eikä luottamusta esiintynyt välillämme. Kuntoutuksellisesti hän oli alkuvaiheessa ja vasta tekemässä valintaa päihteisestä elämästä luopumisesta (Uutela-Hännikäinen 2004, 126).

Tämä tapaaminen vahvisti käsitystä, että valokuva työskentely vaatii asiakkailta riittävästä raittiutta, jolloin heidän fyysinen vointinsa mahdollistaa työskentelyn. Toisaalta oivalsin, että valokuvaus ja siihen liittyvä prosessi on niin henkilökohtainen ja intiimi tapa työskennellä, että se vaatii perustakseen luottamuksellisen suhteen. Myös Lehtosen (2008, 177-178) mukaan luottamuspuola vaikuttaa asiakkaan halukkuuteen osallistua kuvalliseen työskentelyyn. Kuvattavana oleminen ja oman katsominen itsessään saattaa nostaa pintaan epämiellyttäviä kokemuksia. Osallistuneet isät olivat kumpikin olleet kuntoutuksessa useamman kuukauden, jona aikana välillemme oli muodostunut luottamusta, mikä näyttäisi mahdollistavan tasavertaisen työskentelyn.

4.5.1 Toimintasykli I – Pauli

Valokuvatyöskentely aloitettiin Paulin kanssa. Pauli oli tullut kuntoutukseen 3kk aiemmin yhdessä puolisonsa ja taaperoikäisen lapsensa kanssa. Tämän lisäksi Paulilla on erikäisiä lapsia aiemmista suhteistaan. Paulilla oli kuntoutukseen tullessaan taustalla 20 vuoden huumausaineiden käyttöhistoria. Työskentelyssä noudatettiin valokuvatyöskentelystä tehtyä suunnitelmaa, jonka vaiheet on kuvattu kappaleessa 4.4.1. Oheisessa kuviossa 1. on esitetty vielä tiivistetysti kunkin työskentelyvaiheen tavoite.

1) Teeman löytäminen =

tarkoituksena sanoittaa kokemusta isyydestä

2) Kuvan rakentaminen ja kuvaustilanteen vuorovaikutus =

mitä halutaan tehdä näkyväksi ja miten ne näkyvät/ voisivat näkyä ja kuvataan sovitut tilanteet.

3) Merkityksellistäminen =

Valokuvien valitseminen ja työstäminen lopulliseen muotoon.

4) Reflektio yhteisössä =

tarkoituksena on avata isille uusia näkökulmia isyyteensä sekä siirtää osallistuneiden isien kokemuksia ja oivalluksia muun yhteisön käyttöön.

KUVIO 1. Valokuvatyöskentelyn eteneminen vaiheittain

Teeman löytäminen

Ensimmäisessä haastattelussa Paulin kanssa kerrattiin tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja muistutettiin, ettei kieltäytyminen tai keskeyttäminen vaikuta hoitoon. Lisäksi kerroin isälle valokuvien mahdollisesta julkistamiseen liittyvistä tunnistamisen ja leimautumisen riskeistä. Ensimmäisellä kerralla annoin Paulille itsereflektiolomakkeen (liite 5). Paulin oli tarkoitus täyttää lomake kotona ensimmäisen haastattelun jälkeen. Tarkoituksena oli täyttää sama lomake myös yhteisöreflektion jälkeen. Pauli otti lomakkeen, luvaten täyttää sen. Hän ei kuitenkaan palauttanut lomaketta. Lomakkeen palautuksesta muistutettiin ja Pauli sai uuden kopion ensimmäisen tilalle.

Ensimmäisen keskustelun teema oli isäksi tulemiseen sekä isänä olemiseen ja päihdeidenkäyttämiseen liittyvissä kokemuksissa. Pauli kertoi muistikuviaan isäksi tulemisesta ja mitä muita merkittäviä asioita siihen elämäntilanteeseen oli liittynyt. Tässä yhteydessä puhuimme myös päihdeidenkäyttämisestä ja siitä miten lasten syntymät olivat vaikuttaneet käyttötapaan ja ihmissuhteisiin.

Ensimmäisen keskustelun alussa Pauli suhtautui tilanteeseen jäykästi ja jopa hämmennyneesti. Kertomuksessa oli paljon aukkoja ja Pauli kertoi, että hänen oli vaikea tavoittaa tunteitaan ja ajatuksiaan. Kuvaavaa kertomukselle on muistikuvien hajanaisuus.

Oli outoa nähdä lapsi, en silleen muista...

Pauli kuitenkin pyrki vastaamaan kysymyksiin ja löytämään vastauksia, vaikka puhe olikin tunnetasolla etäistä. Mietin, voiko kysymys olla etäiseksi jääneestä suhteesta ensimmäisten lasten kanssa. Keskustelun loppua kohden jännitys laukesi.

Keskustelussa oli mukana toinen työntekijä, jonka kanssa olimme yhdessä aiemminkin pitäneet vanhemmuutta käsitteleviä audeja. Tilanteessa työnjako muodostui sellaiseksi, että hänen johdattaessa keskustelua eteenpäin, kirjoitin Paulin kertomusta paperille. Audin jälkeen sanelin tutkimuspäiväkirjaan tilanteen kuvauksen sekä siihen liittyvät itselle heränneet ajatukset, tunteet ja kokemukset.

Ensimmäisessä audissa oma roolini tuntui hankalalle. Annoin toiselle työntekijälle paljon valtaa johdattaa keskustelua ja toimin itse enemmän kirjaajana ja täydentävien kysymysten tekijänä. Muistiinpanojen tekeminen Paulin puheesta oli helppoa ja koin saaneeni oleelliset asiat kirjattua. Kertomus isyydestä rakentui vuorovaikutuksessa, vaikkakin työntekijät olivat toiminnassa vastuullisemmassa roolissa. Oma kokemus oli, että asetelma myös passivoi Paulia. Hän ei kertonut omaa tarinaansa, vaan meidän kysymämme tarinan isyyden kokemuksista. Seuraavan audin päätin toteuttaa yksin ja tavoitteena oli saada Paulin kertomus paremmin kuuluville.

Ensimmäisen ja toisen keskustelun välillä isä oli ollut ahkerammin yhteydessä myös vanhempiin lapsiinsa ja kertoi edistymisestään isänä suhteessa heihin. Isän kokemus oli, että isänä olemisesta puhuminen oli herättänyt ajatuksia. Tapaamisissa annoin Paulille palautetta, millaisia havaintoja olimme tehneet hänen toiminnastaan lapsen kanssa. Paulin kasvojen ilme kirkastui saadusta palautteesta ja syntyi vaikutelma, että hänelle oli

tärkeää kuulla, että edistyminen näkyy. Pauli itse kuvasi edistyneensä esimerkiksi leikkimisessä kuopuksen kanssa.

Toisella kerralla keskustelun tavoitteena oli täydentää isänä olemisen kokemuksen kuvausta. Lisäksi aiheina oli kokemus omista vahvuuksista isänä ja mitä isyys tarkoittaa arjen tekoina ja miten haluaisi lasten näkevän itsensä isänä. Vaikka oma-ajatukseni oli keskittyä nuoremman lapsen isänä olemiseen, koska tämä kuopus on Paulin kanssa kuntoutuksessa, puhuttiin myös vanhemmista lapsista.

Toisella kerralla keskustelussa Pauli kysyi neuvoa suhteessa vanhempiin lapsiinsa. Muistiinpanoihin ei kirjattu tätä käydyn keskustelun sisältöä, koska sillä oli selkeästi hoidollinen funktio. Tämän jälkeen keskustelimme kuopuksen tilanteesta ja siitä, millaisena lapsena isä hänet näkee. Lisäksi keskustelimme lapsen rajaamisesta ja lohduttamisesta sekä millaisena Pauli näkee lapsen tulevaisuuden.

Toisella keskustelukerralla tunnelma oli alusta asti vapautunut ja avoin. Oma toimintani oli luontevampaa ja selkeämpää ja muistiinpanojen tekeminen oli sivuosassa omassa mielessä. Pauli oli myös innostuneempi ja osoitti kiinnostusta aihetta kohtaan. Molemmilla kerroilla olin kokenut haastavana, etten ollut tarkemmin määrittänyt keskusteluille asetettuja tavoitteita, vaan esitellyt kehittämistehtävän ja valokuvauksen tavoitteet ensimmäisellä kerralla. Toisaalta ajattelin, että se voisi ohjata liikaa vastauksia.

Toisella tapaamiskerralla olimme isän kanssa kahdestaan, mikä sopi tunteita, kokemuksia ja ajatuksia kartoittavaan teemaan. Koin myös oman toimintani olevan helpompaa ja jäsentyneempää. Audi oli muodoltaan lähempänä normaalia yhteisön toimintaa, mikä lisäsi omaa ammatillisuutta. Pauli osoitti halukkuutta olla mukana prosessissa ja toi aktiivisemmin esiin omia kokemuksiaan ja muistojaan. Ensimmäistä keskustelua leimannut molemminpuolinen epävarmuus oli vaihtunut tunteeseen, että olemme tekemässä yhdessä tätä tutkimusta, eikä niin, että minä tutkin Paulia.

Toisen audin lopuksi sovimme isän kanssa kuvattavat asiat. Hänellä oli selkeät aiheet, joista toivoi saavansa kuvat. Olin etukäteen ollut huolissani, miten toimijuus kuvien suhteen siirtyy minulta osallistuville miehille. Pauli löysi kuvattavat aiheet arjentoiminoista; ruokailuhetki sekä leikkiminen. Ensimmäinen kohde oli voimavara ja vahvuus isyydessä, kun taas leikkimisessä isä koki tarvitsevansa tukea.

Leikin suhteen ehdotin, että kuvaisimme kasvoja ja eleitä, jolloin isä saisi vahvistusta omalle epävarmuudelleen leikkiessään lapsen kanssa. Keskusteluissa kerätyssä materiaalissa isä puhuu usein hellyydestä, joten kysyin, voisiko sitä tehdä näkyväksi. Isä ehdotti nukuttamishetken kuvaamista, mikä otettiin mukaan listalle. Lisäksi ehdotin hänestä yksin otettavia kuvia, joissa näkyisi muutos päihteidenkäyttäjän ja toipujan ole-
musten välillä. Tätä ehdotusta isä jäi miettimään kuitenkin tarttumatta siihen.

Paulin innostus ja hänen tyytyväisyys omaan kehitykseen isänä tapaamiskertojen välillä tarttui itseensäkin.

Olen saanut Paulilta itselleni tukea tässä prosessissa. Hän on ollut innokas auttamaan, osallistumaan ja löytämään vastauksia. Vaikuttaa, että mukana olo on tärkeää.

Pauli toi esiin, että valokuvatyöskentely oli alusta saakka aktivoinut häntä isyydessään. Hän kertoi ottaneensa yhteyttä vanhempiin lapsiinsa, sekä leikkivänsä kuopuksen kanssa enemmän. Lisäksi hän kertoi ajattelevansa isänä oloa enemmän.

Kuvan rakentamisen ja kuvaustilanteen vuorovaikutustilanne

Paulin kanssa kuvattaviksi asioiksi olimme sopineet:

- A) Arjentoiminnot
- B) Leikkiminen
- C) Hellyys

Ensimmäisen aiheen aluksi otettiin kuvia, joissa isä nukutti kuopustaan. Kuvaushetki itsessään oli lyhyt noin 10 minuuttia, koska kamera ja läsnäoloni vaikutti lapsen nukuttamiseen. Isä vaikutti ensin jännittyneeltä, vartalon asennot ja ilme oli jäykkä. Hetken kuluttua hän kuitenkin istahti silittämään poikaa, jolloin ilme pehmeni ja hartioiden jännitys tasaantui. Kamerasta ja läsnäolostani huolimatta tunnelma oli rauhallinen ja Paulin liikkeet silittellessä oli hellät. Pojan pyöriessä isä rauhoitteli lasta matalalla ja hiljaisella äänellä.

Toinen kuvauskerta toteutettiin ulkona. Kuvaisimme Paulin ja lapsen leikkimistä. Pauli keinutti poikaa ja he leikkivät hiekkalaatikolla tehden hiekkakakkuja ja ajellen autolla. Lisäksi kuvattiin palloa sekä Paulin ja pojan sylittelyä. Kuvasin sekä lapsen että Paulin kasvoja ja eleitä. Kuvissa oli myös laajempia kuvakulmia, joissa näkyi tilannetta kokonaisuudessa.

Pauli tarvitsi aluksi ohjausta tilanteessa. Hänen oli vaikea keksiä, mitä he voisivat tehdä. Keinumista kuvattiin ensin. Sen jälkeen Pauli ja lapsi siirtyivät hiekkalaatikolle, jossa Pauli oli jo aktiivisempi toimija. Myös lapsi auttoi Paulia tilanteessa leikkimällä luontevasti. Oma roolini oli tässä vaiheessa olla kannustaja. Joissain kohdissa sanoitin lapsen toimintaa Paulille.

Ai miten iloiselta Lapsi näyttää, kun isi ajaa myös rekalla...

... hui miten kovat vauhdit, pelottaako sinua?

Pauli muutti toimintaansa, kun lapsen reaktioita sanoitettiin. Hiekkalaatikolla kuvaamisen jälkeen Pauli ehdotti itse pallopelin kuvaamista ja kuvia, joissa he leikkivät Kallen kanssa piilosta sekä ovat sylikkäin. Kysyttäessä Paulin kokemus kuvauksesta oli, että se oli ihan mukavaa. Kallea oli kuvattu yksin sekä perheen ja muiden lasten kanssa aiemminkin yhteisön arjessa ja retkillä. Kalle käyttäytyi tilanteessa itselleen ominaisella tavalla ja kameran läsnäolo näytti lapselta unohtuvan nopeasti.

Kuva-aiheet olivat Paulista lähtöisin, mutta kuvaaminen tapahtui yhteisötalolla normaalin päivän aikana. Jäin miettimään, miten kuvien sisällöt ja niiden välittämä tieto muuttuisi, jos kuvat otettaisiin perheen kesken tai kotona. Jännitin itse aluksi kuvaamista, koska koin olevani Paulille ja Kallelle vastuussa siitä, että kuvat ovat teknisesti laadukkaita. Kun pystyin keskittymään kuvien sisältöön, oma läsnäoloni parani ja pystyin ohjaamaan Paulia paremmin.

Merkityksellistäminen

Kuvien ottamisen jälkeen työskentelyssä seurasi kuvien työstämisen vaihe. Paulista oli 95 kuvaa, joissa hän esiintyi yksin tai lapsen kanssa sekä 10 kuvaa, jossa he olivat koko perhe. Mukana oli sovitusti kahdella kuvaus kerralla otetut kuvat sekä kuvia, jotka oli otettu Paulista ja hänen perheestään Pyyn arjessa ja retkillä. Kuvista päätettiin koota kollaasi A2 kokoiselle paperille.

Tapaamisen aluksi ohjeistin Paulia keräämään joukosta sellaiset kuvat, joissa isyys näkyy sellaisena kuin Pauli itse sen kokee. Paulin kerättyä kuvat hän antoi ne minulle yksitellen kertoen samalla, mitä hän näkee kuvassa ja kirjoitin Paulin tulkinnan kuvan taakse. Tässä vaiheessa Pauli oli valinnut kuvia, jotka hän nimesi perheeksi, hellyydeksi, uusien asioiden ihmettelyksi, ravitsijaksi, leikkimiseksi ja ja hoivaajaksi. Tämän jälkeen kysyin Paulilta, puuttuuko kuvista jokin sellainen tunne, tai toimijuus, jonka hän liittää isyyteen. Pauli nimesi lohduttajan puuttuvaksi. Seuraavaksi näytin kuvan, joka

minusta kuvastaa Paulin isyyttä. Pauli valitsi myös sen kuvan mukaan kollaasiin ja nimesi sen rakkaudeksi.

Niin tähän voisi kuvastaa rakkautta

Kuvauskohteita mietittäessä Pauli oli nimennyt hyvin konkreettisia toimintoja, kuten ruokailu ja leikkiminen. Kuvia katseltaessa Pauli nimesi monipuolisesti erilaisia rooleja ja tunteita. Pauli kertoi, ettei muistanut, mitä olimme sopineet kuvattavaksi. Paulin kokemus isyydestään oli kuvien perusteella monipuolisempi kuin kerrotun aineiston perusteella. Isyyteen liitetyt kokemukset olivat laajempia ja tunnepitoisempia kuin työskentelyä aloittaessamme.

Koin haastavaksi olla puuttumatta Paulin kuvavalintoihin. Hetken kirjaimellisesti istuin käsieni päällä, etten asettelisi omasta mielestäni parhaimpia kuvia tyrkylle vaan Pauli saisi tehdä omat valintansa. Onnistuin mielestäni tässä, koska mielestäni parhaista kuvista mukaan valikoitui vain kaksi kuvaa. Kuvakollaasista tuli siis Paulin isyyden näköinen.

Reflektio yhteisössä

Pauli oli etukäteen odottavalla kannalla yhteisön palautteen suhteen. Paikalla oli itseni lisäksi yksi henkilökunnan jäsen, kaksi muuta yhteisön jäsentä ja Pauli. Reflektion alkusi yhteisölle kerrottiin, miten prosessissa oli edistytty tähän saakka. Tämän jälkeen Pauli pyysi yhteisöä kertomaan millaisia ajatuksia, tekoja, rooleja, ja tunteita he näkivät Paulin isyyden kuvien perusteella. Jokaisella reflektioon osallistuneella oli post-it lappuja, joihin he kirjoittivat näkemiään asioita. Tämän jälkeen laput laitettiin sen kuvan viereen.

Nimeämisen jälkeen Pauli kertoi, mitä itse oli nimennyt kuviin. Yhteisön ja Paulin näkemys oli suurelta osin yhteneväisiä, mutta yhteisöstä nousi esiin myös uusia ominaisuuksia Paulin isyydessä. Yhteisö näki Paulin voimavarana esimerkiksi kärsivällisyyden, jota hän itse ei ollut osannut ajatellakaan voimavarana. Tämän jälkeen yhteisöltä tuli palautetta, miten nimetyt asiat näkyvät Paulin toiminnassa arjessa isänä. Pauli sai palautetta myös kehittymisestään isänä toimimisessa. Yhteisö antoi Paulille palautetta, millaisia saavutettavia kehittymishaasteita vanhemmuudessa vielä olisi.

Paulin isyydestä keskustelu siirtyi yhteisön jäsenten oman vanhemmuuden peilaamiseen. Kuvien työstäminen ja käsittely yhteisössä oli onnistunut. Pauli koki saaneensa

yhteisön palautteesta itselleen vahvistusta isyydessä. Hän myös toi esiin, voisiko kaikkien kanssa käydä läpi vanhemmuutta valokuvien kautta. Yhteisön jäsenet olivat kuvatyöskentelystä kiinnostuneita ja kertoivat odottavansa omaa työskentelyä.

Suhteessa kuntoutuksen keston ajankohta oli hyvä. Terapeuttisessa yhteisössä noin kolmen kuukauden kohdalla alkaa toipumisen keskivaihe, jonka aikana käydään läpi omaa elämänhistoriaa ja aiempia kokemuksia sekä opetellaan uutta käyttäytymistä (Uutela-Hännikäinen 2004, 125–126). Pauli oli työskentelyn alkaessa ollut yhteisössä 2,5kk. Paulin ja henkilökunnan näkemys oli, että isyyteen sitoutuminen motivoi Paulia kuntoutuksessa ja valokuvatyöskentely tuki Paulia sitoutumaan.

4.5.2 Toimintasykli II – Matti

Matin kanssa työskentely alkoi myös keväällä 2012. Hänen äidinkielensä ei ollut suomi, minkä Matti itse koki ajoittain haastavana tunteiden ja kokemusten käsittelyssä. Matti ja puoliso olivat olleet kuntoutuksessa 5 kk työskentelyn alkaessa ja kesken prosessin tuli tieto, että kuntoutus tulisi päättymään kuukauden sisällä siitä, kun olimme aloittaneet. Matilla ei ole omia biologisia lapsia vaan hän on isän roolissa puolisonsa lapsille, joista toinen oli siirtynyt kuntoutuksen aikana asumaan Matin ja puolison luokse Pyyhyn. Toinen lapsista oli perheen kotipaikkakunnalla. Matin päihteidenkäyttö oli luonteeltaan sekakäyttöä ja sitä oli kestänyt yli 10-vuotta kuntoutuksen alkaessa. Matin kanssa työskentely eteni suunnitelman mukaisessa järjestyksessä (Kuvio 1.).

Teeman löytäminen

Aloitin haastattelut Matin kanssa, kun haastattelut Paulin kanssa olivat valmiit. Ensimmäisellä kerralla käytiin läpi kehittämistehtävän tarkoitus ja tavoitteet sekä osallistumiseen liittyvät kysymykset, kuten Paulin kanssa. Matti vaikutti innokkaalta osallistumaan. Ensimmäisessä tapaamisessa oli meidän lisäksi läsnä opiskelija, jonka kanssa olimme sopineet, että hän on kuuntelijana tilanteessa.

Haastattelu aloitettiin samoilla teemoilla; isäksi tulemisesta ja oman roolin määrittelystä. Ensimmäisellä kerralla käytiin läpi myös mitä merkitystä isänä olemisella ja lapsilla on hänelle ja toisaalta myös mitä merkitystä hänellä on lapsien elämässä. Itsearviointilomaketta ei käytetty Matin kanssa, mutta sen teemoja käytiin läpi keskustelussa.

Matti oli ensimmäisellä haastattelukerralla rauhallinen ja hyväntuulinen. Hän jäi miettimään kysymyksiä ja joidenkin kohdalla totesi, että kysymys oli hyvä, jääden miettimään ja palaten asiaan myöhemmin. Joissain kohdissa kysymys muotoiltiin uudelleen, koska Matin oli vaikea tavoittaa kysymyksen sisältöä. Vastausten perusteella Matti kuitenkin ymmärsi kysymykset.

Opiskelijan läsnäololla ei vaikuttanut olevan vaikutusta, vaan Matti pohti avoimien tunteisesti kysymyksiä ja vastauksia. Opiskelija oli ollut yhteisössä ennen haastattelun ajankohtaa ja oli Matille tuttu. Opiskelija kysyi myös Matilta, mistä hän oli saanut mallia omaan isyyteen, mikä osoittautui Matin osalta hyvin isyyttä avaavaksi. Itselläni oli haastattelun alusta saakka jäsentynyt ja toiveikas olo. Isyysteema oli Matille tärkeä myös kuntoutumisen kannalta. Haastattelu osoitti, että Matilla oli paljon pohdittavaa.

Toisella kerralla jatkoimme samoista teemoista. Paulin haastatteluissa raitistumisen merkitys isänä olemiselle nousi monesta kohtaa esille. Toisella kerralla Matin kohdalla kysyin; mitä merkitystä Matilla on ollut lapsille kolme kuukautta sitten, mitä merkitystä hänellä on nyt ja mitä hän uskoo olevan vuoden kuluttua. Näiden kysymysten kautta nousi esiin niitä kokemuksia ja tunteita, joita Matti liitti isänä olemiseen ja lapsiin. Matti tarvitsi enemmän ohjaavia kysymyksiä keskustelun etenemiseen kuin Pauli.

Jäin miettimään, miten paljon toisen kerran tunnelmaa vaikuttivat omat aiemmin muodostuneet käsitykset isyydestä. Yritinkö itse tavoitella joitain teemoja, jotka olivat yleisesti vanhemmuuteen liitettäviä ominaisuuksia. Esimerkiksi isän kuvatessa: *ei mun mielestä (vanhemmuuteen) liity negatiivisia tunteita, emmä luule, että tulee*, koin hankalana olla menemättä työntekijän rooliin ja haastaa häntä tutkimaan, onko tällainen uskomus realistinen.

Toisella kerralla tunnelma oli väkinäisempi ja pakotetumpi. Matti olisi halunnut lopettaa tilanteen nopeasti, mutta jäi kuitenkin kun pyysin, että voisimme jatkaa vielä hetken. Kysyttäessä Matti tunnisti oman vastahankaisuutensa ja kertoi kokevansa koko kuntoutuksen tällä hetkellä väsyttävänä ja motivaation olevan vähissä. Matin kanssa ei haastattelujen aikana päässyt syntymään samankaltaista yhdessä tekemisen tunnetta kuin Paulin kanssa, vaikka hän ensimmäisellä kerralla olikin enemmän läsnä tilanteessa.

Kuvan rakentaminen ja kuvaustilanteen vuorovaikutustilanne

Olimme sopineet Matin kanssa, että lopuksi mietimme valokuvattavat asiat yhdessä. Matin toiveesta päätimme kuvata arkea yhteisössä ja hän lupasi miettiä kotona, mitä olisivat ne asiat, joita kuvataan. Suostuin tähän, sillä Matti oli ennenkin hyötynyt saadessaan prosessoida asioita rauhassa. Seuraavalla viikolla Matti esitti kuvattavaksi asioiksi:

- 1) Ilo
- 2) Rakkaus
- 3) Ulkokuvia (leikkimistä)
- 4) Kotikaupunki

Toimintasyklin I aikana kehittämistehtävän tarkoitus ja tavoitteet tarkentuivat. Yhteisön kiinnostus oli menetelmän kehittämisessä. Työyhteisön kanssa käydyistä keskusteluista nousi vahvasti esiin toive, että menetelmän tulisi olla kaikkien sen jäsenten käytettävissä. Toisin sanoen painopisteen tulisi olla yhteisön arjessa otetuissa ja/tai asiakkaiden itsensä ottamissa kuvissa.

Matti ilmaisi halukkuutensa ottaa kuvia itse perheen kesken. Tätä ratkaisua tuki paitsi menetelmän kehittäminen myös kesken valokuvatyöskentelyprosessin sovittu aiempi kotiutuminen ja pidennetyt kotiharjoittelut. Sovimme Matin kanssa, että käytämme hänen ottamiensa kuvien lisäksi yhteisössä kuvattuja kuvia.

Merkityksellistäminen

Kuvien työstämisen aluksi annoin Matille ohjeen etsiä kuvat, joissa hänen isyytensä näkyy sellaisena kuin hän kokee sen. Matti valikoi ottamiensa kuvien (48 kpl) sekä yhteisössä otettujen kuvien (30kpl) joukosta 25 kuvaa. Hän jaotteli kuvat kymmenen nimekkeen alle, jotka Matti myös kirjoitti näkyville. Matti löysi kuvien kautta huomattavasti enemmän isyyteen liittyviä tunteita ja rooleja kuin hän aluksi nimesi kuvattavaksi.

Matille kuvien asettelu ja kuvakollaasin lopullinen ulkonäkö olivat tärkeitä. Hänelle itsensä ilmaiseminen kuvien ja piirrosten kautta oli ollut tärkeä voimavara kuntoutuksen aikana. Oma roolini oli vahvistaa Matin tekemiä valintoja. Matti oli aktiivisessa roolissa, mutta vaikutti kaipaavan hyväksyntää tekemilleen kuva-, nimeämis- ja asetteluvaikeuksilleen. Tällä tapaamisella tunnelma oli luontevampi ja Matti oli enemmän läsnä tilanteessa kuin toisella haastattelu kerralla. Itselleni jäi mielikuva, että Matin oli kuvien avulla helpompi jäsentää isyyttä ja siihen liittyviä ominaisuuksia.

Reflektio yhteisössä

Matin valokuvakollaasi esitettiin yhteisössä samalla viikolla, kun hänen kuntoutuksensa päättyi. Tämän vuoksi keskustelua käytiin myös muista aiheista kuin isyydestä. Matin työn esitys eteni samalla tavoin kuin Paulinkin. Yhteisön jäsenet, joita oli paikalla kolme ja kaksi työntekijää, laittoivat post-it lapuille kuvista esiin nousevia tunteita, ajatuksia ja rooleja ja toimintoja. Matin työssä oli koko ajan näkyvillä ne teemat, jotka hän oli itse kuvista löytänyt. Vaikka yhteisön antama palaute ja Matin oma näkemys olivat hyvin samankaltaisia, esiin nousi uusiakin asioita. Yhteisö antoi Matille positiivista palautetta hänen toiminnastaan ja tavastaan olla lasten kanssa.

Visuaalinen työskentely auttoi Mattia työstämään tapaansa olla isänä lasten arjessa. Tätä näkemystä tuki myös puolison kokemus, että Matti oli kehittynyt valokuvaprosessin aikana. Työskentely ajoittui aivan kuntoutuksen loppuun, mikä osaltaan saattoi selittää Matin hetkittäisen kiinnostuksen puutteen. Kuvien ottaminen omassa arjessa ja kotiloilla onnistui. Matti oli ottanut kuvia lapsista ja perheestä, mutta mukana oli myös kuvia hänestä lasten kanssa. Kuvat olivat hyvin välittämiä.

4.6 Aineiston analyysi

Tutkimuksen analyysi vaiheessa aineistosta etsitään vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin (Hirsjärvi ym. 2004, 209). Aineiston luotettavuuden lisäämiseksi sen keräämisessä tulisi kulkea tutkimuksellinen punainen lanka (Anttila 2006, 178–179). Kehittämistehtävässä punaisena lankana ovat kysymykset; millaisena päihderiippuvaiset miehet kokevat isyytensä ja millaisena toimintana isyys näkyy. Valokuvamenetelmä menetelmän kehittämistä peilataan tutkimuskysymykseen *Miten voimauttava valokuvatyöskentely voi tukea päihderiippuvuudesta toipuvan isyyttä?* ja tulokset on esitetty kappalessa 5.3.

Toimintatutkimuksessa tutkimusasetelma on vapaamuotoinen ja kerättävä aineisto on luonteeltaan pehmeää dataa (Anttila 2008, 178). Tämä kehittämistehtävä on lähtökohdiltaan realistinen ja aineiston analyysi etenee induktiivisesti (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan hermeneuttisesta kehästä, jolla kuvataan tiedon kerroksellista muodostumista. Tutkimus sijoittuu hermeneuttisen kehän eri tasoille sen mukaan, millaisia tutkimustavoitteita on asetettu.

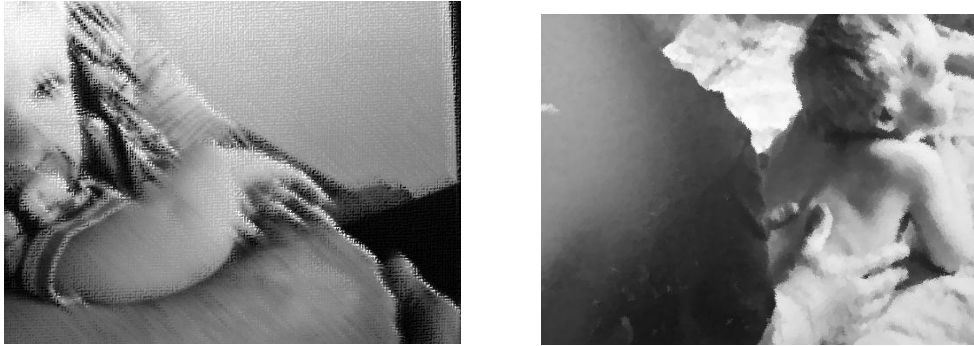
Tämä kehittämistehtävä sijoittuu hermeneuttisen kehän toiselle syvyystasolle, jolle sijoittuvat ilmiötä luokittelevat kuvaukset. Aineiston analyysi menetelmäksi soveltuvat tällöin erityyppiset luokittelu- ja tyypittely analyysit. (Anttila 2008, 280-281.)

Aineisto analysointiin on soveltaen Braunin ja Clarken (2006) kuvaamaa temaattista analyysia. Temaattinen analyysi valikoitui menetelmäksi, koska se on joustavuutensa takia sovellettavissa monimuotoisen aineiston käsittelyyn. Temaattista analyysia voidaan soveltaa sekä konstruktiivisessa viitekehyksessä että realistisessa viitekehyksessä. Temaattinen analyysi soveltuu käytettäväksi narratiivien analyysissa. Temaattisnarratiivista analyysia on sovellettu esimerkiksi Mahlakaarron (2010) väitöskirjassa.

Aineiston analyysi lähtee liikkeelle aineistoon tutustumisesta ja sen reflektiivisellä lukemisella (Anttila 2008, 276). Tässä vaiheessa luin isien tarinat useaan kertaan ja samanaikaisesti katselin kuvakollaaseja, jotka olimme tehneet. Lisäksi tutustuin uudelleen päiväkirjamerkintöihini. Aineiston puhtaaksi kirjoittamisen olin tehnyt jo tutkimusprosessin aikana.

Braun ja Clarke (2006) jakavat temaattisen analyysin kuuteen vaiheeseen, joista ensimmäinen on aineistoon tutustuminen. Toinen vaihe oli aineiston koodaaminen. Koodaamisella tarkoitetaan tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoisten aineistossa esiintyvien elementtien järjestelyä (Braun & Clarke 2006, 18; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Valokuvat valikoituivat analyysin lähtökohdaksi, koska niiden kautta miesten isyys tulee näkyväksi sellaisena, kun he itse sen kokevat (Savolainen 2010). Valokuvia oli yhteensä 40. Jaottelin kuvat miesten itsensä kuville antamien merkityksiensä mukaan. Miehet olivat antaneet kuville 23 merkitystä. Joissain kuvissa nähtiin yksi tai kaksi merkitystä ja jokin merkitys esiintyi useassa kuvassa. Seuraavaksi kuvat järjestettiin mainintojen mukaan. Yhdessä tekeminen (6kuvaa) ja leikki (6 kuvaa) mainittiin useimmin ja seuraavaksi oli läsnäolo, hellyys, rakkaus ja perhe.

Kehittämistehtävän aineistona yksittäisen valokuvan sisältöä ei analysoitu erikseen vaan kuvista käytettiin niitä merkityksiä, jotka miehet itse ja yhteisö oli niille antanut. Kuvista, joille oli annettu sama tai samankaltainen merkitys, etsittiin niille yhteisiä piirteitä. Esimerkkinä kuvat, joille oli annettu merkitys hellyys tai läheisyys, kuvasivat kaikki tilanteita, joissa isän kädet olivat lapsen ympärillä.

KUVA 1. Isän kädet lapsen ympärillä

[Osallistuneet miehet antoivat tutkimusluvassa luvan käyttää valokuviaan raportoinnissa. Kuvien joukossa oli kuitenkin paljon kasvokuvia, joten esimerkkinä käytetyt kuvat on käsitelty tunnistettavuuden estämiseksi tai valittu kuvia, joissa kasvot eivät ole tunnistettavissa. (Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja [verkkajulkaisu].)]

Tämän jälkeen listasin yhteisön kuville antamat merkitykset vertaillen niitä isien antamiin merkityksiin. Yhteisö antoi 40 kuvalle 54 merkitystä. Osa kuvista sai usean saman tai samankaltaisen merkityksen, kuten leikkisä ja leikkiminen. Toisaalta samassa kuvassa nähtiin erilaisia merkityksiä tai sama merkitys esiintyi useammassa kuvassa. Yhteisön antama palaute järjesteltiin isien omista kuvista nousseiden kuuden ryhmän alle ja lisäksi tuli ryhmä isän ominaisuuksia, joka nousi selvästi yhteisön palautteista.

KUVIO 2. Esimerkki yhteisön palautteesta.

Seuraavaksi koodasin isien tuottamat kertomukset isyydestään. Merkitsin väreillä selkaiset maininnat, jotka mielestäni kuvasivat tai selittivät isänä toimimista tai isän omi-

naisuuksia miesten kokemusta isyydestä tai isän ominaisuuksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Kaikki tekstissä esiintyneet maininnat koottiin alekkain nelisarakkeisen taulukkoon sen ensimmäiselle sarakkeelle. Tämän jälkeen järjesteltiin maininnat, joissa puhuttiin samasta asiasta, vierekkäiseen sarakkeeseen. Kolmanteen sarakkeeseen tiivistettiin, mistä maininnoissa puhuttiin. Neljanteen sarakkeeseen kirjattiin yhdellä virkkeellä tai maininnalla tiiviste maininnoista.

<p>Maininnat: <i>*Miten ite käyttäydyn, oppia mikä on oikein, mikä väärin.</i> <i>*On se iso vastuu. Jos kävelee jonnekin Raisan kanssa kattoo autoja ja kaikkea...</i> <i>* kyllä sitä haluaa tehdä voitavansa, pysymällä itse raittiina.</i></p>	<p>Mistä puhutaan: Oman esimerkin merkitys lapselle Isänä kasvaminen ja kehittyminen Neuvominen, ohjaaminen Turvallisuus Vastuu</p>	<p>Tiivistäen = <i>"isä opastaa eteenpäin"</i></p>
---	--	---

TAULUKKO 1. Esimerkki tekstin järjestelystä

Tekstiaineistosta nousi selkeästi esiin maininnat, jotka koskivat päihteistä isyyttä sekä sen yhteys tähän päivään. Tämä nostettiin yhdeksi ryhmäksi ja lopulta alateemaksi. Päihteiseen isyyden lisäksi muita ryhmiä olivat maininnat, jossa miehet puhuivat päihteiden käytön vaikutuksesta lapseen sekä raitistumisestaan. Isyyden merkitys miehen elämänkaareissa oli neljäs ryhmä, joka nousi teksti maininnoista.

KUVIO 3. Esimerkki tekstin ja kuvien yhdistäminen

Analyysin seuraavassa vaiheessa yhdistettiin kuva- ja tekstiaineistoa. Kuviin yhdistettiin kertomusaineistossa esiintyneet merkitykset. Mikäli puhuttu asia näkyi tai mainittiin kuvissa, listattiin siihen liitetyt merkitykset. Tällä pyrittiin tekemään näkyväksi ilmiöön liittyvät tekijät ja niiden esiintyminen koko aineistossa. (Anttila 2008. 294-297.) Tässä vaiheessa aineisto oli ryhmitelty 11 ryhmään.

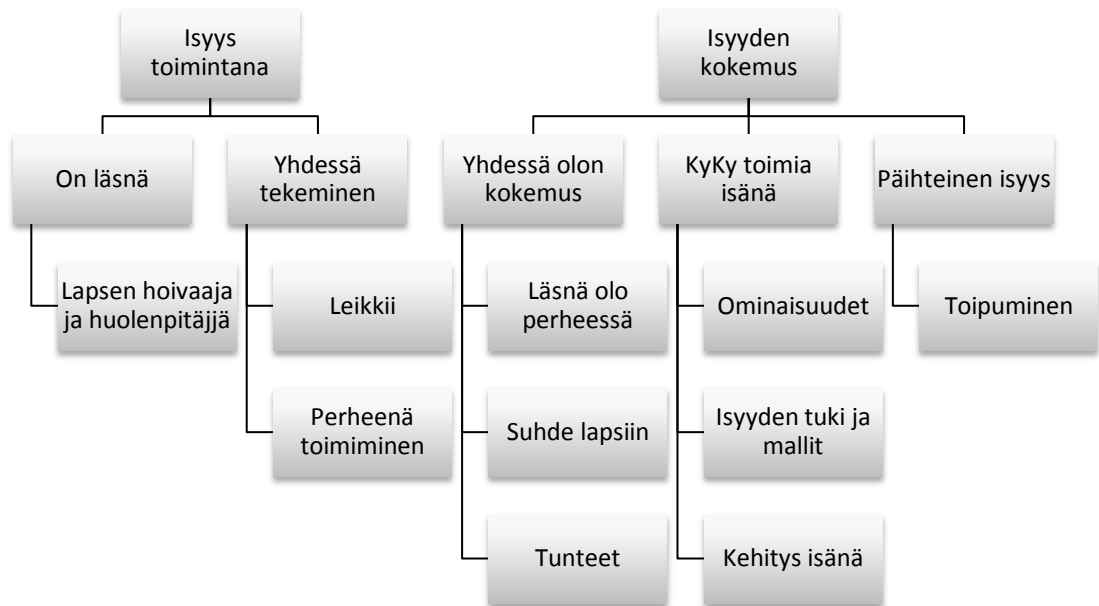

KUVIO 4. Ryhmien muodostuminen

Tässä vaiheessa aineistosta oli muodostunut teemojen aihioita; päihteinen isyyden kokemus ja isänä toimiminen sekä sen alateemoina raitistuminen, läsnäolo ja esimerkkinä toimiminen. Seuraavassa vaiheessa oli tarkoituksena löytää aineistoissa esiintyvät teemat. Teemoja järjestellessä tulisi huomioida koodien suhteiden lisäksi eri teemojen liittyminen toisiinsa sekä mahdolliset ylä- ja alakäsitteet, joita aineistosta muodostuu. Muodostuvia teemoja tulisi peilata tutkimuskysymyksiin. (Braun & Clark 2006, 19-21.) Näiden pohjalta kirjoitettiin ensimmäinen versio tuloksista. Braun ja Clarke (2006) toteavat, että teemoja tulee testata ennen raportointia. Seuraavaksi aihioita peilattiin tutkimuskysymyksiin. Aineistosta etsittiin niitä osa-tekijöitä, jotka muodostivat isyyden kokemuksen. Tässä vaiheessa hyödynnettiin piirrettyjä mindmapeja, jotka auttoivat itseäni hahmottamaan aineistoa. (Braun & Clarke 2006, 18; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Analyysin seuraavassa vaiheessa teemat nimettiin ja tarkasteltiin niiden keskinäisiä suhteita sekä suhdetta tutkimuskysymyksiin. Tavoitteena oli teemat, jotka vastaavat tutki-

muskysymyksiin kattavasti aineiston pohjalta. Isyyden kokemusta kuvaavia teemoja muodostui kolme ja niihin liittyviä alateemoja tuli yhteensä seitsemän. Isyyttä toimintana tarkastelevia teemoja muodostui kaksi ja niille alateemoja kolme.

KUVIO 5. Teemat ja alateemat

5. TULOKSET

5.1. Isyyden kokemuksen muodostuminen

Aineiston perusteella isyyden kokemus muodostui kolmesta teemasta. Aika, jolloin miehet olivat käyttäneet päihteitä, muodosti osan heidän isänä olemisen kokemuksestaan. Päihteinen isyyden kokemus muodosti peilauspinnan, johon isyyttä raitistumisen jälkeen verrattiin. Päihteisen isyyden alateemana toimii toipuminen ja sen merkitys isyyden kokemukselle. Päihteidenkäyttö heijastui yhdessäolon kokemuksiin ja kokemukseen kyvystä toimia isänä.

5.1.1 Päihteisen vanhemmuuden heijastuminen isyyden kokemukseen

Miehet käyttivät päihteitä isäksi tullessaan. Isäksi tulemisen kertomukset olivat hajanaisia, mitä päihteidenkäyttö selitti. Isäksi tultiin eikä siihen sisällynyt juurikaan etukäteissuunnittelua. Isyys herätti kuitenkin halun muuttaa omaa elämäntapaa ja päihteidenkäyttöä. Miehillä oli ajatus normaalista perhe-elämästä, johon päihteidenkäyttö ei kuulunut.

Vähän aikaa koetettiin elää perhe-elämää

Päihteidenkäyttö heijastui perheen arkeen monella tavalla. Isäksi tuloa oli edeltänyt päihteidenkäytön lopettamisajatuksia ja käyttöä koetettiin lopettaakin. Ensimmäiset päihdehoidon piiriin hakeutumiset ajoittuivat tähän elämänvaiheeseen. Pisimillään muutos päihteidenkäytössä kesti puoli vuotta. Päihteidenkäyttöä koetettiin vähentää ja pääasiallisesti käytetty päihde saattoi vaihtua lapsien myötä. Lapsen äidin päihteettömyys motivoi yrittämään muutosta. Raitis kumppani koetti myös motivoida muutokseen, mutta se ei kantanut pitkälle. Oma päihteidenkäyttö tiedostettiin lapselle haitalliseksi ja lapsia haluttiin suojella näkemästä sitä. Käyttäminen tapahtui mahdollisuuksien mukaan muualla kuin kotona.

En halunnut, että muksut näkee et oon kujalla. Alitajuisesti ajattelin, ettei ole oikein, et ne näkee sen.

Päihteidenkäyttö näyttäytyi lapsille mielialojen vaihteluna, hoivanpuutteena sekä fyysisenä ja psyykkisenä poissaolona. Päihteidenkäytön aikana isyys oli fyysisesti ja psyyk-

kisesti poissaolevaa. Päihteidenkäyttö meni lapsen tarpeiden edelle, mikä näkyi hoivan ja perustarpeiden tyydyttämisen puutteena. Päihteidenkäytön kiihtyessä niitä siirryttiin käyttämään myös kotona. Puolison päihderiippuvuus lisäsi todennäköisyyttä päihdeidenkäytön siirtymisestä kotiin.

Ei ne varmaan edes tiennyt missä niillä oli porukat

Ennen kuntoutusta perheiden tilanne oli ajautunut kaaokseen, jossa lasten turvallisuus oli vaarantunut vanhempien päihteidenkäytön vuoksi. Tilanne oli herättänyt hätää ja huolta. Aineistossa kuvattiin myös tilanteeseen liittynyttä kuolemanpelkoa.

Selvisin hetkessä, kävi siinä sellaisetkin kuolemat mielessä ja kaikki. Muutaman viikon sisällä alkoi jotain mieltii. Että on pakko alkaa jotain tekee. Ne kaksi viikkoa sen jälkeen, ihme ettei henki mennyt joltain. Tuli vedettyä kaksin käsin, se purkautui sillä tavoin. Yritti paeta. Sit vaan tuli joku toppi.

Lasten menettäminen ja siihen liittyvä velvoite hoitoon hakeutumisesta purkautui välipitämättömyytenä ja päihteidenkäyttö kiihtyi. Itsesyytökset, häpeä ja syyllisyys tapahtuneesta yhdistyi huoleen lapsesta. Isät koettivat tukea puolisoitaan tilanteessa, mutta kokivat itse jääneensä yksin.

mutta kun kuulin, että tullaan tänne annoin periksi. Ehkä semmoinen nyt on viimeiset vedot.

Päihteisen vanhemmuuden aiheuttama syyllisyys oli läsnä kuntoutuksessa. Lapsille haluttiin hyvittää aiempia puutteita vanhemmuudessa. Rajojen asettaminen lapselle koettiin haastavana ja pettymysten tuottaminen oli vaikeaa. Päihteinen vanhemmuus synnytti myös huononmuuden ja epävarmuuden kokemuksia isänä toimimisessa. Samaan aikaan saatettiin kuvata epävarmuutta ja onnistumista tunnistamatta kumpaakaan.

Jos se lapsi on huonolla tuulella niin tulee itelle syyllisyys, kun mieltii taakke. Kun missä kaikessa se on saanut olla mukana. On vähän oikeus olla huonolla tuulella

Toipuminen

Varmaan se jäi päälle, kun oli selvin päin ja totutteli omaan itseensä uudelleen. Hankalaa oli aluksi ja piti totutella olenko tällainen loppuelämäni. Kaikki tärinä ja paniikkioireet. Alussa ei ollut valmis, että lapset olisi ollut täällä koko ajan.

Aineiston perusteella raitistuminen ja toipuminen koettiin isyyden toteutumisen edellytyksenä. Oma fyysinen vointi rajoitti jossain määrin toimimista vanhempana. Psykkisten voimavarojen ja taitojen puute tuli näkyväksi. Kuntoutuksessa rakennettiin suhdetta itseensä samanaikaisesti kuin suhde lapseen rakentui. Raitistumisen myötä isyyttä ja lapsen elämäkokemuksia alettiin pohtimaan. Arjenhallintataitojen opettelun lisäksi suhdetta lapseen lähdettiin rakentamaan uudelleen. Lapsen kokemus näyttäytyi isille lapsen muuttuneena käyttäytymisenä. Lapsen aiempi oireilu tuli kuntoutuksessa isille ymmärrettäväksi. Hoivassa olleita puutteita sanoitettiin ja pohdittiin oman toiminnan vaikutusta lapsen hyvinvointiin. Toisaalta taas lapsen käytöksessä tapahtuneet muutokset motivoivat raittiuteen ja toipumiseen. Lapsen toiminnassa oma edistyminen ja takapakit tulivat näkyväksi.

On ne aika iso merkitys mun raittiudelle. En näe mahdollisuutta antaa lapsille hyvää elämää, jos ei ole raitis. Hyvä elämä on turvallinen kasvuympäristö, jossa ollaan niiden kanssa ja tekemässä kaikkea yhdessä ja ollaan vaan raittiina.

Tarvii se selvät vanhemmat. Kun kyllähän se näki, ettei sitten oo mitään juttuja.

Lapsen kokemuksen todellistuminen tuki kuntoutumista. Lapset olivat myös merkittävässä osassa hoitoon ja kuntoutukseen hakeutumisessa. Lapset myös tukivat kuntoutumista ja olivat merkittäviä raitistumiselle. Lapset sitoivat kuntoutumista tulevaisuuteen.

Eihän se lapsi hyvin voinnut. Kun muistelee, ettei päästy ylös ja monta tuntia oli ollut hereillä nälissään. Kyllähän mä nyt ensimmäisenä annan puuron. On nää arvot vähän muuttunut.

5.1.2 Yhdessäolon kokemus

Isyyden kokemukseen vaikutti parisuhde ja miehen kokemus, että kumppani, hän ja lapsi muodostavat perheen. Perheen muodostamista tuki puolestaan mahdollisuus olla perheen kanssa sekä arjen rakenteiden toimiminen. Isyyden kokemusta tuki käsitys isyydestä osana omaa elämänkaarta. Isyyteen suhtauduttiin luontevana osana omassa elämänkulussa tai se oli jotain toivottua ja tavoiteltavaa. Isän mukana olo raskaudessa ja synnytyksessä tukivat suhteen muodostamista lapseen. Isyyden herättämät tunteet ja suhde lapseen tekivät isyydestä miehelle merkityksellistä. Suhde lapseen ja lisääntyvä kyky toimia isänä lisäsi läsnäoloa perheessä, joka lisäsi positiivisia tunnekokemuksia.

Läsnäolo perheessä

Mulla oli se ajatus jo kun olin 25 vuotias että lopetan kaiken paskan kanssa ja tapaan joku ihana ihmisen jonka kanssa alan elämään normi... sel-laista perhe-elämää.

Päihteiden myötä miehet saattoivat olla poissa pitkiä aikoja. Lapsen koettiin olevan turvassa päihteettömän äidin kanssa. Äidin kykyyn huolehtia lapsesta luotettiin. Isän raskauteen osallistuminen ja läsnäolo synnytyksessä vaikutti omaan kokemukseen isänä olosta. Päihteiden käyttö teki muistikuvista hajanaisia ja muistikuvat omasta osallisuudesta perheen arjessa vaihtelivat. Miehet kuvasivat kotona ollessaan välillä yrittäneensä elää normaalia perhe-elämää, johon kuului yhdessä tekeminen ja osallistuminen lasten hoitamiseen. Toisaalta kotona saatettiin käydä vain nukkumassa. Omaa päihteidenkäyttöä salailtiin kumppanilta, lapsilta, sukulaisilta ja viranomaisilta.

Kai mä oon ite aatellut kyllä ne pärjää ehkä paremmin kun mä en ole siellä.

Mahdolliset vankeusrangaistukset olivat este perhe-elämään osallistumiselle ja isänä olemisen omaksumiselle. Tieto tulossa olevassa rangaistuksesta vaikutti lapseen kiintymistä ja herätti välinpitämättömyyttä. Vankeusrangaistuksen aikana asioiden pohtimiselle tuli tilaa ja oma toiminta herätti itsesyytöksiä ja häpeää, mutta ei saanut aikaa käyttäytymisen muutosta.

Saan olla (perheessä) vapaasti sellainen ihminen kuin haluan. Mutta rajoista ja isoista jutuista pitäisi ehkä puhua yhdessä.

Aineistoissa kokemus perheenä olemisen tärkeydestä näyttäytyi niin kuvissa kuin tekstissäkin. Perhe haluttiin saada toimimaan siten, että kaikilla on siinä hyvä olla. Perheen pelisäännöt ja yhteiset juhlat nähtiin tärkeäksi perheenä toimimiselle. Yhteinen aika perheen kesken vahvisti keskinäistä suhdetta. Perheen kanssa oleminen ja toimiminen koettiin merkittäväksi. Perhe koettiin voimavaraksi itselle: Perheen jäsenten kokemus, oli että isien läsnäolo tuki lasten hyvinvointia ja siten isät toimivat voimavarana perheelle. Raittius ja toipuminen nähtiin isänä toimimisen ja perhe-elämän edellytyksenä. Perheenä toimiminen ja sen jäsenien hyvinvoinnista huolehtiminen toimi toipumisen tavoitteena ja mittarina miesten puheissa. Lapset motivoivat toipumiseen.

Suhde lapsiin

Nyt olen ekaa kertaa isä. Tuntui siltä että ei ole ennen ollut suhdetta. Ei ole aiemmin ollut suhdetta kehenkään lapsista. Nyt alkanut tulla kaikkiin. On mukavaa, kun lapset haluaa olla kanssa

Päihteinen isyys oli läsnä heidän suhteissaan lapsiin ja heijastui isänä toimimiseen. Koettiin, ettei päihteinen isyys mahdollistanut suhteen muodostumista lapseen. Lapsi oli kuitenkin merkityksellinen ja lapsen myötä heräsi halu lopettaa päihteidenkäyttö. Vaikka päihteidenkäyttö jatkui, lapsia haluttiin suojella siltä mahdollisimman pitkälle. Silloinkin, kun lapsen elämään osallistuminen ei ollut mahdollista hänen kuulumisistaan oltiin kiinnostuneita. Lasten äidillä oli merkittävä rooli isän roolin mahdollistumisessa ja ylläpitämisessä. Osallisuus toteutui tällöin äidin kautta, johon oltiin yhteydessä lapsen asioissa.

Omaa raitistumista ja toipumista pidettiin tärkeänä. Lapsen mahdollinen addiktiotaipumus huolestutti. Omalla toipumisella haluttiin toimia esimerkkinä lapselle. Toipuminen tarkoitti myös voimavarojen riittämistä lapsille. Toipumisen myötä voimavarat lisääntyivät ja kehittyminen isänä oli mahdollista. Vastuullisuus suhteessa lapsiin siirsi isän toimijaksi ja aikuiseksi, jolloin lapsille jäi enemmän tilaa olla lapsi. Yhteydenpito lapsiin haastoi kohtamaan lasten epäluottamuksen ja katkeruuden isää kohtaan. Yhteydenpito kuitenkin mahdollisti suhteen luomisen ja sen kehittymisen ja se koettiin pääasiassa positiivisena. Suhteen muodostuminen lapseen koettiin isästä lähtöisin olevaksi ja suhteen vuorovaikutuksellisuutta ei tunnustettu. Lapsen sukupuoli vaikutti jonkin verran isän ja lapsen suhteeseen. Pojan kanssa yhteinen tekeminen ja harrastukset koettiin tärkeämmiksi isänä olemisen muotona kuin tyttöjen kanssa.

Pitäis puhua niitten kanssa enemmän ja sit kanssa yhteistä tekemistä. Selvin päin olo on kaikista paras lahja.

Kuntoutuksen aikana läsnäolo muuttui merkittäväksi osaksi isyyden kokemusta. Läsnäolo tarkoitti fyysisen läsnäolon lisäksi psyykkistä ja emotionaalista lapsen saatavilla oloa. Läsnäolo ei voinut toteutua päihtyneenä. Läsnäoloon liitettiin lapsen asemaan asettuminen. Lapsen asemaan asettuminen näkyi aikuisen toiminnan ennakoitavuutena, kärsivällisyytenä lasta kohtaan ja luotettavuutena. Lapsen asemaan asettuminen auttoi myös yksilöllisen huomioimisen. Läsnäolon perustana oli ajan antaminen. Aikuisen aika oli lapsen kanssa olemista, kuuntelemista ja puhumista. Läheisyyden ja hellyyden osoittamista lapselle pidettiin tärkeänä. Suhde lapseen uskottiin jatkuvan myös parisuhteen mahdollisesti kariutuessa.

Oon miettinyt samaa, varmaan aika paljon merkitsen, kun mä olen siellä joka päivä. Istun sen kanssa aika paljon. Se on sylissä ja kuuntele, mitä sillä on puhuttavaa.

Toipuminen ja isänä vahvistuminen näkyi vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja lapsen lisääntyneenä hyvinvointina. Läsnäolo vaikutti isän ja lapsen väliseen suhteeseen. Lapsen luottamuksen koettiin lisääntyneen, mikä näkyi lapsen käyttäytymisessä. Läsnäolo ja läheisyys lisäsi arjen turvallisuutta. Lapsen hyvinvointi nähtiin lisääntyneen. Lapset hakivat kontaktia ja lohdutusta molemmilta vanhemmilta. Aiemmin esiintynyt oireilu oli vähentynyt kuntoutumisen myötä, mikä liitettiin läsnäolon lisääntymiseen. Aineistossa isät kykenivät liittämään lapsiin monipuolisesti kuvailevia adjektiiveja ja luonteenpiirteitä.

Se näkee sen käyttäytymisestä, millaista kontaktia meidän välillä on. Jotenkin se on semmoista, että se ilmaisee itsestään, että on hyvä olla. Turvallisuus on, että luottaa, että isä opastaa eteenpäin.

Tunteet

Isäksi tuleminen koettiin positiivisena asiana. Isäksi tulemistä kuvattiin oudoksi ja uudeksi asiaksi. Suhde lapseen tuotti mielihyvää. Lapset haluttiin pitää jollain tavalla osana elämää, vaikka suhde lapsen äitiin olisi päättynyt. Lapset olivat ylpeyden aihe miehille. Lapsista tunnettiin huolta silloinkin, kun isät olivat poissa lapsen elämästä. Päih-teidenkäyttö heijastui isyyteen itsesyytöksinä, syyllisyytenä ja epävarmuutena. Päih-teidenkäyttämiseen liittyi kokemus tunteettomuudesta. Tunteita ei tunnistettu eikä tun-

nettu. Myös Hyytisen (2007) tutkimuksessa kuvataan päihteidenkäyttöön liittyvää tunteettomuutta, jossa tunneilmaisu on niukkaa tai vääristynyttä.

Kun oli niin tunteeton itsekin ei osannut näyttää tunteita.

Toipumiseen liittyi omien tunteiden tunnistaminen ja näyttäminen. Tunne-elämän haasteet liittyvät yleisemminkin päihdeproblematiikkaan. Toipumisen myötä vanhemmuuteen liitettiin positiivisia tunnekokemuksia ja negatiiviset tunteet liitettiin päihteiseen vanhemmuuteen. Aineiston perusteella isyydessä koettiin muitakin kuin positiivisia tunteita, mutta niitä ei tunnistettu tai haluttu nimetä. Syyllisyys oli läsnä vanhemmuudessa ja se näkyi isänä toimimisessa lapselle hyvittelynä. Lapsesta koettiin huolta ja lapsen toiminta aiheutti turhautumisen tunteita ja stressiä. Epävarmuus omasta toiminnasta isänä oli edelleen läsnä.

Näytän tunteita, halailen ja nukuttaessa ottaa syliin että se K tuntee olevansa lähellä. Silittelee ja kyllä se aistii sen.

KUVA 2. Ylpeys omasta perheestä

Miehet kokivat isyyteen kuuluvaksi vastuun lapsesta. Vastuuseen kuului lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista huolehtiminen. Huolenpitoon liitettiin hellyys ja läsnäolo. Lapsesta huolehtiessaan koettiin rakkautta ja iloa. Yhteinen toiminta tuotti hyvän olon ja hauskuuden tunteita. Perheen yhteinen toiminta koettiin nautinnollisena ja lisäsi onnellisuuden kokemusta.

Lapsista ja omasta toipumisesta oltiin ylpeitä. Tunteiden ja niiden ilmaisun opettaminen oli yksi isän tehtävistä. Isyydessä koettiin myös varmuutta suhteessa omaan kykyyn kasvaa ja kehittyä isänä. Aineistosta välittyi toivoksi tulkittava tulevaisuuden orientatio.

5.1.3 Kokemus omasta kyvystä toimia isänä

Kokemus omista kyvyistä toimia isänä oli yksi isyyden kokemuksen kolmesta teemasta. Isän kokemukseen vaikutti henkilökohtaiset ominaisuudet, joiden hän koki tukevan isänä toimimista. Yhteisö tuki isän käsitystä omista ominaisuuksistaan. Isän saama tuki isyydessään ja aiemmat mallit isänä olosta, vaikutti siihen miten isä kokeni kykenevänsä isän rooliin. Kolmas tekijä oli isänä kehittyminen. Miehen kokemus omasta kehittymisestäään isänä tuki hänen kyvykkyyden kokemusta.

Isän ominaisuudet

Päihteiden käytön aikaista kokemusta omista ominaisuuksista isänä kuvaa seuraava:

Huono isä olen, kun en ole ollut läsnä.

Raitistumisen myötä itsestä löydettiin useita ominaisuuksia, jotka tuki kokemusta omasta kyvystä toimia isänä. Tällaisia oli kyky asettua lapsen maailmaan ja ymmärtää lapsen tarpeita. Tähän liittyen koettiin tärkeäksi isän ominaisuus heittäytyä leikkiin lapsen kanssa samoin kuin kyky ihmetellä maailmaa lapsen tasolla. Lisäksi koettiin, että isänä tarvittiin kärsivällisyyttä ja rauhallisuutta sekä pitkäjänteisyyttä. Isänä toimimista auttoi lempeys ja myönteinen elämänasenne. Isät itse kokivat olevansa helliä ja huolehtivia isinä ja siten tuovansa turvallisuutta lapsen elämään. Yhteisö tuki isien omaa kokemustaan, että he olivat turvallisia ja huolehtivia. Aineiston perusteella miehillä oli tahtoa ja päättäväisyyttä kehittyä vanhemmuudessa.

Isyyteen saadut mallit ja tuki

Aineistossa ei varsinaisesti käsitelty miesten omia lapsuudenkokemuksia. Kuitenkin aineistosta kävi ilmi, että mallit isänä ja vanhempana toimimiselle oli puutteellisia, mikä motivoikin yrittämään muutosta omalla kohdalla. Lapsille haluttiin tarjota parempaa kuin mitä itse oli saanut kokea lapsuudessa.

On ite kasvannut levottomassa kotona, en halua että ne saa nähdä. Kun muistaa itse kun 6-vuotiaana näki. Isä oli aikalailla pois, teki töitä. Ja sit kun tuli kotiin, ei se välttämättä nähnyt joka päivä. Emmä tiedä onks sieltä saanut (mallia omaan isyyteen).

en mä ole ottanut mallia. oon kuunnellut tarkkaan muita. Kysynyt kuinka mä voin ja kuinka pitäisi toimia. Kysynyt paljon Leenalta. Ja yrittänyt mennä sisälle lapsen maailmaan

Puoliso oli tärkeä tuki isyydelle. Häneltä kysyttiin neuvoa ja otettiin mallia. Isyyteen saatiin mallia tarkkailemalla muita ihmisiä yhteisössä ja heidän toimintatapojaan. Joskus saatettiin tarkkailla vieraita ihmisiä ja heidän vanhempana toimimista esimerkiksi ostoskeskuksessa. Toisaalta isyyden uskottiin olevan osin luonnollistakin ja kehittyvän lapsen kanssa olemalla.

Kun joku tulisi ja pysäyttäisi voisi alkaa ajatella. Eihän poliisitkaan sanonut ikinä mitään vaikka ne tiesi, että mulla on lapsi, eikä tehty lastensuojeluilmoituksiakaan.

Aineiston perusteella miehet kaipasivat viranomaisilta puuttumista varhaisemmassa vaiheessa perheen tilanteeseen. Äitien päihteidenkäyttö aiheutti ilmitullessaan lastensuojelutoimia, kuten säännölliset päihdeseulat, mutta isän käyttämiseen ei puututtu ennen kuin tilanne oli hyvin pitkällä.

Isänä kehittyminen

Tarvitsisin lisää itsevarmuutta. Mietin, että teenkö oikein esimerkiksi leikkiessä. Ja siihen rajojen asettamiseen, mitä saa tehdä ja mitä ei. En tiedä keneltä saan tukea tässä. Vai lähtekö se itsensä sisältäpäin. Tekee jotain ja huomaa että se meni hyvin

Oman kehittymisen tunnistaminen ja tahto kehittyä isänä liittyi toipumisen kokemukseen. Kuntoutuksen alussa oma fyysinen vointi oli usein heikko ja se vaikutti myös kykyyn toimia vanhempana. Kuntoutuksen edetessä oma vointi koheni ja se antoi tilaa isyyden pohtimiselle. Kokemus itsestä isänroolissa muodostui vasta raitistumisen ja isänä toimimisen myötä. Lapsen käyttäytymisen muutokset konkretisoivat isyydessä kehittymistä. Kokemus oli, että isyydessä oli tapahtunut suurta kehittymistä lyhyessä ajassa.

lapset luottaa, kysyy ja puhuu enemmän. Ne ei aina lähde Leenan perään. Lasten hyvinvointi on lisääntynyt. Me – ollaan raitis, jaksaa paremmin ja voimia on enemmän. Itseluottamusta on tullut paljon, alkaa olla tasapainoinen

Lasten luottamuksen lisääntyminen ja oireilun väheneminen lisäsi varmuutta ja itsevarmuutta isyydessä. Tämä puolestaan lisäsi isyydestä saatuja positiivisia tunnekokemuksia, kuten hyvää oloa ja läheisyyden tunnetta, joka tuki miesten sitoutumista lapsiinsa ja heidän hyvinvointiin.

5.2 Isyyden näyttäytyminen toimintana

Päihteidenkäyttö oli merkittävin isänä toimimista rajoittava tekijä. Päihteiden käyttö, hankinta ja rahoittaminen muodosti päivittäisen toiminnan keskipisteen. Tässä osassa tarkastellaan lähemmin isänä toimimista. Isänä toimiminen on isyyden julkinen osa, joka tuli näkyväksi valokuvatyöskentelyssäkin. Toimintatavat ja niiden muuttuminen muodostivat miehille mahdollisuuden oman isänä kehittymisen tutkiskeluun. Isänä toimiminen on myös lapsen kasvua ja hyvinvointia tukeva osa isyyttä. Käsitys omasta isyydestä muodostui isänä toimimisen ja siihen kuuluvien isän tehtävien kautta. Aineiston perusteella isänä toimiminen jaoteltiin kahteen teemaan, jotka olivat; isä on läsnä ja yhdessä tekeminen. Isän läsnäoloa kuvaavan teeman alateemana toimii lapsen hoivaajana ja huolenpitäjänä toimiminen. Yhdessä tekemisen teeman alateemat ovat leikkiminen ja perheenä toimiminen.

5.2.1 Isä on läsnä

Oma toipuminen koettiin isänä toimimisen perustana, joka mahdollisti isän läsnäolon lapselle. Läsnäolon kautta kyettiin huomioimaan lapsen tarpeita ja vastaamaan niihin toimimalla hoivaajana ja huolenpitäjänä suhteessa lapsiin. Isän tehtäväksi koettiin nimenomaan lapsen tasolle asettumisen ja lapsen kuuntelemisen. Tämä mahdollistui vain antamalla aikaa lapselle. Lapsille läsnäoleminen herätti heissä monia tunteita. Tärkeimpiä olivat rakkaus, läheisyys ja onnellisuus. Läheisyys ja hellyys yhdistettiin paitsi läsnäoloon myös rakkauden, välittämisen ja auttamisen osoittamiseen lapselle sekä lohduttajana toimimiseen.

Lapsen hoivaajana ja huolenpitäjänä toimiminen

Vanhemman tehtäväksi koettiin lapsen tarpeiden laittaminen omien tarpeiden edelle, mikä ei kuitenkaan aina toteutunut. Lapsen ikä vaikutti siihen, miten turvallisen kas-

vuympäristön merkitys ymmärrettiin. Lapsen tarve ja oikeus raittisiin vanhempiin tiedostettiin hyvin. Lisäksi tunnistettiin lapsen tarve saada rakkautta sekä tarve turvalliseen kasvuympäristöön.

KUVA 3. Ravinnon turvaaminen

Taapero-ikäisen kohdalla korostui nimenomaan hoivan ja huolenpidon tehtävät. Tähän kuului lapsen säännöllisistä ruokailu- ja unirytmistä huolehtiminen. Ravinnosta huolehtiminen oli tärkeä tehtävä, koska taustalla oli kokemus ajasta, jolloin se ei ollut toteutunut. Nukuttaminen ja ruokailu olivat tärkeitä hoivaamisen toimintoja, joihin liittyi myös läsnäolon kokemus. Hoivaamisen ja huolenpidon säännöllinen ja ennakoitava toteutuminen lisäsi lasten turvallisuutta. Isät toimivat turvallisuuden tuojana arjessa.

KUVA 4. Nukuttaminen

Isompien lasten kohdalla huolenpito piti sisällään vastuun lapsen hyvinvoinnista. Lapsien katsottiin tarvitsevan aikuisen valvontaa ja ohjausta. Huolenpitoa oli myös lapsen auttaminen ja neuvominen esimerkiksi harrastuksissa. Myös lapsen ohjaajana ja opasta-

jana toimimista pidettiin tärkeänä. Se näkyi esimerkiksi lapsen auttamisessa pyöräilemään oppimisessa. Lapsi otettiin mukaan arjen askareisiin.

Lapsen emotionaaliset tarpeet huomioitiin vaihtelevasti. Toisaalta saatettiin ymmärtää lapsen tarve aikuisen läsnäoloon ja huomioon, mutta samaan aikaan jättää huomiotta säännöllisten päivärutiinien tuoma turvallisuus. Aineiston perusteella lapselle oltiin psyykkisesti läsnä tai saatavilla, mikä näkyi kuuntelemisena ja lapsen asemaan asettumisella. Aineiston perusteella isät kykenivät tarjoamaan lapselle läsnäoloa ja läheisyyttä sekä osoittamaan lapsen ainutlaatuisuuden ja tärkeyden. Lapsille näytettiin tunteita ja läheisyyttä pitämällä sylissä, silittelemällä ja hauskuuttamalla lapsia.

Lapsen lohduttaminen oli tärkeä isänä toimimiselle. Lohdun hakeminen koettiin luottamuksen lisääntymisen osoituksena. Isien kehittyminen näki lisääntyneenä varmuutena ja siten vanhemmuuden roolien tasaisempana jakautumisena.

5.2.2 Yhdessä tekeminen

Yhdessä tekeminen tuotti hyvää oloa ja lisäsi lasten tuottamaa nautintoa. Perhe toi miehille voimavaroja samaan aikaan kuin isä oli itse perheelleen voimavara. Yhteisö näki myös isien toiminnassa tähän osa-alueeseen liittyviä toimintoja.

Leikki

Leikkiminen oli tärkeä läsnäolon muoto. Leikkimistä kuvattiin isien tehtävänä ja koettiin, että isän on helpompi asettua lapsen kanssa leikin maailmaan, mutta toisaalta leikkiminen oli kehittymishaaste ja herätti epävarmuutta. Yhteisön palautteen perusteella tämä kuitenkin oli yksi isien vahvuuksista. Leikin koettiin tuottavan molemminpuolista iloa ja hyvän olon tunnetta

KUVA 5. Leikkiä isän kanssa

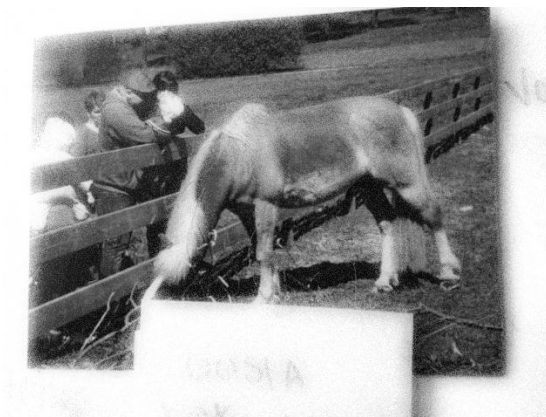
Perheenä toimiminen

Perhe muodosti rakenteet, jossa isänä toimiminen toteutui. Perheen yhteinen aika lisäsi yhtenäisyyttä. Perheenä toimimiseen kuului arki ja siinä toimiminen. Perheen yhteiset juhlat olivat tärkeitä. Perheenä toimimiseen liitettiin myös omien kehittymishaasteiden tunnistaminen sekä perheen pelisäännöistä sopiminen. Lapselle rajojen asettamisesta puhuttiin, mutta se ei tullut näkyväksi toiminnassa. Yhteydenpito lapsiin ja heidän tapamisensa oli yksi perheenä toimimisen muodoista. Isät ottivat vastuuta perheenjäsenten hyvin voinnista.

KUVA 6. Arki perheessä

Sisarussuhteiden tukeminen ja ylläpitäminen oli yksi isänä toimimisen ulottuvuuksista. Yhteisten uusien kokemusten tarjoaminen lapsille näyttäytyi tärkeänä isänä toimimisessa. Yhteisiä kokemuksia oli perheenä tehdyt retket, arjentaitojen opettelu tai ympäristön ihmettely yhdessä lapsen kanssa.

KUVA 7. Uusia kokemuksia

5.3 Voimauttava valokuvatyöskentely päihderiippuvuudesta toipuvan isyyden tukena

Kolmas tutkimuskysymys vastaa kysymykseen, miten valokuvausmenetelmä voi tukea päihderiippuvuudesta toipuvien vanhemmuutta. Kuulan (1999) mukaan toimintatutkimuksessa haetaan vastausta, miten siinä toteutettu toiminta voi muuttaa asioita. Kysymyksen vastaparina toimii kysymys, miten se ei voi muuttaa.

Tässä kehittämistehtävässä valokuvamenetelmä toteutettiin kahden isän kanssa. Menetelmää arvioitiin tutkimuspäiväkirjamerkintöjen ja miesten omien huomioiden sekä henkilökunnan ja yhteisön huomioiden perusteella. Liitteessä 6 esitetään, miten huomiot miesten voimautumisesta kehittämistehtävänprosessissa muodostuivat. Voimauttavan valokuvamenetelmän tavoitteena oli voimautuminen vanhemmuudessa ja siten sitoutuminen lapsen hyvinvointiin ja vastuulliseen vanhemmuuteen. Voimautumisella tarkoitettiin ihmisen voimavarojen, mahdollisuuksien ja kykyjen löytämiseen ja käyttöönottoon tähtäävää prosessia.

Molemmat isät kokivat hyötynensä valokuvatyöskentelystä. Teeman löytämiseen liittyvissä audeissa käydyt keskustelut herätti ajatuksia isyydestä myös audien välillä. Isyydestä puhuminen konkretisoitui toimintana. Lisäksi läsnäolo ja lapsen kanssa arjessa toimiminen olivat lisääntyneet.

...Oon ottanut sitä mukaan, ku vaikka laitan pyykkejä. Sähän siitä taisit sanoa.

Miesten kokemus oli, että valokuvatyöskentely lisäsi heidän itsevarmuuttaan isänä. Tämä näkyi, että he tekivät aiempaa enemmän asioita lasten kanssa ja hakivat vähemmän hyväksyntää toiminnalleen puolisoiltaan. Työskentely auttoi heitä löytämään oman tavan olla läsnä lasten arjessa. Sen kautta uskallus toimia lasten kanssa omalla tavalla lisääntyi. Isyyden vahvistuminen valokuvatyöskentelyn aikana oli näkynyt myös yhteisissä keskusteluissa heidän perheessään. Äiti vahvisti tätä kokemusta kertomalla, että he olivat löytäneet oman tapansa olla perhe ja roolit ovat selkeytyneet.

Menetelmä koettiin erilaisena tapana (kuin puhe) käsitellä asioita. Työskentelyn ja valokuvan konkreettisuus auttoi käsittelemään ja ajattelemaan isyyteen liittyviä teemoja. Tärkeänä koettiin yhteisöltä saatu palaute, joka auttoi näkemään itsestä uusia näkökulmia. Valokuvien kautta isät tunnistivat isyydessään huomattavasti enemmän voimavaro-

ja ja toimivia elementtejä kuin pelkkien tarinoiden perusteella. Kuvien konkreettisuus auttoi tunnistamaan tunteita ja omaa toimintaa.

Yhteisön jäsenten palaute oli, että kuva on rehellinen ja konkreettinen ja sitä kautta tekee vaikeistakin asioista käsiteltäviä. Lisäksi he antoivat palautetta siitä, että se tuo esiin uusia näkökulmia ja jäsentää jotain sellaista, jolle ei muuten löydy sanoja. He kertoivat, että kuvien ja keskustelun kautta oli helppo löytää kehittymishaasteita omassa vanhemmuudessaan. Yhteisössä keskusteltiin, miten vanhemmuuden kehittyminen näkyi lasten käyttäytymisessä. Isät ja yhteisö tunnisti, miten lasten käytös oli muuttunut vanhempien kuntoutumisen ja vanhemmuuden vahvistumisen myötä.

Henkilökunnan näkemys oli, että molemmat isät hyötyivät valokuvatyöskentelystä. Työskentely todellisti lapsia miesten ajatuksissa ja toiminnassa. Lapsen merkitys sekä oma merkitys lapselle konkretisoitui.

Jollain tavalla se lujitti suhdetta lapsiin. Lasten olemassaolo niin kuin konkretisoitui ja sen jälkeen se niiden olemassa olo tuli puheisiinkin.

Työskentely auttoi molempia sitoutumaan isyyteen. Henkilökunnan näkemyksessä merkittävä osa sitoutumista oli isänä olemisen ja isän ja lapsen välisen suhteen konkretisoituminen. Valokuvatyöskentely teki myös näkyväksi kehittymishaasteita miesten vanhemmuudessa.

Tunteiden, omien ja lapsen, näkyväksi tekemistä valokuvan keinoin pidettiin myös tärkeänä erityisesti päihderiippuvaisille. Valokuvasta oli helppo nimetä tunteita sekä tarvittaessa palata ilmeisiin ja eleisiin, joista tunne oli nähtävissä. Valokuvatyöskentely auttoi isiä orientoitumaan tulevaisuuteen ja kannusti pohtimaan tulevia haasteita isyydessä. Valokuvatyöskentelyn aikana isien ja lasten välinen vuorovaikutus lisääntyi ja isät toivat esiin olevansa enemmän läsnä lapsille. Olen kirjannut tutkimuspäiväkirjaani:

Kertonut lapsen hakeutuvan iltaisin itse isän hupparin sisään ja syliin. Tästä kengurusylistä on puhuttu yhteisön vuorovaikutusryhmässä. Kerroessaan isä ei voi olla hymyilemättä kuvailulleen; se tulee siihen, aukaisee hupparin. siihen se lapsi joskus nukahtaakin. Hymyilemme molemmat, minä ja isä, liikuttuneena mielikuvalle.

6. POHDINTA

6.1 Keskeiset tulokset

Tämän kehittämistehtävän tarkoituksena oli kuvata päihderiippuvaisten miesten isyyden kokemusta ja kehittää voimauttavan valokuvaukseen perustuva menetelmä yhteisölliseen päihdekuntoutus yksikköön vanhemmuuden tueksi. Aineiston keruumenetelmät antoivat monipuolisen kuvan miesten isyydestä. Kehittämistehtävään osallistui vain kaksi isää, minkä vuoksi aineisto jäi odotettua pienemmäksi ja tulokset sinänsä eivät ole yleistettävissä. Kokemuksen kuvaus olisi luotettavampi, mikäli aineisto olisi kerätty suuremmalta joukolta miehiä. Toisaalta miesten erilaiset lähtökohdat ja samankaltaiset kokemukset antavat pohjaa tulosten hyödynnettävyydelle.

6.1.1 Päihteiden pitkä varjo

Kehittämistehtävän aineiston perusteella päihteidenkäyttö vaikutti miesten kykyyn ja mahdollisuuteen toimia isänä. Aineistossa lapset olivat kohdanneet psyykkistä ja emotionaalista kaltoinkohtelua, joka johtui vanhempien kiinnostuksen suuntautumisesta päihteisiin eikä lapsiin. Perheeseen liittymisen tai siitä poistumisen tapahtumat eivät kuvauksissa sisältäneet suuria tunnelatauksia tai psykologisia prosesseja. Päihteidenkäyttö vaikutti vanhemman kykyyn ylläpitää läheisyyttä lapsen kanssa, mikä ilmeni myös tämän kehittämistehtävän aineistossa.

Hyytisen (2007) huumeperheen kuntoutumisprosessin kuvauksessa vanhemmat kuvasivat huumeiden käytön heijastumista vanhemmuuteen samankaltaisesti kuin tässä aineistossa kuvattiin. Omaa päihteidenkäyttöä salailtiin kumppanilta, lapsilta, sukulaisilta ja viranomaisilta (Hyytinen 2007, 96-98). Uutela-Hännikäisen (2004) väitöstutkimuksessa vanhemmuutta kuvataan samankaltaisesti kuin tässä tutkimuksessa eikä siihen liittynyt vastuunottoa perheestä tai lapsesta. Päihteiden käyttö johtaa enemmän tai myöhemmin lapsen vaarantumiseen ja huostaanottoon (Hyytinen 2007, 89-103; Uutela-Hännikäisen 2004, 95-106.) Etherington (2007) toteaa, että päihteitä käyttävät isät kokivat lasten hyvinvoinnin olevan äitien vastuulla, mikä oli esteenä psykologisen kiintymyssuhteen syntymiselle.

Päihteiden käyttö heijastuu isyyden kokemukseen myös sen jälkeen, kun päihteiden käyttö lopetetaan. Tässä kehittämistehtävässä ei etsitty vastauksia miesten päihteiden käytön lopettamiseen, mutta aineistossa viitataan, että lopettamista oli yritetty tai sitä oli suunniteltu jo aiemmin. Isyys toimii kuitenkin sekä voimavarana että motivaationa toipumiselle ja päihteisestä elämäntavasta luopumiselle. Miesten kokemus oli, että vanhemmuus oli merkittävää motivaatio päihteidenkäytön muuttamiselle, mutta he eivät olleet saaneet riittävää tukea lopettamiseen ennen kuin perheen tilanne oli kriisiytynyt.

Uutela-Hännikäisen (2004, 95-106) tutkimuksessa todettiin, että päihteidenkäytön lopettamisen taustalla on useita syitä. Ruisniemen (2006) ja Tammisen (2000) tutkimuksissa vanhemmuus oli merkittävä toipumista tukeva tekijä. Myös Etherington (2007) toi ilmi, että lapsi voi toimia käännekohtana. Vanhemman halu tarjota lapselle parempaa, motivoi muutoksen tekemiseen. Oman isän toimintaa ei haluttu siirtää omaan vanhemmuuteen. Pirskasen (2011, 155-160) tutkimuksessa alkoholistien pojilla oli todettavissa halua toteuttaa vastakohtaista isyyttä kuin heidän omat isänsä olivat voineet tarjota. Tämä esiintyi myös Kekäleen (2007) tutkimuksessa. Toisaalta Halmeen (2009, 116) tutkimuksessa nousi esiin leikki-ikäisten lasten isien runsas alkoholin käyttö, jolla oli vaikutusta miesten kykyyn toimia vanhempina ja lasten hyvinvointiin perheessä.

Hyytisen (2007) tutkimuksessa kuvataan ilmiötä, jossa päihteidenkäyttö oli saanut jatkaa vuosia ilman puuttumista. Kuitenkin sekä tähän tutkimukseen osallistuneilla miehillä että Hyytisen tutkimuksen perheellä on ollut vuosien aikana useita viranomaiskontakteja. Moniongelmallisten perheiden tilanteeseen ei puututa, vaikka perheet itse toivovat viranomaisilta aktiivisempaa puuttumista (Sutinen 2012, 14). Heino (2009) käsittelee artikkelissaan lastensuojelun asiakkuuksia ja toteaa, että päihteiden väärinkäyttö on yhteydessä lasten huostaanottoihin. Näistä 64% tapahtuu äidin päihteidenkäytön perusteella. Heino lainaa Myllärniemen vuonna 2005 tekemää selvitystä, jonka perusteella isän päihteidenkäyttö ei ole huostaanoton kannalta yhtä merkittävä kuin äidin.

Aineiston perusteella isän päihteidenkäytöstä seurasi vähemmän tai lievempiä lastensuojelutoimia kuin äidin. Ilmiö ei ole havaittavissa ainoastaan Suomessa, sillä ulkomaisissa aineistoissakin puhutaan isän näkymättömyydestä palvelu- ja auttamisjärjestelmissä (Etherington 2007; Tienvieri 2011; Twomey 2012). Toisaalta Sutisen (2012, 119-126) tutkimuksen perusteella myös naisten päihteidenkäyttöön puuttumista tulisi tehostaa erityisesti äitiys- ja lasten neuvoloiden palvelujärjestelmissä. Hänen kehittämässään neu-

voille suunnatussa hoitomallissa on nostettu yhdeksi kohdaksi puolison päihteiden käyttö.

Vanhemman identiteetin omaksuminen motivoi muutoksiin omassa päihteidenkäytössä (Etherington 2007; Ruisniemi 2006, 173-175). Isät ylipäättään kokevat tarvitsevansa enemmän tukea sitoutuneen isän roolin siirtymisessä kuin palvelujärjestelmät heille tarjoavat (Paavilainen 2003, 26-27). Twomey (2012) kuvaa lapsen syntymää miehen elämän avainkohtana, joka mahdollistaa muutokseen, mikäli siihen on saatavilla apua ja tukea. Rakenteiden tavoitteena olisi tukea miehen tärkeää roolia ja auttaa häntä tunnistamaan oman roolinsa tärkeys lapsen elämässä. Päihteidenkäyttäjät ovat hyötyneet vanhemmuudentaitojen harjoittelusta. Heillä ei välttämättä ole vanhemmuuteen tarvittavia kykyjä. (Sutinen 2012, 18-20; Twomey 2012.)

Päihdeperheisiin kasaantuu usein muitakin lapsen kasvun ja kehityksen riskeeraavia tekijöitä. Kehittämistehtävässä aineistossa sivuttiin oman lapsuuden epävarmuutta, talousongelmia, työttömyyttä, parisuhde ongelmia, väkivaltaa sekä vankeusrangaistuksia. Kaikilla näillä oli vaikutusta miesten kykyyn toimia isänä ja lasten turvallisuuteen. Edellä mainitut tekijät nousevat korkealle, kun listataan taustatekijöitä syrjäytymiselle. Lapsen syrjäytymisriskiä lisää myös varhaisen vuorovaikutuksen puutteet, jotka ovat usein todellisia päihdeperheessä. (Salmi, Mäkelä, Perälä & Kestilä 2012, 1-6.) Pirskasen (2011, 214-215) ja Itäpuiston (2008, 59) tutkimukset antavat viitteitä siitä, että perheen sisäisillä ongelmilla on vaikutusta lapsen elämässä. Näissä tutkimuksissa isän alkoholi-käyttö oli vaikuttanut erityisesti poikien elämässä.

6.1.2 ”Sellaista normaalia perhe-elämää”

Tämän kehittämistehtävän valossa päihderiippuvuudesta toipuvien miesten isyydessä oli paljon voimavaroja ja vahvuuksia. Niiden esiintymistä tuki tutkimusasetelma ja sen tavoitteet. Kehittämistehtävän aineiston mukaan miehillä oli emotionaalisia ja psyykkisiä valmiuksia sitoutua lapseen ja isän rooliin. He kuvasivat isänä toimimisessa sitoutumista lapseen sekä rakastavan ja arvostavan vanhemmuuden elementtejä.

Tässä kehittämistehtävässä miehet puhuivat avoimesti isyyteen liittyvistä tunteistaan ja pohtivat isänä kehittymistään. Mykkänen (2010) toteaa, että isyys on miehille mahdollisuus avoimeen tunneilmaisuun, mikä oli nähtävissä tämän kehittämistehtävän aineistos-

sa. Isän rooliin siirtymiseen liittyvää pohdiskelua oli havaittavissa miehillä kuntoutuksen aikana. He pohtivat esimerkiksi kokemuksia omasta isästään, joka normaalisti toteutuu puolison raskauden aikana. (Haukkamaa 2000, 1481-2).

Kehittämistehtävän tuloksien perusteella lapsen kanssa yhdessä oleminen ja toimiminen tuotti miehille mielihyvää, joka näyttäisi tukevan kiintymyssuhdetta lapsen kanssa. Isyys koettiin merkittävänä roolina omassa elämänkaaressa. Tässä kehittämistehtävässä isänä toimiminen näyttäytyi läsnäolona, joka muodostui fyysisten toimintojen kautta, kuten ruokailut, nukuttaminen ja lapsen kuunteleminen. Toinen isänä toimimisen toiminta-alue oli yhdessä tekeminen, joka kattoi leikin ja perheenä toimimisen. Isyyden kokemiseen ja isänä toimimiseen vaikutti suhde lapsen äitiin ja mahdollisuus olla läsnä perheessä.

Kehittämistehtävän tulosten perusteella miehet pitivät turvallisuutta tärkeänä isänä toimimisessa. Isyys merkitsi miehille vastuunottoa ja ihmisenä kehittymistä. Lapsille haluttiin tarjota turvallinen kasvuympäristö, jossa heille osoitetaan rakkautta ja lasten tärkeyttä. Kaikkien perheen jäsenten hyvinvointia pidettiin tärkeänä ja kokemus perheeseen kuulumisesta sitoutti miehiä isänä toimimiseen. Päihderiippuvaisten miesten käsitys isyydestä oli kehittämistehtävän perusteella lähes yhtenevä Mesiäislehto-Soukan (2005) tutkimuksessa saatujen tuloksien kanssa. Väitöstutkimuksessaan Mesiäislehto-Soukka toteaa, että miehet pitävät isyyttä turvallisuuden luomisena ja sen merkitys miehille oli henkisessä kasvussa, uuden alkuna sekä itsetunnon vahvistamisessa, jota arjen sujuminen tuki.

Päihderiippuvaisten käsitys normaalista elämästä ei juurikaan eroa päihteitä käyttämättömien ajatuksista (Hännikäinen-Uutela 2004, 73). Isyyttä pidetään tärkeänä ja merkittävänä miehen elämässä (Kekäle 2007, 317). Päihderiippuvaisten miesten isänä toimimisessa oli samankaltaisuutta muihin isänä toimimista kuvaaviin tutkimuksiin. Isien ja leikki-ikäisten yhdessä oloa leimasi fyysiset yhdessä toimimisen muodot. (Halme 2009, 113-114; Mesiäislehto-Soukka 2005, 134-138.) Lasten kanssa toimiminen ja asioiden jakaminen perheessä lisää miesten isänä kasvamisen tunnetta. Suhde lapsiin on miehille merkityksellinen. Jatkuva vuorovaikutus lapsen kanssa mahdollistaa yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisen ja tukee isän sitoutumista lapseen. (Mesiäislehto-Soukka 2005, 134-135.) Kehittämistehtävän tuloksissa oli nähtävissä samankaltaisuutta näiden tulosten kanssa.

Vanhempiana kehittymistä tukee positiivisten arvojen, asenteiden, toivon ja osaamisen tunnistaminen. On erotettava vanhemman kyvyt toimia vanhempana ja nykyinen toiminta. Vanhemmuutta arvioitaessa on tehtävä kompromisseja riittävän vanhemmuuden ja toipumisen asteen suhteen. (Etherington 2007.) (Etherington 2007; Mykkänen 2010; 24-25, Twomey 2012).

Toisaalta voi miettiä vaikuttiko päihteisen isyyteen liitetty huonoudenkokemus siihen, että nykyinen isänä toimiminen koettiin sen rinnalla vain hyvänä. Vanhemmuuden keskeneräisyys tuli aineistossa näkyville joissain kohdissa. Esimerkiksi samaan aikaan saatettiin tunnistaa lapsen emotionaalisia tarpeita, kuten rakkaus ja läsnäolon tarve, kun taas lapsen perustarpeiden merkitystä ei välttämättä ymmärretty. Lapselle annettiin makeisia ruoka-aikojen ulkopuolella ja hänelle ei kyetty asettamaan rajoja. Vanhemmuudessa näkyi kaverillisuus.

Pirskanen (2011, 157) pohtii tutkimuksessaan samaa kysymystä, miten paljon alkoholis tien poikien kuvauksissa oli läsnä halu nähdä oma isyys toimivana. McMahon ym. (2007) tutkimuksessa korvaushoidossa olevilla miehen isyydessä todettiin huomattavia eroja verratessa muihin isiin. Eroja oli havaittavissa mm. vanhempana toimimisessa ja kiintymyssuhteen muodostumisessa. Kehittämistehtävään osallistuneiden miesten kohdalla ero ei ollut näin merkittävä.

6.1.3 Voimauttava valokuvatyöskentely isyyden tukena

Voimauttava valokuvatyöskentelystä tehtyjen havaintojen pohjalta voidaan todeta, että se tuotti muutoksia miesten toimintaan isänä ja kehitti perheenä toimimista. Sillä oli vaikutusta miesten käsitykseen itsestään isänä, mikä auttoi heitä sitoutumaan isän rooliin. Aineistossa miehet kuvaavat useassa kohdassa muutoksia omissa arvoissa, asenteissa ja käyttäytymisessään. Miehet olivat valmiita ottamaan vastuuta omasta toiminnasta sekä perheen hyvinvoinnista.

Kuvat toimivat isyyden tarkastelussa kahdella tasolla; ne esittivät isyyttä toimintana, ilmiönä ja siihen liitettyjä ihmisiä ja paljastivat niihin liitettyjä tunnemerkitä itselle ja lapselle. Sekä osallistuneille miehille että yhteisölle valokuvat olivat toimiva tapa tarkastella omaa vanhemmuutta. Kuvan koettiin konkretisoivan isyyttä ja kuvien kautta oli

mahdollista esittää oman isyyden voimavaroja ja toimintaa. Kuvista tunnistettiin isyyteen liittyviä merkityksiä, joita ei puheessa nimetty.

Savolainen (2009, 221-227) toteaa, että voimauttavan valokuvan menetelmää voidaan käyttää henkilökohtaisen identiteettityön tukena, kuten tässä työssä tehtiin. Kehittämis-tehtävässä käytettiin voimauttavan valokuvauksen menetelmää isyyden voimavarojen näkyväksi tekemiseen ja vahvistamiseen. Koffert (2009) kuvaa valokuvan käyttöä terapeuttisessa työssä. Hän toteaa, että kuvassa esiintyneitä ilmeitä ja tunnelmia tarkastele-malla voi hahmottaa aiemmin vaikeasti hahmottuneita merkityksiä ja suhteita. Kuvilla on merkitystä myös tulevaisuuden kannalta, todellistamalla odotuksia ja haavekuvia. (Koffert 2009, 93-105.)

Valokuvatyöskentely tarjosi mahdollisuuden jäsentää, tunnistaa ja kehittyä isyydessä. Valokuvat tarjosivat mahdollisuuden nähdä ja näyttää sitä hyvää, joka oli olemassa miesten toiminnassa isänä. Isyyttä rakennettiin tutkimusprosessissa dialogisessa vuoro-vaikutussuhteessa tutkijaan, lapsiin, perheeseen, kuviin ja yhteisöön. Osallisuus antoi myös mahdollisuuden itsen määrittämiseen yksilöllisesti.

Voimauttavan valokuvauksen kautta miehet pystyivät näyttämään isyyttään hyvän kaut-ta ja ilman päihteidenkäyttäjiin liitettyjä yleisiä käsityksiä (Kulmala 2004, 231-236; Sa-volainen 2009, 211-227). Toimintatutkimuksen prosessi tarjosi miehille mahdollisuuden löytää vastuullinen positio isyydessään ja vanhemmuuden identiteetin rakentamisessa sekä omassa toipumisprosessissaan (Hyytinen 2007, 189; Savolainen 2007; Siitonen 1999, 93.)

Lehtonen (2008, 208-210) käyttää termiä myönteinen videokuvapaketti, kuvatessaan voimauttavaa videokuvauksen vaikutuksia perhetyössä. Tähän kehittämistehtävään osallistuneiden miesten kohdalla voidaan ajatella tapahtuneen samankaltaista myönteis-tä kuvasokkia. Vanhemman identiteettiä on aiemmin leimannut riittämättömyyden ja huonommuuden kokemukset, jotka nyt kuvien kautta korjaantuivat myönteisillä kuvilla itsestä isänä. Tämä ilmiö selittäisi osaltaan, miksi isät tunnistivat valokuvista paljon enemmän voimavaroja kuin puheessa tuotettuna.

Tuloksia tarkastellessa on syytä huomata, että myös toipuminen tuottaa myös muuttu-mista, jonka voidaan ajatella heijastuvan vanhemmuuteen. Valokuvatyöskentely ajoittui

miesten toipumisprosessissa luopumis- ja sisäistämisvaiheen taitekohtaan. Kehittämistehtävän puitteissa miesten tavassa käsitellä päihderiippuvuutensa vaikutuksia isyyteen oli havaittavissa toipumisprosessin luopumisvaiheeseen kuuluvaa ongelman hyväksymistä ja siihen liittyvien tunteiden hyväksymistä (Uutela-Hännikäinen 2004, 130-133). Toipumisprosessi tuottaa muutosta toiminta- ja ajattelu tavoissa. Toipumisen edetessä kyky tunkea empatiaa lisääntyy, mikä omalta osaltaan tukee rakastavan, arvostavan ja suojaavan suhteen muodostamista lapsen (Etherington 2007; Twomey, 2012; Uutela-Hännikäinen 2004, 194-196.).

Valokuvatyöskentely meni osittain päällekkäin yhteisössä toteutetun vanhempi-lapsi vuorovaikutusryhmän kanssa. Tämän kehittämistehtävän aineiston valossa on mahdotonta sanoa, miten paljon isyydessä kehittyminen on vuorovaikutusryhmästä johtuvaa ja miten paljon valokuvatyöskentelystä johtuvaa ja mikä on näiden yhteisvaikutusta.

Kehittämistehtävän tuloksien perusteella voidaan ajatella menetelmää sovellettavan perhe- ja päihdetyössä. Tuloksia tarkastellessa on kuitenkin syytä muistaa, että se on toteutettu Pyyn periaatteista ja tarpeista käsin. Pyy-yhteisön toimintatavat ja tasavertainen vuorovaikutus työntekijöiden ja asiakkaiden välillä on mahdollistanut luottamuksellisen työskentelyn miesten kanssa. Tätä näkökulmaa vahvistaa kolmannen isän tapaaminen ja hänen haluttomuutensa osallistua työskentelyyn.

6.2 Kehittämistehtävän luotettavuuden arviointi

Toimintatutkimuksen validius on suhteessa tiedon tarvitsijaan, sen hankkijaan ja tiedon lähteeseen (Anttila 2006, 445). Toimintatutkimuksen yhteydessä voidaankin käyttää termiä validiointi kuvaamaan sitä prosessia, jossa ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä on kehittynyt. Validiointi korostaa tiedon sidonnaisuutta aikaan ja paikkaan ja tutkijan siitä tekemään tulkintaan. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 144-146.) Hopia (2006) arvioi hoitotieteellisessä väitöskirjassaan oman tutkimuksensa luotettavuutta Bradburyn ja Reasonin (2004) kriteerien mukaan. He ovat tarkastelleet toimintatutkimuksen luotettavuutta kuuden muuttujan kautta.

1) Toimintatutkimuksen tulisi *voimaannuttaa* osallistujia, joilla tarkoitetaan tutkimusprosessiin osallistuneen työyhteisön jäseniä ja asiakkaita. Heidän mukaansa voimaantuminen tuottaa oman toiminnan kriittistä tarkastelua ja oivalluksia työstä.

(Hopia 2006, 80-86.) Tässä kehittämistehtävässä miesten osallisuutta tuettiin pyytämällä heitä arvioimaan prosessia ja sen etenemistä. Valokuvaan liittyviä valta-asetelmia pyrittiin ehkäisemään tutkimusotteen valinnalla. Tasa-arvoisuus, kunnioitus ja luottamus kuuluvat sekä voimauttavan valokuvauksen että yhteisöhoidon kantaviin periaatteisiin (Savolainen 2010, Kaipio 1999). Kehittämistehtävässä tämä näkyi osallistuvien miesten itsemääräämisoikeuden ja itsemäärättelyn kunnioittamisessa sekä tasavertaisena toimijuutena prosessissa. Luottamuksellinen ja turvallinen vuorovaikutussuhde toimi voimaantumisen prosessin mahdollistajana kuvaustilanteessa. Toteutuakseen tämä tarkoitti kuvattavan eli isän nostamisen prosessin päähenkilöksi ja tutkijan itsensä asettamista reflektiiviseen asemaan. (Savolainen 2007.)

Kehittämistehtävän aikana miehet olivat osallistuvia, heillä oli ideoita ja ajatuksia, miten valokuvatyöskentelyä voisi toteuttaa ja kehittää. Osallistuneille miehille prosessiin osallistuminen oli itsessään arvokasta. He kuvasivat osallistumisesta alkaneita muutosprosesseja. Asiakasyhteisön palaute oli, että voimauttava valokuvatyöskentely on toimiva menetelmä heidän vanhemmuutensa kehittymisen tukena.

2) Tutkimustulosten *hyödynnettävyyttä tulisi tarkastella osallistujien kannalta*. Hopia (2006, 80-86) muistuttaa, että hyödynnettävyys riippuu myös osallistujan asemasta. Omassa tutkimuksessaan Hopia totesi, että sama interventio voi olla perheelle hyödyllinen ja hoitajalle työläs. Tuloksia tulisi siis tarkastella kaikkien osallistujien näkökulmasta. Tässä kehittämistehtävässä osallistuneiden miesten kokemus oli, että valokuvatyöskentely auttoi heitä jäsentämään ja tunnistamaan omia isyyden kokemuksia ja tunteita. Heille osallistuminen oli tärkeää ja siitä seurasi muutoksia isänä toimimisessa sekä suhteessa lapseen ja perheen yhteisissä toimintatavoissa. Valokuvamateriaalit tullaan kehittämistehtävän päätyttyä luovuttamaan osallistujalle. Kuvat itsessään ovat osallistujille tärkeitä ja niitä on haluttu katsella ja näyttää muille prosessin aikana. Kuvien luovuttaminen korostaa osallistujien osallisuutta; tutkijana saan lainata heidän luvallaan heidän kuviansa.

Yhteisölle valokuvien reflektointi toimi samalla oman vanhemmuuden peilinä. Henkilökunnalle valokuvatyöskentely teki näkyväksi isyyden kehittämishaasteita, joihin voidaan jatkossa palata sekä sellaisia voimavaroja, joita ei aiemmin oltu miesten isyydessä havaittu.

3) *Johdonmukaisuus* tutkimuksessa muodostuu silloin kun tutkimuksen tarkoitus, valinnat (esim. tiedon keruumenetelmistä) ja käytännön toiminta muodostavat ehyen ja johdonmukaisen rakenteen (Hopia 2006, 80-86). Tutkimusaihe on noussut päihderiippuvuudesta toipuvilta miehiltä itseltään ja sen tutkimista on tukenut muu asiakasyhteisö. Voimauttavan valokuvauksen käyttäminen vanhemmuuden tukemisessa ja miesten isyyden kokemuksen näkyväksi tekemiseen on niin ikään syntynyt yhdessä asiakasyhteisön kanssa. Pyyn henkilökuntayhteisö on tukenut menetelmän kehittämistä yksikössä yleisemmin käytettäväksi.

Menetelmän soveltamista suunniteltaessa pohjana toimi Miina Savolaisen (2010) ajatus voimauttavasta valokuvasta sosiaali- ja terveysalalla. Lähtökohdiana on hyvän näkeminen ja voimavarojen esiin nostaminen, mikä soveltuu päihdevanhempien muutosprosessiin lähtökohdaksi (Etherington 2007). Voimautumisen käsite tuki omaa tapaani tehdä töitä asiakkaiden kanssa. Suunnitteluvaiheessa oli mahdollisuus peilata kokemusta menetelmän soveltamisesta entisen asiakkaan kanssa. Hänen kokemus, että valokuvatyöskentely tuki isyyttä ja sopi oman isyyden jäsentämiseen oli arvokas. Muita näkökulmia oli isänä toimiminen ja isyyteen sitoutuminen, jonka teoreettisena pohjana toimi Nina Halmeen (2009) väitöstutkimukset. Tutkimusotteen valinta ohjasi kehittämistehtävän tavoitteet. Osallistava toimintatutkimus sopi menetelmällisesti yhteisöhoidolliseen kontekstiin. Tutkimusotetta tuki osallisuus, avoimuus ja reflektiivisyys, jotka toteutuvat yhteisön arjessa (Kaipio 1999, 17-18).

Kehittämistehtävän toisena tavoitteena oli miesten isyyden kokemuksen kuvaaminen. Aineiston keruumenetelmät antoivat monipuolisen kuvan miesten isyydestä. Analyysi vaiheessa aineiston koodaamisella mahdollisimman pieniin osatekijöihin pyrittiin estämään, etteivät omat ennakkokäsitykseni ohjaa analyysia liiaksi. Temaattinen analyysi sopi monimuotoisen aineiston käsittelyyn. (Braun & Clarke 2006.)

Miesten tarinat kirjoitettiin muistiin äänittämisen sijaan. Valitsin kirjoittamisen, koska oma ennakkokäsitykseni oli, että asiakkailta on negatiivisia mielikuvia nauhoituslaitteista. Tutkimuksen aikana en tullut tarkastaneeksi ennakkokäsitykseni paikkansapitävyyttä, mutta tarinoiden kirjoittaminen toteutui hyvin. Työkokemukseni pohjalta voin todeta, että valokuvatyöskentely mahdollisti miesten siirtymisen subjektiiviseen rooliin helpommin kuin verbaalinen työskentelytapa.

4) Toimintatutkimuksessa on tavoitteena kehittää työyksikön toimintaa ja siksi tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella sen perusteella, millaisia *seurauksia siitä aiheutuu työyhteisössä* (Hopia 2006, 80-86). Tavoitteena oli valokuvatyöskentelyn kehittäminen, siten että se on kaikkien työryhmän jäsenten käytettävissä. Valokuvatyöskentelyn vaiheista keskusteltiin työyhteisössä. Työryhmän jäsenet pitivät menetelmää hyvänä ja käyttökelpoisena. Työyhteisön yksittäiset jäsenet ilmaisivat halukkuutta ja kiinnostusta kokeilla itse menetelmää perheiden kanssa. Olin itse vastuullisena ohjaajana molemmissa työskentelyprosesseissa, joten luotettavaa kuvaa sen soveltuvuudesta kaikkien työyhteisön jäsenten käyttämänä ei kehittämistehtävän aikana saatu.

Yksikössä oli aiemmin käytetty valokuvia. Valokuvien ottaminen oli keskittynyt yhteisön juhla- ja retkitilanteisiin. Kehittämistehtävä vahvisti asiakkaille kuntoutuksen lopussa annettavan valokuva albumin tärkeyttä kuntoutuksen dokumentoijana ja uuden identiteetin rakentajana. Kehittämistehtävä vahvistaa taidelähtöisten ja ei-sanallisten työmenetelmien käyttöä yksikössä.

5) *Tutkijan rooli* toimintatutkimuksessa on olla osa toimintaa ja siksi se on yksi kriittisimmistä kohdista tutkimuksen luotettavuuden kannalta (Hopia 2006, 80-86). Tarkastelen omaa rooliani tämän kehittämistehtävän kannalta lähemmin kappaleessa 6.2.2.

6) Toimintatutkimus on aina sidoksissa omaan ympäristöönsä ja siksi tutkijan on tiedostettava sellaiset tekijät, jotka voivat vaikuttaa tutkimustulokseen. Tällaisia tekijöitä voidaan nimittää *tutkimuksen muuttujiksi*. (Hopia 2006, 80-86.) Tutkimuksen kannalta tärkeimmät muuttujat olivat toipuminen ja puolison toipuminen, joka vaikuttaa isien ja perheen toimintaan. Valokuvatyöskentely meni osittain päällekkäin yhteisössä toteutetun vanhempi-lapsi vuorovaikutusryhmän kanssa.

6.2.2 Oman roolin reflektointia

Perhetyöhön kohdistuva osallistava toimintatutkimus vaatii tutkijalta monia taitoja. Perhetyön tietojen ja taitojen lisäksi tarvitaan sellaisia tehokkaita vuorovaikutustaitoja, jotka mahdollistavat osallistujien aktivoinnin ja sitouttamisen projektiin. Vuorovaikutustaitoja tarvitaan myös ryhmä – ja konfliktitilanteissa. Perhetyön osaamisen lisäksi tarvi-

taan osallistavan toimintatutkimuksen asiantuntijuutta ja monipuolisten tutkimusmenetelmien hallintaa sekä kykyä niiden soveltamiseen. (Garwick & Seppelt 2007, 277-278.)

Kehittämistehtävä toteutui omalla työpaikallani. Uskon, että luotettavan toteutumisen kannalta vaadittava perhetyön ja päihdeperhetyön osaaminen toteutui kehittämistehtävässä. Työntekijän rooli mahdollisti luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen prosessin alusta saakka. Se myös auttoi ymmärtämään miesten elämäntilanteesta sellaista, jota ei aineistossa sanoitettu. Työntekijän rooli mahdollisti toiminnan arvioinnin ja muokkaamisen, kummankin miehen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin sopivaksi. Toisaalta kehittämistehtävän toiminnassa kiinnitettiin huomiota, että se kaikissa vaiheissa olisi mahdollisimman normaali osa yhteisön toimintaa.

Vaikka vapaaehtoisuutta korostettiin prosessin kaikissa vaiheissa, jouduin miettimään, kokivatko osallistuneet miehet todella vapautta valita osallistuvatko he vai eivät. Toisen yksikön miesasiakkaan kohdalla valinnanvapaus toteutui, koska hänellä ei ollut aiempaa suhdetta minuun työntekijän roolissa.

Tämän työn orientaatio oli voimauttava ja raportissa miesten isyys toipumisen jälkeen näyttäytyy positiivisena toimintana. Huomasin kirjoittaessani, että koin vaikeaksi luopua niistä havainnoista ja tiedoista suhteessa vanhemmuuden kehittymishaasteisiin, jotka minulla työntekijänä oli. Raporttia kirjoittaessani olin ollut opintovapaalla ja siten poissa yhteisöstä kaksi kuukautta. Se auttoi häivyttämään työntekijän roolia ja lisäsi todennäköisyyttä osallistujien kokemuksen esiin nousemisesta sellaisena kuin se aineistossa näyttäytyy. Kuitenkin oma kokemuksellinen tieto voimauttavan valokuvauksen vaikuttavuudesta ja päihdeperheiden kanssa työskentelystä oli läsnä kehittämistehtävän toteutuksessa ja raportoinnissa.

Osallistavassa toimintatutkimuksessa tavoitteena ei ole tutkijan objektiivisuus vaan tutkija on aktiivisessa roolissa muutosprosessin aikaansaamisessa (Anttila 2006, 454). Osallistavan toimintatutkimuksen tutkimusote tuki omaa ajattelutapaa, että ymmärrys rakentuu kontekstuaalisesti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tilanteessa on läsnä paitsi osallistuvan isän kokemukset ja käsitykset isyydestään myös omaa ajattelua, asenteitani ja kokemuksia. Isien tarinat ja kuvat saattaisivat rakentua hyvin erilaiseksi toisenlaisessa vuorovaikutustilanteessa. (Toikko & Rantanen 2009, 89-91.)

Kehittämistehtävä oli haparoivia ensi askeleita tutkimuksen tekemiseen. Oma ymmärrys toimintatutkimuksen prosessista oli alussa hataraa. Eteenpäin ohjasi enemmänkin perheyön osaaminen ja into kehittää menetelmää sekä ymmärrys yhteisössä tapahtuvan toiminnan prosesseista kuin tutkimuksellinen osaaminen. Lisäksi kehittämistehtävä vastasi yhteisön aloitteeseen ja sekä osallistujat että muu yhteisön osallisuus toteutui prosessissa. Kehittämistehtävän edetessä oma tutkimuksellinen ajattelutapa lisääntyi. Luotettavuutta olisi lisännyt aiempi tutkimusosaaminen ja tutkijaparin kanssa työskentely (Anttila 2006, 447; Garwick & Seppelt 2007, 277-278.)

Kehittämistehtävä lisäsi osaamista ja ymmärrystä valokuvan käytöstä terapeuttisessa työssä. Valokuvaan liittyvät oivallukset sekä sen kyky nostaa esiin aiemmin näkymätöntä hämmästytti yhä uudelleen. Kehittämistehtävän myötä kiinnostus ei-sanallisten menetelmien käyttöä kohtaan lisääntyi. Prosessin aikana jouduin kohtamaan joitain aiemmin tiedostamattomia asenteita sekä omaa keskeneräisyyttäni tutkijana. Koin kehittämistehtävän aiheen tärkeäksi, mikä motivoi työn tekemisessä. Prosessissa yhdessä tekeminen miesten ja yhteisön kanssa toimi itsellekin voimauttavana tekijänä. Ajoittain raskaalta tuntuvassa opinnäytetyöprosessissa auttoi jaksamaan miesten aito halu ja kiinnostus olla mukana. Osallistuneiden isien innostus omasta kehittymisestään isänä tarttui. Toisaalta se sai miettimään, miten pienet asiat voivat vaikuttaa. Kehittämistehtävä antoi valmiuksia prosessimaisen kehittämishankkeen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Se vahvisti ammatillista osaamistani päihdeperhetyössä sekä valmiuksia oman työn tutkimukselliseen kehittämiseen.

6.2.3 Kehittämistehtävän eettisyys

Kehittämistehtävän aiheen valintaan liittyy eettisiä ja moraalisia velvoitteita. Sen tulee noudattaa hyviä eettisiä käytäntöjä. Lähtökohtana voidaan pitää ihmisarvon ja siihen liittyen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. (Hirsjärvi 2007, 23-25.) Aiheena päihdeperheet ja päihteinen vanhemmuus sisältää monia eettisiä jännitteitä (Ruisniemi 2006, 175; Sutinen 2012, 116-117). Huomioitavia riskitekijöitä on maine ja leimautuminen päihderiippuvaiseksi. Sosiaalisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda marginaalissa elävien todellisuus näkyväksi. (Granfelt 2004.) Se on myös tämän kehittämistehtävän keskeisiä tavoitteita; antaa mahdollisuus päihderiippuvaisille miehille kertoa isyyden kokemuksestaan. Aihe ja sen käsittelytapa on noussut näiden miesten aloitteesta.

Eettiset kysymykset liittyvät tutkijan ja osallistujien rooliin, aineistoon ja sen tulkintaan sekä raportointiin (Kinnunen 2008). Osallistavassa toimintatutkimuksessa tutkija ja osallistuja ovat vuorovaikutuksessa. Toimintatutkimuksessa tapahtuva kokemuksellinen oppiminen ja reflektointi ovat luonteeltaan kahden suuntaisia. (Heikkinen ym. 2006, 102-103.) Eettiseksi kysymykseksi nousee silloin, millaisen kuvan tutkimusraportti antaa heidän todellisuudestaan (Hyytinen 2007, 54).

Kehittämistehtävän vaiheet kirjattiin tutkimuspäiväkirjaan rehellisesti ja tarkasti selostaen käytettävät menetelmät huolellisesti. Eettisyyden ja luotettavuuden takia saadut tulokset ja kokemukset tulee kirjata rehellisesti eikä niitä voi kaunistella taikka luoda yleistyksiä harhaanjohtavasti. (Hirsjärvi 2007, 26.) Osallistujien osallisuus ja siihen kannustaminen sekä toimintatutkimuksen rakenne vaativat tutkijalta kykyä arvioida ja suunnitella kehittämishankkeen tavoitteita ja etenemistä jatkuvasti (Toikko & Rantanen 2009, 51). Tutkimuspäiväkirja toimi prosessissa oman reflektoinnin välineenä. Tässä kehittämistehtävässä miesten osallisuutta tuettiin arvioimaan prosessia ja sen etenemistä. Valokuvaan liittyviä valta-asetelmia pyritään ehkäisemään tutkimusotteen valinnalla. Tasa-arvoisuus, kunnioitus ja luottamus kuuluvat sekä voimauttavan valokuvauksen että yhteisohjoidon kantaviin periaatteisiin (Savolainen 2010, Kaipio 1999). Kehittämistehtävässä tämä näkyi osallistuvien miesten itsemääräämisoikeuden ja itsenmäärittelyn kunnioittamisessa sekä tasavertaisena toimijuutena prosessissa. Luottamuksellinen ja turvallinen vuorovaikutussuhde toimi voimautumisprosessin mahdollistajana kuvaustilanteessa. Toteutuakseen tämä tarkoittaa kuvattavan eli isän nostamisen prosessin päähenkilöksi ja tutkijan itsensä asettamista reflektiiviseen asemaan. (Savolainen 2007.)

Eettisten lähtökohtien tulisi toteutua myös oikeudessa olla osallistumatta tutkimukseen tai kehittämishankkeeseen. (Hirsjärvi 2007, 23-25.) Osallistujille osallistuminen kehittämistehtävään oli vapaaehtoista ja siitä kieltäytyminen ei vaikuttanut millään tavalla osallistujien hoitoon. Osallistuminen oli mahdollista keskeyttää kehittämistehtävän kaikissa vaiheissa. Kehittämistehtävään osallistuminen olisi ollut mahdollista kuntouttavien rakenteiden puitteissa, mutta toinen isä kuvasi omasta aloitteestaan rakenteiden ulkopuolella. Osallistujilta pyydettiin kirjallinen suostumus osallistumiseen sekä valokuvaukseen.

Kirjalliseen raporttiin liitettiin kuvia osallistujien suostumuksella. Kuvat valittiin sillä perusteella, että ne kuvasivat miesten isyyttä tai tutkimusprosessinvaihetta tavalla, jota

ei sanallisesti voitu tavoittaa. (Anttila 2011). Osallistajat olivat antaneet luvan käyttää nimeämiään kuvia raportissa. Valittuja kuvia rajattiin siten, että kasvopiirteitä tai muita tunnistettavaa näkyä mahdollisimman vähän. Kuvat käsiteltiin vielä kuvankäsittelytoiminnolla, siten että tunnistettavuuden mahdollisuus olisi mahdollisimman pieni. Tähän ratkaisuun päädyttiin, koska kuvissa esiintyi myös lapsia. Tällä tavoin pyrittiin suojaamaan lapsi tunnistamisen mahdollisuudelta ja leimaantumiselta. Ennen kuin osallistuja antoi luvan kuviensa käyttämiseen edellä mainitulla tavalla, hänen kanssaan käytiin läpi tunnistamiseen liittyvät riskitekijät. Kuviin, joissa esiintyi osallistujan alaikäinen lapsi, pyydettiin erillinen lupa huoltajalta.

Valokuvamateriaalit tullaan kehittämistehtävän päätyttyä luovuttamaan osallistujalle. Kuvat itsessään ovat osallistujille tärkeitä ja niitä on haluttu katsella ja näyttää muille prosessin aikana. Kuvien luovuttaminen korostaa osallistujien osallisuutta; tutkijana saan lainata heidän luvallaan heidän kuviensa. Valokuvat on säilytetty ulkopuolisten ulottumattomissa, jotta on voitu taata osallistujien yksityisyys. Muuhun aineistoon ei tulla merkitsemään tunnistamiseen vaikuttavia tietoja ja tarvittaessa tietoja on voitu vaihtaa (Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja [verkojulkaisu])

Aineistoa käsitellessä siitä jätettiin pois joitain sellaisia asioita, jotka olivat liitettävissä johonkin tiettyyn lapseen eikä sitä voitu luotettavasti häivyttää. Osittain ratkaisuun päädyttiin, koska tutkimukseen osallistuminen oli miehille tärkeää ja oli todennäköistä, että raportti annettaisiin luettavaksi vanhimmille lapsille. Arvioin, että pois jätetty tiedon lukeminen tutkimusraportista olisi ollut lapsille haitallista. Tutkimussuhde laadullisessa tutkimuksessa on usein epämuodollinen, jolloin siihen sisältyy sellaisia vuorovaikutuksellisia elementtejä, jotka eivät aina näy tutkimusaineistossa. Erityisesti tämä näkyy omassa työssäni, jossa minulla oli työntekijänä suhde miehiin ja heidän lapsiinsa ennen ja jälkeen tutkimusaineiston keruun. (Kuula 2010, 229-231.) Tutkijan vastuulla on viime kädessä tutkimuksen eettiset ratkaisut, vaikka tutkimus altistetaan ulkopuoliselle eettiselle arvioinnille. Erityisen tärkeää se on silloin, kun tutkimus koskettaa epäsuorasti lapsia ja tutkija toimii tämän huoltajien kanssa monimutkaisessa suhteessa. (Kallio 2010, 183)

Ratkaisuun päätyminen ei ollut helppoa, sillä se olisi avartanut miesten isyyden kokemusta. Katsoin kuitenkin tärkeämmäksi noudattaa sellaista tutkimus etiikkaa, jossa suojelemaan miesten alaikäisiä lapsia mahdollisilta seurauksilta. Kuula (2010, 228–229) tote-

aa, että alaikäisiä koskevissa aineistoissa arkaluonteisuutta tulisi pohtia seurauksien näkökulmasta. Laajemmassa aineistossa arkaluonteisten asioiden häivyttäminen olisi ollut mahdollinen. Aineiston tuottaman tiedon arkaluonteisuus ja eettinen ristiriita saattaisi häivyttää, mikäli aineistoa analysoisi opinnäytetyön ulkopuolinen henkilö. (Kuula 2010, 229-231.)

Raportissa isyys pyrittiin esittämään kunnioittavasti ja aineistoa kohtaan rehellisesti, mutta kirjamaan myös hankkeen kannalta epäedulliset tulokset ja kokemukset. Kehittämishankkeessa myös tutkijan näkökulma, käsitys ja näkemys ilmiöstä on alistettava kriittiselle tarkastelulle. Tutkimuksessa on kuitenkin huomioitava, että siinä kuuluu aina viime kädessä tutkijan ääni ja ymmärrys, mutta lähtökohtana tulisi olla osallistujien kokemuksen välittäminen (Granfelt 2004, 137.) Raportti käytiin läpi toisen osallistujan kanssa ennen sen julkistamista. Näin hänelle tarjoutui mahdollisuus hyväksyä tai korjata raportissa esiintyneet epäkohdat tai loukkaavat kohdat. Mies hyväksyi raportin sellaisenaan ja kertoi sen lukemisen nostavan kyöneleet silmiin.

6.3 Johtopäätökset ja tulosten hyödyntäminen

Voimauttava valokuvaustyöskentely näyttäisi sopivan menetelmänä yhteisölliseen päihdekuntoutusyksikköön. Vanhemmuutta tukevana työmenetelmänä sen etuja ovat konkreettisuus, sovellettavuus sekä voimavarakeskeisyys. Työskentelyssä toteutui asiakkaiden oma osallisuus ja aktiivisuus. Yhteisön reflektio nosti esiin vielä itselle tunnistamattomia voimavaroja. Yhteisössä valokuvien katseleminen ja niistä keskustelu nosti esiin yksittäisten jäsenten omia kehityshaasteita vanhemmuudessa.

Valokuvatyöskentelyä voidaan soveltaa yksikössä yksittäisen vanhemman kanssa tehtävässä työssä, kuten tässä kehittämistehtävässä tehtiin. Menetelmä voidaan soveltaa myös koko perheen kanssa työskentelyyn, jolloin fokuksena toimisivat perheen voimavarat. Kameran antaminen asiakkaille tuo lisäarvoa kuville tekemällä näkyväksi perheen toimintaa arjessa. Valokuvatyöskentelyä voidaan soveltaa yksikössä lasten kanssa. Sitä kautta heillä on mahdollisuus kertoa vanhemmilleen, tällainen minä todella olen ja tällainen haluaisin olla. Työskentely tukisi siten lapsen todellistumista perheessä ja lapsen kokemuksen näkyväksi tekemistä sekä korostaisi lapsen arvokasta ainutlaatuisuutta. Lapsen nostaminen työskentelyn keskiöön tuottaisi myös arvokasta tietoa lapsen kokemuksesta perheen kuntoutumisprosesissa.

Päihdetyön todellisuus on, ettei kaikki onnistu muutoksessa. Yksi valokuvatyöskentelyn mahdollisuuksista on tehdä näkyväksi lapselle hänen merkityksellisyyttä ja arvokkuutta vanhemmalle, silloinkin kun yritys irtautua päihderiippuvuudesta ei onnistu. Vanhemman ja lapsen välisen tunnesiteen taltioiminen voi myöhemmin olla arvokas lapsen poh-tiessa elämänsäkaartaan.

Kehittämistehtävän aineiston perusteella päihderiippuvaisilla miehillä on motivaatiota ja kykyä sitoutua vanhemmuuteen, mutta siihen tarvitaan tukea. Päihteidenkäytön lopet-taminen on vanhemmuuden toteutumisen edellytys. Päihdepalveluissa ja äitiyshuollossa tulisi panostaa isyyden esiin nostaminen ja siitä keskusteleminen voisi tukea miehiä ymmärtämään oman roolinsa merkityksen lapsen hyvinvoinnille ja tulevaisuudelle. Miesten päihteidenkäyttöön tulisi puuttua ennen kuin perheen tilanne kriisiytyy. Työn kehittämisen kannalta olisi selvitettävä, millaisilla keinoilla auttamisjärjestelmissä päih-deriippuvaisia miehiä voitaisiin tukea omaksumaan isänä oleminen osaksi omaa identi-teettiä sekä miten miehet tulevat huomioiduksi isänä nykyisissä järjestelmissä.

Miehet kokivat isyyden merkityksellisenä roolina elämässään ja se motivoi muutokseen omilla elämäntavoissaan. Päihteinen isyys vaikutti siihen, millaisia läsnäolon koke-muksia suhteessa perheeseen ja lapsiinsa miehet kokivat sekä heidän käsitykseensä omista kyvyistään toimia isänä. Isänä toimiminen näyttäytyi lapselle läsnäolona ja yh-dessä toimimisena perheenä. miehille oli tärkeää, että he toiminnallaan edistivät per-heenjäsenten hyvinvointia.

Miehet tarvitsisivat nähdäksi tulemista isänä, tukea isän roolin omaksumisessa sekä konkreettista vanhemmuuden taitojen opettelemista. Isänä olemisen omaksumisella osaksi omaa identiteettiä näyttäisi olevan merkitystä päihderiippuvuudesta toipumiselle. Miesten isyyttä tukevia toimintamuotoja olisi syytä kehittää jatkossa.

Päihderiippuvaisten miesten isyyttä tulisi tutkia jatkossa. Olisi tärkeä selvittää, miten päihteidenkäytön lopettaminen onnistuu pitkällä aika jän-teellä ja millainen rooli isyy-dellä on siinä. Parisuhteella ja puolison päihteidenkäytöllä näyttäisi olevan vaikutusta päihderiippuvaisten miesten isyyden toteutumiseen, mutta aihetta olisi syytä selvittää laajemmin. Kehittämistehtävän perusteella huumausaineita käyttäneiden miesten isyy-den ja alkoholin riskikäyttäjiin kuuluvien miesten isyyden ilmentymistä olisi syytä tutkia enemmän oikein suunnattujen auttamismuotojen kehittämiseksi.

LÄHTEET

- Aaltola J. & Syrjälä L. 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa:
Heikkinen H., Huttunen R., Moilanen P. (toim.) Siinä näkijä, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Atena kustannus, Ps. Viestintä oy. Juva: WSOY-kirjapaino yksikkö.
- Anttila, Pirkko 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos ja tekeminen. Hamina: Akatiimi.
- Anttila, Pirkko 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.
- Anttila, Eeva 2010. Minäkö tutkija? Johdanto laadulliseen/postpositivistiseen tutkimukseen. Luento. Viitattu 1.12.11
<http://www.xip.fi/tutkija/index.htm>
- Bailey, Jennifer; Hill, Karl ; Hawkins, J.Davis; Catalano, Richard. & Abbott, Robert
2008. Men's and Women's patterns of substance use around pregnancy. Birth 35:1 March 2008.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria 2006. Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3 (2). pp. 77-101. viitattu 16.10.2012 www.informaworld.com
- von Brandenburg, Cecilia 2008. Kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä – Näköaloja taiteen soveltavaan käyttöön. Opetusministeriön julkaisuja 2008:12
- Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M., & Bornstein, M. H.
2000. Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist*, 55, 218–232.
- Downey, Laura H.; Anyaegbunam, Chike; Scutchfield, Douglas F 2009. Dialogue to Deliberation: Expanding the Empowerment Education Model. *J Health Behav.*™ 2009;33(1):26-36
- Duodecim 2006. Huumeongelmaisen hoito. Käypä Hoito-suositus. Duodecim 2006; 122(5):596-614.
- Etherington, Kim. 2007. Creation as transformation: Parenting as a turning point in drug users' lives. ORIGINAL ARTICLE Graduate School of Education, University of Bristol, UK Counselling and Psychotherapy Research, June 2007; 7(2): 71-78
- Fitzpatrick, Annette; Steinman, Lesley; Tu, Shin-Ping; Ly, Kiet; Ton, Thanh; Yip Mei-

- Po & Sin, Mo-Kyung. 2012. Using Photovoice to Understand cardiovascular health awareness in Asian elders. *Health Promote Pract.* January 2012 vol. 13 no.1, 48-54.
- Gaily, Shadia & Valtanen, Julia 2009. Katso minut kauniiksi : voimauttava valokuva toimintaterapeutin työvälteenä nuorten tyttöjen kanssa. *Opinnäytetyö.* Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Garwick, Ann W. & Seppelt, Ann M. 2010. Developing a Family-Centered Participatory Action Research Project. *Journal of Family Nursing* 16(3) 269–281 © The Author(s) 2010. Viitattu 10.10.2012
Reprints and permission:
<http://www.sagepub.com/journalsPermissions.nav>
DOI: 10.1177/1074840710376175
- Granfelt, Riitta 2004. Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus* vol. 12 (2). 2004, 134-154
- Grönfors, Matti. 2008. Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. Sofia Vilka. viitattu 23.12.2011
http://homepage.mac.com/vilkka/Kirjat/Laadullisen_tutkimuksen.pdf
- Halkola, Ulla 2009. Mitä valokuvaterapia on? Teoksessa Halkola, Ulla; Mannermaa Lauri; Koffert, Tarja & Koulu, Ulla [toim.] 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Halme, Nina 2009. Isän ja leikki-ikäisen yhdessäolo. Yhdessäoloa, isänä toimimiseen liittyvää stressiä ja isän tyytyväisyyttä parisuhteessa kuvaavan rakenneyhtälömallin kehittäminen ja arviointi. *Hoitotieteen laitos, väitöskirja.* Tampereen yliopisto. Helsinki: Yliopistopaino
- Haukkamaa, Kari 2000. Isä ja Raskaus. *Duodecim* 2000; 116:1481-2
- Hautsalo, Katariina 2011. Turvaa rakentamassa -ryhmä : varhaisen vuorovaikutussuhteen tukeminen Perheen yhdistetyn hoidon yksikössä. *Opinnäytetyö.* Diakonia-ammattikorkeakoulu
- Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, Marjatta [toim.] Lastensuojelun ytimessä. Terveiden ja Hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopistopaino
- Heikkinen, Hannu; Syrjälä, Leena & Rovio, Esa 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistuseura
Helsingin Diakonissalaitos. Eettinen toimikunta. Luettu 15.11.2011.
www.hdl.fi/fi/tutkimus/eettisen-toimikunnan-lausunto.

- Hellstén, Sari & Salonen, Santtu 2011. Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Työpapereita 2/2011
Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Hermansson, Elina 2008. Isäksi ja äidiksi ei synnytä vaan kasvetaan.
Lapsiperheen omakirja. Duodecim. viitattu 8.12.2012.
www.terveyskirjasto.fi
- Hirsjärvi Sirkka; Remes Pirkko; Sajavaara Paula 2007. Tutki ja Kirjoita. 13.painos.
Helsinki: Tammi
- Hopia, Hanna 2006. Somaattisesti pitkäaikaissairaana lapsen perheen terveyden edistäminen. Toimintatutkimus lastenosastolla. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto
- Huttunen Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: Ps-Kustannus.
- Huttunen Jouko 2010. Isyyteen sitoutuminen ja sen merkitys miehelle. KATSAUS
Suomen Lääkärilehti 3/2010 vsk 65 175
- Hyytinen Riitta: Lapsi, huumeperhe ja toivo. 2007. Lisensiaattityö.
Sosiaalityön erikoistumisohjelma. Yhteiskuntapolitiikanlaitos. Helsinki:
Ensi- ja Turvakotien liitto ry.
- Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa. 2004. Uudelleen juurtuneet: Yhteisökasvatus vaikkeasti päihderiippuvaisten narkomaanien kuntoutuksessa. Akateeminen väitöskirjatutkimus. Jyväskylän yliopisto kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylä.
- Isohanni, Matti 1986. Työ- ja hoitoyhteisö. Hki : Porvoo
- Itäpuisto, Marjatta 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja yhteiskuntatieteet 124. Kuopio.
- Kaipio, Kalevi 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus.
- Kakko, Riitta-Liisa 2006. Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki: Stakes.
- Kallio, Kirsi Pauliina 2010. Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa. Lagström, Hanna; Pösö Tarja; Rutanen Niina ja Vehkalahti, Kaisa. [toim.] Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kekäle, Jari 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – Tarinallinen näkökulma. University of Joensuu, Finland. Akateeminen väitöskirja. viitattu 3.2.2012. www.uef.fi.

- Kivitie-Kallio, Satu & Politi, Johanna (2004) Päihteitä käyttävän äidin lapsi.
Teoksessa Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitie-Kallio, Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Keuruu: Duodecim.
- Koffert, Tarja 2009. Valokuva ja kognitiiviset työskentelytavat depressiopotilaan hoidossa. Teoksessa Halkola, Ulla; Mannermaa Lauri; Koffert, Tarja & Koulu, Ulla [toim.] 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Koivumäki Risto: Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisisinä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta. 2009.
 Licensiaattitutkimus. Sosiaalityön erikoistumisohjelma.
 Tampereen yliopisto. luettu 21.11.11
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_26_ISBN_9789524930918.pdf
- Koponen, Anne 2006. Sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kehitys ja kasvuympäristö. Helsinki: Kotu-tutkimuksia 5/2006.
- Kotovirta Elina. 2009. Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaanien toveriseurassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Tutkimus 10/2009. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- Koulu, T. 2007. Farmakologia ja toksikologia. Luku 27. 7.painos. Kustannus Medicina oy. Luettu 1.1.2012 www.medicina.fi
- Kulbock, Pamela; Thatcher, Esther; Park, Eunee & Meszaros, Peggy. 2012. Evolving Public Health Nursing Roles: Focus on Community Participatory Health Promotion and Prevention. The Online Journal of Issues in Nursing. Vol 17. 2012. No 2 May 2012. viitattu 17.10.2012.
www.nursingworld.org
- Kulmala, Anne. 2004. Toiset identiteettiä rakentamassa.
 Yhteiskuntapolitiikka 69 (2004):3
- Kuula, Arja 1999. Toimintatutkimus: Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino
- Kuula, Arja, 2010. Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa. Lagström, Hanna; Pösö Tarja; Rutanen Niina ja Vehkalahti, Kaisa. [toim.] Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Larkin ME; Cierpial CL; Stack JM; Morrison VJ; Griffith CA. 2008. Empowerment

- theory in action: the wisdom of collaborative governance. Online Journal of Issues in Nursing, 10913734, May 1, 2008, Vol. 13, Issue 2
- Launonen M ; Mansnerus E. 2005. Kun vauva saa yrittämään kuiville. Sairaanhoidaja, 2005 Apr 1; 78(4): 13-6 (3 ref)
- Lehtonen, Päivi Hannele 2008. Voimauttava video. Asiakaslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. Akateeminen väitöstutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto
- Mahlakaarto Salme 2010. Subjektiksi työssä: identiteettiä rakentamassa voimaantumisen koulutusohjelmassa.. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteentiedekunta. Luettu osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3992-2>
- McMahon T & Rounsaville B. 2002. Substance abuse and fathering: adding poppa to the research agenda. Addiction. 2002 Sep;97(9):1109-15.
- McMahon, T. J.; Winkel, J. D. ;Luthar, S. S; & Rounsaville, B. J. 2005. Looking for poppa: Parenting status of men versus women seeking drug abuse treatment. American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 1, 79-91.
- McMahon T, Winkel J & Rounsaville B. 2007. Drug abuse and responsible fathering: a comparative study of men enrolled in methadone maintenance treatment. Addiction journal.103, 269-283.
- Mesiäislehto-Soukka, Helinä 2005. Perheenlisäys isien kokemana – Fenomenologinen tutkimus. Akateeminen Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Minkler, M. 2000. Using Participatory Action Research to build Healthy Communities. Public Health Rep. 2000 Mar-Jun; 115(2-3):191-197.
- Mossop, Brian 2011. How Dads Develop. Scientific American Mind. Jul/Aug 2011, Vol.22 Issue 3, p 31-37.
- Murto, Kari 1997. Yhteisöhoiton suuntauksia. Jyväskylä: Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Mykkänen, Johanna 2010. Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto
- Mäkelä, R. 2001. Päihdeperheen hoito. Suomen lääkäri-lehti 56 (40), 4069-4073.
- Paavilainen, Riitta 2003. Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen - Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen Yliopisto

- Pajulo Marjukka & Kalland Mirjam 2006. Uutta ajattelua päihdeongelmaisten äiti-vauva-parien hoidossa. *Duodecim* 2006;21:2603-10.
- Pajulo, Marjukka & Kalland, Mirjam 2008. Äidin reflektiivinen kyky ja sen vaikutus päihde-ensikotien hoidon tulokseen. Teoksessa Andersson, Maarit; Hyytinen, Riitta & Kuorelahti, Marianne [toim.] *Vauvan parhaaksi – Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana*. Helsinki: Ensi- ja Turvakotien liitto ry.
- Paunonen, M., Penttilä, U-R., Erjanti, H. & Onninen M-L. 1988. *Hoitoyhteisö. Sairaanhoidtajien koulutussäätiö*.
- Perälä-Littunen, Satu 2004. Cultural images of good mothers and good fathers in three generations. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*;239.
- Pirkanen, Henna 2011. Alkoholi, isyys ja valta. Ongelmajuovat isät miesten elämäntarinoissa. Akateeminen väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D53/2011. Helsinki: Väestöliitto
- Pyy 2009. PYY-hoidon prosessikuvaus. Yksikön materiaalia.
- Routio, Pekka 2011. TUTKIMUSMENETELMÄT/Toteava tutkimus/Toteava analyysi. www.teak.fi
- Ruokolainen, Eeva 2011. "Kuinka pitkä matka on työstä äidiksi ja naiseksi" : voimauttava valokuva naisen identiteetin vahvistajana. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu
- Ruisniemi, Arja 2006. Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Akateeminen väitöstutkimus. *Acta Universitatis Tamperensis*; 1150. Tampere: Tampere University Press.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Viitattu 10.4.2012, 8.10.2012. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>
- Salmi, Minna ; Mäkelä, Jukka; Perälä, Marja-Leena & Laura Kestilä 2012. Lapsi kasvaa kunnassa – miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitos. Päätöksen tuoksi 1/2012. Viitattu 14.11.12.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80469/URN_ISBN_978-952-245-690-8.pdf?sequence=1

- Salo, Merja 2009. peilin, muiston ja toiston taide – valokuvataiteen ja –terapian yhteyksiä. Teoksessa Halkola, Ulla; Mannermaa Lauri; Koffert, Tarja & Koulu, Ulla [toim.] 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Savolainen, Mari 2011. Työyhteisö näkyväksi : Voimauttava valokuva osana perehdytyksen kehittämistä - työyhteisö työhyvinvointia luomassa. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Savolainen, Miina. 2007. Voimauttavan valokuvan menetelmä, valokuvan terapeuttisuus ja perhevalokuvaamisen merkitykset.
- Savolainen, Miina 2009. Voimauttava Valokuva. Teoksessa Halkola, Ulla; Mannermaa Lauri; Koffert, Tarja & Koulu, Ulla [toim.] 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Savolainen Miina. 2010. Voimauttava valokuva. Koulutus materiaali. Aalto Yliopisto.
- Savolainen, Miina. 2011. Voimauttava valokuva. viitattu 20.11.11
<http://www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm>.
- Savolainen, Miina n.a. ISÄ— Voimauttavia valokuvia. <http://www.isyys.fi/index.html>
- Seidman, Irving 1998. Interviewing As Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences. 2. Painos. Teachers College Press.
- Seppänen, Janne 2001. Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 17. Tampere: Vastapaino.
- Siitonen Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun Yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Viitattu 19.11.2011
<http://herkules.oulu.fi/isbn951425340X/html/>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2005. Perhe-hanke. Perhepalveluiden kumppanuushanke. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita. 2005:4. viitattu 4.1.2012. www.stm.fi.
- Sutinen, Tiina 2012. Hoitomalli äitiys- ja lastenneuvolassa asioivien päihteitä käyttävien naisten hoitotyöhön. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen Yliopisto.
- Tamminen, Mikko 2000. Paluu normaaliin – Tutkimus addiktiivisen päihteidenkäytön lopettamisesta. Stakes raportteja 247. Helsinki: Stakes
- Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos. 2011. Päihdetilastollinen vuosikirja. Sosiaaliturva 2011. viitattu 4.2.2012. www.thl.fi

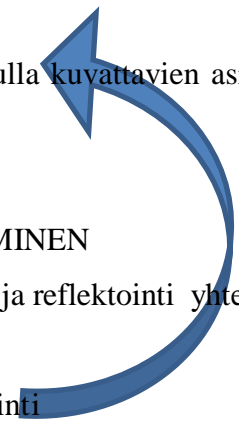
- Tienvieri, Sanna 2011. Isien kokemuksia kohtaamisista sosiaalityöntekijöiden kanssa. Pro Gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Toikko, Timo ja Rantanen, Teemu 2009: Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere:Tampereen Yliopistopaino oy.
- Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja [verkkójulkaisu]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 16.10.2012. <http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/>
- Twomey, Jean 2012. Fathers of Substance-Exposed Infants During the Perinatal Period and Beyond. *The Source*. Vol . 1 9 N O . 1. The National Abandoned Infants assistance source center. Viitattu 17.9.2012. <http://site.americanhumane.org/fatherhooddocs/Fathers%20of%20Substance-Exposed%20Infants.pdf>
- Valkonen, Leena 2006. Millainen on hyvä äiti tai isä - viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research;286.
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Välilä, Satu 2009. Voimanainen : Voimauttava valokuva –menetelmän soveltaminen naispuolisille mielenterveyskuntoutujille. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu
- Wang Caroline & Burris Mary Ann 1997. Photovoice: concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Educ Behav*. 1997 Jun;24(3):369-87.
- Wright, S.;Gray, P.; Watts, E.;McAteer, L.; Hazel, N.;Liddle, M. & Haines, K. 2010. Evaluation of Early Parental Intervention Pilot Projects. Cardiff: Welsh Assembly Government. viitattu 6.11.2011. <http://wales.gov.uk/docs/dsjlg/research/100809researchpip>
- Quinlan, Elizabeth 2009. New action research techniques : Using Participatory Theatre with health care workers. *Action Research* Volume 8(2): 117–133 Copyright© 2009 SAGE Publications Los Angeles, London, New Delhi, Singapore and Washington DC <http://arj.sagepub.com/content/8/2/117>
- Yeh M-Y; Che H-L; Lee L-W & Horng F-F 2008. An empowerment process:

successful recovery from alcohol dependence. *Journal of Clinical Nursing* 17, 921–929

LIITTEET

LIITE 1. Suunnitelma tutkimuksen vaiheista

TUTKIMUKSEN VAIHEET

1. Esiymmärryksen luominen aiheesta aiempien tutkimusten pohjalta
 2. Toiminnallinen vaihe yhteisössä:
 - a. TEEMAN LÖYTÄMINEN = alkuhaastattelu ja sen avulla kuvattavien asioiden löytäminen
 - b. KUVAN RAKENTAMINEN
 - c. KUVAUSTILANTEEN/ TILANTEIDEN TOTEUTTAMINEN
 - d. MERKISTYKSELLISTÄMINEN = Kuvien esittäminen ja reflektointi yhteisössä
 - e. VAIHEIDEN A-E toistaminen kaikkien isien kanssa
 3. Toiminnallisen vaiheen aikana kerätyn aineiston analysointi
 4. Tutkimusraportin kirjoittaminen
 5. Tutkimuksen esittäminen
-

LIITE 2. Saatekirje suostumukseen

Voimauttava valokuva työskentely

Tulen suunnittelemaan ja toteuttamaan Helsingin Diakonissalaitoksen Perheen yhdistetyn hoidon yksikössä Pyyssä toiminnallisen opinnäytetyöni, jossa kehitetään voimauttavan valokuvatyöskentelyn käyttöä yksikössä. Opinnäytetyön tavoitteena on tukea kuntoutumistasi tarjoamalla välineitä isyyden tarkasteluun ja vahvistamiseen. Opinnäytetyö koostuu yksilökeskusteluista, valokuvauskerroista ja kuvien esittämisestä tehtäväryhmässä sekä itsearviointilomakkeiden täyttämistä yhteisten toimintojen jälkeen. Nämä ovat osa rakenteita ja tapahtuvat siis normaalin Pyy-päivän aikana. Valokuvat ja niistä työstetyt työt jäävät sinulle.

Laadin opinnäytetyöstä kirjallisen raportin, jossa kuvaan haastattelujen ja valokuvatyöskentelyn kulkua ja kokemuksia. Raporttiin kirjataan myös haastatteluissa esiin nousseita kokemuksia isyydestä. Osallistujat ovat kirjallisessa raportissa anonyymejä eli henkilötiedot jäävät vain minun tietooni ja minua sitoo salassapitovelvollisuus. Mitään luottamuksellista tietoa ei julkaista raportissa. Raporttiin tullaan liittämään joitain valokuvia, joiden käytöstä sovitaan yksityiskohtaisesti kanssasi. Kuvien valinnassa kiinnitetään huomiota yksityisyyden vaalimiseen. Halutessasi voit kieltäytyä kuvauksesta tai kuvien käyttämisestä. Jos haluat keskeyttää hankkeeseen osallistumisen, sillä ei tule olemaan vaikutusta kuntoutukseesi.

Opinnäytetyö esitellään loppuvuodesta 2012 Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa julkistamisseminaarissa. Lopullinen raportti toimitetaan HDL:n mielenterveys- ja huumetyön palvelualueen, Pyy ja Diakonia-ammattikorkeakoulun käyttöön sekä tallennetaan ammattikorkeakoulujen yhteiseen Theseus-tietokantaan.

Terveisin

Jonna

LIITE 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

**VOIMAUTTAVA VALOKUVA PÄIHDERIIPPUVAISEN MIEHEN ISYYDEN
TUKENA**

Ylempi Ammattikorkeakoulu tutkinto, Terveiden Edistämisen koulutusohjelma.

Diakonia Ammattikorkeakoulu, Helsingin toimipiste
Ohjaavat opettajat *Ikali Karvinen ja Arja Suikkala*
Opiskelija *Jonna Lehikoinen*

Minulle on selvitetty yllä mainitun opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Valokuvat saan halutessani itselleni.

Opinnäytetyö sisällytetään kuntoutuksen rakenteisiin ja minulle kerrotaan selkeästi, mitkä rakenteet liittyvät opinnäytetyöhön. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa hoitooni tai asiakassuhteeseeni. Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin. Annan myös luvan minua koskevien asiakirjojen ja dokumenttien käyttöön ko.opinnäytetyössä. Opinnäytetyön kirjallinen raportti annetaan Helsingin Diakonissalaitoksen ja Diakonia-ammattikorkeakoulun käyttöön.

Opinnäytetyössä kerättävä aineisto muodostuu:

Haastattelun (yksilökeskustelujen) dokumentit

Valokuvat ja niistä työstetyt koonnit

Muistiinpanot tehtäväryhmässä

Itsearviointi lomake

Annan luvan käyttää opinnäytetyössä huoltajuudessani olevan lapsen:

_____ valokuvia.

Suostun osallistumaan yllämainittuun kehittämishankkeeseen ja annan luvan asiakirjojen ja dokumenttien käyttämiseen.

Päiväys:

_____ allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 4. Itsearviointi valokuvatyöskentelystä

Miten paljon aikaa vietät päivittäin lapsesi kanssa?

Mihin lapsen arkirutiineihin osallistut/hoidat päivittäin (esimerkiksi: ruokailut, nukuttaminen, ulkoilu, läheisyys, hellittely, leikkiminen, puhtaus)?

Mitä tunteita lapsen kanssa oleminen sinussa herättää?

Mitä merkitystä koet sinulla isänä olevan lapsesi elämässä?

Mitä merkitystä koet isänä olemisella olevan sinulle?

Mitä merkitystä isänä olemisella on päihteettömyydellesi?

LIITE 5. Ote analyysistä – Teeman läsnäolo muodostuminen

<p>MITÄ NÄKYVÄ KU- VISSA?</p> <p>LEIKKI</p> <p><i>läsnäolo, toimelias, hauskanpito, ilo, hyvä- olo, yhdessä tekeminen, rakkaus, läheisyys, onni</i></p> <p>LOHDUTTAJA AUTTAMINEN VÄLITTÄMINEN</p> <p><i>läsnäolo, turvallisuus, välittäminen, herättää tunteita, hellyys</i></p> <p>AUTTAMINEN TURVAAJA HOIVAAJA RAVITSIJA LÄSNÄ-OLO</p> <p><i>turvallisuus, läheisyyden antaja, rytmien turvaaja, arjen turvallisuus, välittäminen rakkauden antaja</i></p>	<p>MITÄ PUHUTAAN?</p> <p>Mä leikin paljon enemmän niitten kans</p> <p>Jos itkee, saan hänet lopettamaan, otan syliin ja saan paremmalle tuulelle.</p> <p>Huolehtiminen alkaa mennä jo luonnostaan</p>	<p>*Leikin, *lapset saa tehdä enemmän isän kanssa kuin äidin kanssa, antaa luvan leikkiä. *Kivaa kyllä testilla itse, tekee lapsille paljon että ite leikkii. *Nyt leikin, *Kyllä se tulee hakee siihen leikkimään. Meen mä siihen viereen. Tarviiskohan se leikkikavereita. *Kun äiti lähtee se huutaa paljon niin otan syliin ja sanon, ettei ole pahaa kun äiti lähtee. *yrittää saada itse rauhoittumaan/ itkun loppumaan ei turvaudu Leenan. *Nyt ulkoilen, anna ruokaa, käytän suihkussa. Pistän nukkumaan, sellaista normaalia. *Kyllähän mä nyt vaihdan ekan ja annan puuron. Ja rytmit ja rutiinit, kai siihen kuuluu puhtaus ja ruokailu *Yritän jos tarvii apua ja yrittänyt näyttää, että mäkin voin tehdä nekin hommat jotka äiti on</p>	<p>*istun sängyllä ja odottaa, että nukah- taa, riittää olla läsnä hänen kanssaan. *Annan aikaa (lapsille). On siellä lasten kanssa ja annan. *istun aika paljon se on sylissä ja katon mitä sillä on puhuttavaa *Kyllä niille pitäisi näyttää rakkautta, välittää, kuuntelen mitä on sanottavaa. *Se saa läheisyyttä ja yleinen hyvinvointi on kunnossa. *Leikin * huomaa, että kattoo rahoijen riittävän pojan tarpeisiin. Ja että on puhtaat vaatteet: Onhan se kivaa ja uutta. *lapset saa tehdä enemmän isän kanssa kuin äidin kanssa, antaa luvan leikkiä. *Kyllähän mä nyt vaihdan ensimmäisenä ja annan puuron. Ja rytmit ja rutiinit, kai siihen kuuluu puhtaus ja ruokailu *Nyt leikin, ulkoilen, anna ruokaa, käytän suihkussa. Pistän nukkumaan, sellaista normaalia. *Näytän tunteita, halailen *Kivaa kyllä testilla itse, tekee lapsille paljon että ite leikkii. *Yritän jos tarvii apua ja yrittänyt näyttää, että mäkin voin tehdä nekin hommat jotka äiti on tehnyt.</p>
---	---	---	---

LIITE 6. Voimautumisen havainnot prosessin aikana

Voimautuminen prosessin aikana	
<p>Miesten omat havainnot Ajatusten jäsentyminen Auttoi käsittelemään kokemuksia Yhteydenpito lapsiin lisääntynyt Lapsen kanssa toimiminen ja läheisyys lisääntyi Löytyi oma tapa olla läsnä arjessa Yhteisön palautteesta tuli uusia näkökulmia omaan isyyteen Itsevarmuus lisääntyi</p>	<p>Ajatteli isyyttä enemmän Isänä toimimiseen muutoksia Käsitys itsestä isänä kehittyi</p>
<p>Yhteisön havainnot Keskusteltu enemmän rooleista ja pelisäännöistä perheessä Lapsen käyttäytymisen muutokset Isien kokemusten peilaaminen omaan vanhemmuuteen Auttaa jäsentämään kokemuksia ja tunteita, joita on vaikea sanoittaa</p>	<p>Perheen kehittyminen Vaikutus omaan vanhemmuuteen</p>
<p>Henkilökunnan havainnot Lapsen esiintyminen puheissa lisääntyi Tunteiden tunnistaminen kuvien kautta Oman paikan löytäminen osana perheettä Oivallus isän merkityksestä lapselle Vahvuuksien näkyväksi tuleminen Kehittymishaasteiden näkyväksi tuleminen</p>	<p>Lapsen todellistuminen: Sitoutuminen lapseen ja isän rooliin</p>

<p>Omat havainnot</p> <p>Isät kysyivät neuvoja toiminnas- saan isänä</p> <p>Toipumisen ja isänä toimimisen yh- teyden korostuminen miesten pu- heissa</p> <p>Aktiivinen osallisuus prosessissa</p> <p>Tulevaisuusorientaatio</p> <p>Osallistuminen oli tärkeää (ylpeys osallisuudesta)</p> <p>Ylpeys valokuvia katsellessa ja esit- täessä</p> <p>Tärkeitä koko perheelle</p> <p>luottamus isien selviytymiseen ja muutokseen</p> <p>Palaute auttoi uskomaan omiin vahvuuksiin</p> <p>Vahvasti sellaisia voimavaroja, joita ei itse tunnistanut</p>	<p>Työskentely herätti isyyteen liittyvää pohdintaa</p> <p>Valokuvat auttoivat miehiä tunnistama- aan isyydessä enemmän toimijuutta, tunteita ja merkityksiä kuin pelkkä kes- kustelu</p> <p>Yhteisön reflektointi tuki voimautumis- ta</p>
--	--